

Skýrsla nefndar um lestrarörðugleika og leshömlun

**Menntamálaráðuneytið
2007**

Útgefandi: Menntamálaráðuneyti
Sölvhólgötu 4
150 Reykjavík
Sími: 545 9500
Bréfasími: 562 3068
Netfang: postur@mrn.stjr.is
Veffang: www.menntamalaraduneyti.is

© 2007 Menntamálaráðuneyti
Apríl 2007

ISBN 978-9979-777-47-2

Efnisyfirlit

Formáli	4
Samantekt	6
Inngangur: Leshömlun, algengi og afleiðingar	7
Algengi	10
Afleiðingar	11
1. Fyrirkomulag greiningar á lestrarerfiðleikum og eftirfylgd hennar til hagsbóta fyrir nemendur með lestrarerfiðleika	16
Leikskólastig	18
Grunnskólastig	20
Framhaldsskólar	23
Tillögur	25
2. Stuðningur við skóla og kennara þannig að þeir geti betur komið til móts við þarfir nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur eða lestrarnám.	28
Tillögur	30
3. Ráðgjöf og stuðningur við foreldra barna með lestrarvanda.	31
Tillögur	32
4. Próftaka nemenda með leshömlun með tilliti til samræmdra prófa í 4., 7. og 10. bekk og hvernig fara skuli með undanþágur og frávik.	34
Tillögur	36
5. Könnun á fyrirkomulagi, þjálfun og kennslu kennaranema í lestrarkennslu, með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika.	37
Tillögur	40
Um framkvæmd	41
Heimildir	44
Fylgiskjöl	49
Fylgiskjal 1.	49
Afleiðingar í framhaldsskólum	49
Fylgiskjal 2.	50
Mælitæki - Skimanir og greiningar	50
Fylgiskjal 3.	51
Dæmisaga frá foreldrum	51
Fylgiskjal 4.	53
Stoðkerfi Fjölbrautaskólans við Ármúla	53
Fylgiskjal 5.	55
Upplýsingar frá Námsgagnastofnun	55
Fylgiskjal 6.	58
Greinargerð um mat á námsstöðu	58
Fylgiskjal 7.	63
Spurningalistar til háskóla	63
Fylgiskjal 8.	65
Svör frá háskólum	65
Fylgiskjal 9.	89
Lög og reglur er varða sértæka náms- og lestrarörðugleika	89
Reglur um sértæk úrræði í námi við Háskóla Íslands nr. 497/2002:	102
Fylgiskjal 10.	108
Aðstoð við lesblinda: Tillögur nemenda við Fjölbrautaskólan við Ármúla	108
Fylgiskjal 11.	109
Greiningartæki sem unnið er að	109

Formáli

Þann 27. nóvember 2006 skipaði menntamálaráðherra, Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir, nefnd til þess að „...gera tillögur um úrræði fyrir börn með lesblindu og aðra lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum“. Nefndinni var falið að gera tillögur um eftirfarandi:

1. Fyrirkomulag greiningar á lestrarerfiðleikum og eftirfylgni hennar til hagsbóta fyrir nemendur með lestrarerfiðleika.
2. Stuðning við skóla og kennara þannig að þeir geti betur komið til móts við þarfir nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur eða lestrarnám.
3. Ráðgjöf og stuðning við foreldra barna með lestrarvanda.
4. Próftöku lesblindra nemenda með tilliti til samræmdra prófa í 4., 7. og 10. bekk og hvernig fara skuli með undanþágur og frávík fyrir þennan nemendahóp.

Auk þess átti nefndin að kanna fyrirkomulag, þjálfun og kennslu kennaranema í lestrarkennslu, sérstaklega með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika.

Nefndin skipuðu: Guðný Björk Eydal, félagsráðgjafi og dósent við HÍ, sem jafnframt var formaður nefndarinnar, Auður B. Kristinsdóttir, sérkennsluráðgjafi og sjálfstætt starfandi sérfræðingur, Elín Vilhelmsdóttir, framhaldsskólakennari og kennslustjóri lesblindumála í Fjölbrautaskólanum við Ármúla, Hólmfríður Árnadóttir, sjálfstætt starfandi talmeinafræðingur og ráðgjafi og aðjúnkt við KHÍ í sérkennslufræðum, Ingibjörg Rafnar, umboðsmaður barna, Skúli Sigurðsson, foreldri og Sigurgrímur Skúlason, sviðsstjóri hjá Námsmatsstofnun. Starfsmaður nefndarinnar var Védís Grönvold, sérfræðingur í menntamálaráðuneytinu.

Fyrsti fundur nefndarinnar var í desember 2006 og lauk hún störfum í mars 2007. Eftirtaldir gestir komu á fund nefndarinnar: Bjarney Sigurðardóttir, talmeinafræðingur og sérkennari, Rósa Eggertsdóttir, sérfræðingur á skólabróunarsviði Háskólans á Akureyri, Steinunn Torfadóttir, lektor við Kennaraháskóla Íslands, Sigurjón Mýrdal og Erna Árnadóttir, starfsmenn menntamálaráðuneytisins, Sveinbjörg Sveinbjörnsdóttir, íslenskukennari við Fjölbrautaskólann við Ármúla, Guðný Ólöf Helgadóttir og Óskar Ingi Víglundsson, nemendur með leshömlun við Fjölbrautaskólann við Ármúla. Frá Reykjanesbæ komu Guðríður Helgadóttir, leikskólafulltrúi, Brynja Árnadóttir, skólastjóri og Hulda Björk Þorkelsdóttir, forstöðumaður bókasafns. Þá lásu ýmsir sérfræðingar yfir drög að skýrslu nefndar.

Nefndin hafði það að leiðarljósi í vinnu sinni að líta á lestrarfærni sem grundvallarfærni einstaklinga í nútímasamfélagi og því sé það réttur hvers barns að skólakerfið skapi því bestu mögulegu tækifæri til að ná slíkri færni. Markmiðið með þeim tillögum sem hér eru kynntar er að sérhver nemandi fái þjónustu við hæfi og að hún byggji á bestu staðreyndu þekkingu á hverjum tíma.

Skýrslan hefst á stuttri samantekt. Þá tekur við inngangskafli þar sem fjallað er um hugtakið leshömlun, algengi og afleiðingar. Síðan taka við kaflar um ofangreind fimm viðfangsefni sem tilgreind voru í erindisbréfi nefndarinnar. Hvert viðfangsefni er kynnt stuttlega, brýnustu úrlausnarefni reifuð og í lok hvers kafla eru settar fram tillögur til úrbóta. Í lokakafla er heildaryfirlit yfir tillögur nefndarinnar.

Samantekt

Nefndin hefur lagt áherslu á að leggja fram tillögur sem fela í sér heildstæðar lausnir þannig að komið sé til móts við fjölbreyttar námsþarfir nemenda með lestrarerfiðleika og leshömlun.

Þar sem snemmtæk íhlutun getur skipt sköpum er lagt til að skoðað verði hvernig haga megi reglubundinni skimun meðal barna á leikskólaaldri. Lagt er til að skólum sé skylt að skima reglulega á yngsta stigi grunnskóla og að samræmd próf í 4. og 7. bekk gegni, auk annarra hlutverka, hlutverki skimunarprófa. Lögð er höfuðáhersla á að nemendum með leshömlun og lestrarerfiðleika sé veitt kennsla við hæfi og heildstæð þjónusta. Mikilvægt er að skýrt sé hvaða þjónustu grunn- og framhaldsskólar veita nemendum með leshömlun og er í því skyni lagt til að skólum verði skylt að skilgreina í skólanámskrá hvernig þjónustu þeir veita á þessu sviði. Þá er einnig grundvallaratriði að foreldrar séu vel upplýstir um réttindi barna sinna og þá þjónustu sem þeim stendur til boða.

Til að tryggja að kennarar geti aflað sér bestu mögulegu þekkingar á hverjum tíma er lagt til að stofnað verði þekkingar- og fræðasetur um læsi. Hlutverk þess yrði að afla og miðla þekkingu til fagfólks og foreldra.

Athugun nefndarinnar á kennaramenntun leiddi í ljós að efla þarf fræðslu og kennslu í lestrarfræðum, með áherslu á sértæka lestrarörðugleika. Því er lagt til að ráðherra skipi samstarfsnefnd með fulltrúum háskóla sem verði falið að gera tillögur um hvernig efla megi menntun á þessu sviði.

Inngangur: Leshömlun, algengi og afleiðingar

Lesblinda er orð sem hefur verið notað í daglegu máli sem þýðing á hugtakinu dyslexia, en ekki hefur verið einhugur um það (Læknablaðið, 1995). Á undanförunum árum hafa sérfræðingar í vaxandi mæli horfið frá notkun hugtaksins lesblinda og tala þess í stað um leshömlun (Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir, 2006). Rökin fyrir því að nota frekar hugtakið leshömlun eru að hér sé ekki um eiginlega blindu að ræða heldur hamlandi röskun. Það þýðir að hægt er að mæta vandanum með viðeigandi úrræðum og þess vegna er leshömlun talið betra hugtak en lesblinda. Einnig kom í ljós að flestir nefndarmanna notuðu orðið leshömlun og var því ákveðið að nota það hugtak í vinnu nefndarinnar.

Eftirfarandi skilgreining frá samtökum fólks með leshömlun í Bretlandi hefur verið höfð til hliðsjónar í starfi nefndarinnar:

„Leshömlun er fjölbreytt taugafræðilegt ástand af eðlislægum uppruna. Einkennin geta haft áhrif á marga þætti náms og virkni og má lýsa sem sérstökum erfiðleikum við lestur, stafsetningu og ritun. Erfiðleikar geta birst í einum eða fleirum þessara þátta. Einnig getur hömlunin haft áhrif á talnameðferð, meðferð táknerfis (tónlist), hreyfifærni og skipulagshæfileika. Leshömlun er þó sérstaklega tengd færni við að ná góðum tókum á ritmáli en getur þó valdið erfiðleikum að einhverju marki á táknmáli“ (Jacobson í Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir, 2006 bls. 15).¹

Þessi skilgreining var valin umfram aðrar þar sem hún nær til fjölbreytilegs birtingarforms leshömlunar, þar með talið þegar hún birtist sem t.d. skert færni í meðferð talna og skortur á skipulagshæfileikum. Í þessari skýrslu er einkum fjallað um lestur og læsi og úrræði vegna lestrarkennslu. Lögð er áhersla á að sömu tillögur eigi við, að breyttu breytanda, vegna

¹ "Dyslexia is a complex neurological condition which is constitutional in origin. The symptoms may affect many areas of learning and function, and may be described as a specific difficulty in reading, spelling and written language. One or more of these areas may be affected. Numeracy, notational skills (music), motor function and organisational

námsörðugleika sem birtast í öðru formi en sem lestrarörðugleikar t.d. sem skortur á skipulagshæfni, vandi við samhæfingu hugar og handar eða skert færni í meðferð talna (dyscalculia).

Önnur skilgreining sem nefndin telur til eftirbreytni er skilgreining breskra yfirvalda í menntamálum, þar segir m.a.:

„Leshömlun er einstaklingsbundinn námsháttur (learning difference), blanda af styrk- og veikleikum sem hafa áhrif á nám í lestri, stafsetningu, ritun og í sumum tilfellum í tengslum við vinnu með tölur og útreikninga. Nemendur með leshömlun geta einnig haft veikleika tengda skammtímaminni, röðun og hraða við að vinna með upplýsingar“ (DfES, 2005).

Auk áherslu á fjölbreytileg birtingarform leshömlunar er hér lögð áhersla á leshömlun sem einstaklingsbundinn námshátt þ.e. að nemendur geti notað margvíslegar leiðir til að nema. Bent er á að ýmis námsvandamál geti komið upp ef leshömlunin er ekki viðurkennd og viðeigandi kennsluáferðum beitt. Til að mæta þörfum nemenda með leshömlun sem best er mikilvægt að líta á lestrarvandann sem einstaklingsbundinn námshátt en ekki eingöngu sem vandamál. Með því er vísað til þess að nemendur tileinki sér þekkingu eftir ólíkum leiðum og því þurfi skólakerfið að geta mætt þörfum allra. Allir nemendur geti glímt við námsörðugleika vegna togstreitu milli þess sem þeir geta og þess sem skólinn krefst (DfES, 2005). Nefndin leggur áherslu á að unnið sé í samræmi við heildstæða skólustefnu, eins og hún birtist í grunnskólalögum, og að litið sé á námshátt nemenda með leshömlun sem einstaklingsbundinn námshátt sem mæta þurfi af þekkingu og skilningi í skólakerfinu.

Hugtakið lestrarörðugleikar er víðtækara en leshömlun. Lestarrörðugleikar geta stafað af ýmsum ástæðum, t.d. vegna leshömlunar, skorts á góðri

skills may also be involved. However, it is particularly related to mastering written language, although oral language may be affected to some degree." (op. cit., bls. 48).

kennslu eða námsástundun, félagslegra aðstæðna eða greindarskorts (Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir, 2006).

Fræðimenn eru sammála um að orsakir leshömlunar séu líffræðilegar en mismunandi kenningar hafa verið settar fram um það hvar í heilanum röskunina sé að finna. Þannig eru uppi kenningar um að orsakir sé að finna í hljóðkerfislegri röskun, röskun í vinnsluminni, röskun í magnófrumkerfi eða röskun í starfsemi litlaheila auk kenninga um tvenns konar röskun (sjá nánar Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir, 2006). Á síðustu áratugum hafa kenningar um hljóðkerfisröskun hlotið mesta athygli en þó fræðimenn aðhyllist aðrar skýringarkenningar þá benda Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir (2006, bls. 67) á að „Almenn sátt er meðal fræðimanna um að sterk tengsl séu á milli hljóðkerfislegrar röskunar og leshömlunar“. Því er bent á tengsl málerfiðleika og leshömlunar, þ.e. þar sem börnum með slaka málræna færni er hættara við að lenda í lestrarerfiðleikum (Steinunn Torfadóttir, 2007; Leonard, 2000; Catts og Kamhi, 1999). Gerðar hafa verið langtímarannsóknir þar sem sýnt hefur verið fram á að hægt sé að draga úr afleiðingum leshömlunar með fyrirbyggjandi starfi, svo sem með þjálfun hljóðkerfisvitundar (Catts og Khami, 1999; Høien og Lundberg, 2002; Ingibjörg Símonardóttir, Amalía Björnsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir, 2004; Leonard, 2000; Snowling, 2005; Stackhouse og Wells, 1997). Nefndin hefur því í störfum sínum tekið mið af kenningum um mikilvægi hljóðkerfisvitundar og málþroska og endurspeglast það meðal annars í áherslum á veigamikil hlutverk leikskólastigsins.

Einkennandi fyrir rannsóknir á leshömlun er að þær hafa í auknum mæli orðið þverfaglegar enda snerta þær ólík fræðasvið, s.s. erfðafræði, kennslufræði, málvísindi og sálfræði auk fræðigreina sem rannsaka áhrif félagslegra og umhverfislegra þátta á þá sem eru með leshömlun (Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir, 2006). Þessi þróun endurspeglar

vaxandi áherslu á heildarsýn og að leitað sé heildstæðra lausna þegar þjónusta við nemendur er skipulögð.

Algengi

Samkvæmt niðurstöðum PISA rannsóknar frá árinu 2000 má ætla að um 4% íslenskra nemenda eigi við alvarlegan lestrarvanda að etja og 10% til viðbótar standi illa að vígi (OECD, 2002). Mikilvægt er að hafa í huga að þetta er stærsti hópur nemenda sem á við námserfiðleika að etja (Steinunn Torfadóttir, 2007). Ekki eru til nýjar tíðnirannsóknir á lestrarvanda íslenskra grunnskólabarna. Árið 1993 vann Sigríður Valgeirsdóttir rannsóknina *Læsi íslenskra barna* og þar kom fram að tæp 7% 14 ára barna voru skilgreind með erfiðleika í lestri. Nýlegar breskar rannsóknir á leshömlun sýna að 10% breskra grunnskólabarna eru með leshömlun auk þess sem 9,5-15% nemenda glíma við sértækan lesskilningsvanda (Ásthildur Snorradóttir og Bjarney Sigurðardóttir, 2006). Ekkert bendir til þess að leshömlun sé fátíðari hérlandis en í nágrannalöndum okkar og því má með góðum rökum yfirfæra þessar tölur á Íslendinga. Miðað við hinar bresku niðurstöður má því ætla að í aldurshópnum 6 til 20 ára séu tæplega sjö þúsund einstaklingar með leshömlun (Landshagir, 2006).

Í tengslum við umsóknir um frávík á samræmdum prófum í íslensku í 7. og 10. bekk safnar Námsmatsstofnun upplýsingum um fjölda frávíka vegna lestrarerfiðleika af ýmsu tagi. Ætla má að þessar upplýsingar gefi ákveðna mynd af umfangi vandans þó að ekki séu allir þessir nemendur með skilgreinda leshömlun. Í upplýsingum frá Námsmatsstofnun kemur fram að af þeim sem þreyttu próf í 7. bekk árið 2004 var hlutfall frávíka vegna lestrarerfiðleika 11,4%, árið 2005 var hlutfall frávíka örlítið lægra eða 10% og árið 2006 11,9%. Í 10. bekk tóku á bilinu 96–98% samræmt próf í íslensku á árunum 2004–2006 og hlutfall frávíka vegna lestrarerfiðleika var

11,2% árið 2004, 12,4 % árið 2005 og svipað árið 2006 (Námsmatsstofnun, 2007).

Þótt tölur um frávík vegna samræmdra prófa og niðurstöður þeirra gefi ákveðna mynd af lestrarfærni nemenda við lok grunnskóla þá eru þetta ekki einhlítir mælikvarðar og því erfitt að gefa skýra mynd af stöðunni. Þó er ljóst að ekki tekst að mæta öllum nemendum sem skyldi (sjá t.d. fylgiskjal 6). Í viðtali við Guðrúnu Þórsdóttur, skólastjóra Vinnuskóla Reykjavíkur í Fréttablaðinu þann 7. febrúar sl. undir fyrirsögninni: „Lært að lesa í vinnunni“ er gefin ákveðin mynd af stöðu mála, þar segir Guðrún m.a.:

„Skólakerfið hentar ekki öllum og árlega útskrifast tugir nemenda úr 10. bekk án þess að kunna að lesa. Þetta eru nemendur sem hafa fulla getu til að læra en vegna lesblindu eða annarra vandamála dragast þeir aftur úr og missa áhugann á skólanum. Þessum krökkum stendur nú til boða að koma í starfsnám fyrir tilstuðlan Vinnuskóla Reykjavíkurborgar...Þetta eru nemendur sem hefur gengið illa í skólanum og eru jafnvel ólæsir...Vegna þessa einangrast þeir, þeim fer að líða illa og þróa jafnvel með sér andfélagslega hegðun“. [Blaðamaður bætir við:] „Árlega fara rúmlega 60 börn í 9. og 10. bekk í starfsnám....Það hlýtur að vekja upp ýmsar spurningar þegar velferðarsamfélag með blómstrandi hagkerfi getur ekki kennt yngstu kynslóð sinni að lesa“.

Þær tillögur sem hér eru kynntar hafa það að markmiði að réttur nemenda til kennslu við hæfi verði tryggður.

Afleiðingar

Afleiðingar leshömlunar geta verið margvíslegar. Mikilvægt er að nemendum með leshömlun sé mætt og þeim veitt þjónusta við hæfi. Það er sannfæring nefndarinnar að koma mætti í veg fyrir mörg þeirra vandamála sem tekist er á við í samfélagi nútímans, með t.d. dýrum meðferðarúrræðum og/eða lyfjum, ef unnið væri markvisst með nemendum með leshömlun á öllum skólastigum. Eftirfarandi umfjöllun um

afleiðingar leshömlunar sýnir glöggst hversu mikilvægt er að bregðast við lestrarerfiðleikum.

Erlendar rannsóknir sýna að nemendur með lestrarörðuleika glíma við ýmiskonar hegðunarvanda og félagsleg vandamál sem rekja má til lestrarerfiðleika (secondary problems). Rannsókn Undheim (í *Stúdentur með spesifikke lese- skrive- eller matematikkvansker*, 2000) á norskum ungum nemendum með leshömlun sýnir að kvíði, þunglyndi og sálræn vandamál eru mjög algeng. Rannsóknir hafa sýnt fram á sterk tengsl milli lágs sjálfsmats og lestrarörðuleika (sjá yfirlit í Riddick, Sterling, Farmer og Morgan í *Stúdentur með spesifikke lese- skrive- eller matematikkvansker*, 2000). Ekki er óalgengt að þessi hópur þrói með sér áunnið hjálparleysi sem síðan dregur úr frumkvæði (Høien & Lundberg, 1997). Fólk með leshömlun verður oft vart við að aðrir telji að leshömlunin hafi ekki áhrif á nám þeirra og telji að skýringar á síðri námsárangri séu aðrar, t.d. að þeir séu ekki nægjanlega greindir, séu latir, ósamvinnuþýðir og áhugalausir eða að þeir hagi sér illa (Hales, 2001).

Mikilvægt er að hafa í huga að afleiðingar leshömlunar eru ekki eingöngu neikvæðar en eins og bent er á í skýrslu menntamálaráðuneytis, *Aukin lestarfærni fullorðinna*, frá árinu 2002 geta þær neikvæðu oft vegið þyngra:

„Afleiðingar takmarkaðrar lestarfærni geta bæði verið jákvæðar og neikvæðar. Jákvæðu hliðarnar geta lýst sér í því að viðkomandi getur þróað með sér gott minni, hæfni til að fylgjast með orði og ræðu og einnig getur hann þróað með sér hæfileika til að skoða og líkja eftir. Í því sambandi hefur oft verið bent á þekktu einstaklinga, innanlands og utan, sem náð hafa langt á sínu sviði. Neikvæðu hliðarnar geta vegið þyngra en þær jákvæðu. Þær geta falist í almennri tilfinningu einstaklingsins fyrir því að vera einangraður og misheppnaður, neikvæðu viðhorfi til skólagöngu, lélegu sjálfsmati, lágu félagslegu stigi, forðast þátttöku í félagslegu starfi, einangrun og takmörkuðum möguleikum á að fá vinnu og/eða stöðuhækkun. Algengt er að fullorðnir með takmarkaða lestarfærni skammist sín, finnist þeir vera takmarkaðir, séu með lélega sjálfsmynd og hafi þar af leiðandi neikvæða ímynd af námshæfileikum sínum.“ (*Aukin lestarfærni fullorðinna 2002*, bls. 6).

Eftirfarandi reynslusaga föður 11 ára drengs sem stundar nám í grunnskóla í Reykjavík lýsir á greinargóðan hátt hvernig leshömlun getur birst:

„Strax í upphafi skólagöngu fannst okkur foreldrunum að syni okkar gengi hægt að ná tökum á lestri. Í samtölum við kennara var okkur sagt að við þyrftum að láta drenginn lesa meira og veita honum meiri stuðning. Í stuttu máli þá gat hann lesið en með miklum erfiðismunum. Þannig ganga fyrstu fjögur árin. Ekki mikil gleði í kringum námið og alltaf erfiðleikar með þær greinar þar sem lestur var mikilvægur þáttur. Allan þennan tíma spurðum við kennarann í reglubundnum viðtölum hvort ekki væri rétt að skoða þessar hægu framfarir í lestri en við vorum alltaf fullvissuð um að ef við styddum betur við hann heima þá kæmi þetta allt. Í 5. bekk fóru málin að taka á sig alvarlegri mynd, kvartanir fóru að berast úr skólanum vegna hegðunar og okkar áhyggjur jukust. Nú vorum við sem foreldrar farin að hafa áhyggjur af andlegu ástandi drengsins og fórum með hann til sálfræðings. Eftir nokkur skipti fengum við þann úrskurð að ekkert amaði að drengnum andlega en eitthvað væri að í skólanum. Þegar þarna var komið sögu voru símhringingar úr skólanum oft í viku og setningar eins og „það er eitthvað að drengnum“, „hann er svo uppstökkuður“ eða „hann á í miklum erfiðleikum með að hemja skapið“ voru kvartanir sem við fengum að heyra frá skólustjórnendum.

Svo sauð uppúr einn daginn og drengurinn strauk úr skólanum eftir afskipti skólustjórnanda. Hringt var í mig og mér tilkynnt um strokið og að „það væri eitthvað mikið að honum“. Eftir að ég var búinn að leita nokkuð að drengnum í nágrenni skólans hringdi ég í símann hans og hann sagði mér að hann væri kominn aftur í skólann. Í símanum sagði ég við hann nokkrum sinnum að ég elskaði hann og ég væri að koma. Ég gleymi aldrei hvernig hann leit út þegar ég sá hann inní skólastofunni með aðstoðarkennara. Hann var alveg stífur með tryllt augnaráð og útgrátinn! Ég tók hann í fangið og bar hann að næsta hringborði, setti hann niður í stól og settist við hliðina á honum, ég endurtók það að ég elskaði hann. Það næsta sem ég gerði var að spyrja hann af hverju honum liði svona, hann sagðist bara ekki vita það. Ég tók þá í hann hristi hann harkalega og spurði aftur sömu spurningar og þá var eins og eitthvað opnaðist, hann grét enn meira og sagði „Það er alveg sama hvernig ég reyni, ég bara get ekki gert það sem ég á að gera, ég bara get þetta ekki!! Ég geri aldrei neitt nægilega vel, ég er alltaf síðastur að klára...“

Í kjölfar þessa var hann greindur með leshömlun af fagaðila og daginn sem honum var sagt það þá voru öll hegðunarvandamál úr sögunni. Nú hefur hann fengið hljóðbækur og námið tekur mið af hans getusviði og unnið er jákvætt með honum. Hann hefur öðlast nýtt líf.²

Þessi saga sýnir glögglega hversu alvarlegar afleiðingar leshömlun getur haft og hversu mikilvægt það er að skólakerfið mæti börnum um leið og erfiðleika verður vart. Í þessu tilviki sést hversu jákvæð áhrif greining á námsvandanum og viðeigandi úrræðu höfðu á líðan barnsins.

Mikilvægt er að hafa í huga að afleiðinga leshömlunar gætir í námi á öllum skólastigum og áhrifin geta komið margvíslega fram. Rannsóknir á framhaldsskólanemendum með leshömlun sýna að þeir hafa flestir mjög neikvæða mynd af sér sem nemendum. Margir hafa í lok grunnskólagöngu þá tilfinningu að vera vonlausir nemendur. Þeir hafa upplifað pirring og jafnvel niðurlægingu kennara þegar þeir standa sig ekki í náminu, eru ekki með réttar námsbækur, týna verkefnum o.s.frv. (Elín Vilhelmsdóttir, í prentun) (sjá nánar fylgiskjal 1). Algengt er að nemendur með leshömlun hafi lágt sjálfsmat og séu viðkvæmir fyrir gagnrýni. Þá eru hegðunarvandamál, skröp, félagsleg einangrun auk sállíkamlegra sjúkdóma algengir fylgifiskar leshömlunar (Mortimore, 2003).

Nemendur með leshömlun glíma oft við erfiðleika, t.d. hvað varðar skipulag upplýsinga, tjáningu þeirra og/eða skilning á útskýringum/leiðbeiningum. Þeir þurfa oftast en aðrir að fá nánari skýringar, sérstaklega ef aðstæður eru einnig kvíðavaldandi eins og á prófum. Nemendur með leshömlun eru oft að vinna út frá ónógum upplýsingum vegna þess að þeir hafa ekki skilið fyrirmæli og þá verður niðurstaða þeirra röng. Þetta getur leitt til þess að jafnöldrum finnst þeir vera öðruvísi og ekki eins færir, kennurum finnst þeir ekki taka nógu vel eftir eða séu ekki

² Frásögn föður sem kom á fund nefndarinnar.

miklir námsmenn og foreldrunum finnst þeir ekki leggja nógu mikið á sig. Viðbrögð annarra hafa síðan áhrif á sjálfsmynd þessara nemenda (Elín Vilhelmsdóttir, í prentun).

Mikilvægt er að hafa í huga að afleiðingar leshömlunar hafa ekki einungis áhrif á viðkomandi einstaklinga og fjölskyldur þeirra. Hætt er við að nemandi sem ekki fær þjónustu við hæfi í skóla nýti ekki hæfileika sína til fulls. Það er skaði samfélagsins alls.

1. Fyrirkomulag greiningar á lestrarerfiðleikum og eftirfylgd hennar til hagsbóta fyrir nemendur með lestrarerfiðleika.

Í meginráttum hafa matstæki þrenns konar tilgang; almennt færnimat, skimun eða greining. Með almennu færnimati er færni á ákveðnu sviði könnuð, ýmist með skipulögðum hætti eins og í námsmati skóla, stöðluðu námsmati (samræmdum prófum) eða alþjóðlegum rannsóknum (t.d. PISA eða PIRLS) eða í afmarkaðri rannsóknarverkefnum. Með skimun er meðal annars leitað kerfisbundið að nemendum sem þarf að aðstoða sérstaklega í námi. Greining felst í að staðfesta hvort grunur um leshömlun reynist réttur og kortlagningu á eðli hennar (Millman og Greene, 1989).

Þegar skimun bendir til þess að æskilegt sé að bregðast við með einhverjum hætti til að bæta stöðu nemanda eru tvær leiðir færar. Annars vegar með því að fram fari ítarleg greining þar sem námsþarfir eru kortlagðar og staða einstaklingsins skilgreind. Hins vegar er hægt að grípa strax inni með íhlutun sem styður við þroska barnsins. Snemmtæk íhlutun í kjölfar skimunar getur komið í veg fyrir að vandkvæði þróist hjá sumum og hjálpað öðrum að ná meiri færni. Þá er mögulegt að tiltekin færni sé enn að þróast og greining því ótímabær. Skimunarpróf eru fyrst og fremst hjálpartæki til meta þarfir nemenda en koma ekki í stað vandaðra kennsluhátta.

Nokkur mælitæki eru í dag notuð hérlendis við skimun og greiningu á stöðu nemenda í lestri eða til að meta þá þætti sem tengjast lestri. Mælitækin henta ólíkum aldurshópum og meta færni eða getu með ólíkum hætti. Mælitækin og notkun þeirra er jafnframt ólík. Meðal mælitækja sem notuð eru í dag má nefna: samræmd próf í 4. og 7. bekk, *Læsi*, *lestrarskimun* sem notað er fyrir 1. og 2. bekk grunnskóla (Guðmundur Kristmundsson og Þóra Kristinsdóttir, 2004), skimunarprófið *GRP14* sem er ætlað fyrir nemendur í 9. bekk (Rannveig Lund og Ásta Lárusdóttir,

2004) og *Talnalykill* sem er notaður til að meta erfiðleika tengda stærðfræði (Einar Guðmundsson og Guðmundur Arnkelsson, 1998). Málþroskaprófið *TOLD* er fyrir 4-8 ára annars vegar (Ingibjörg Símonardóttir, Einar Guðmundsson, Sigurgrímur Skúlason og Sigríður Pétursdóttir, 1995) og 9-13 ára hins vegar (Ingibjörg Símonardóttir og Einar Guðmundsson, 1996) og einnig er til skimunarprófið *HLJÓM* (Ingibjörg Símonardóttir o.fl., 2004) sem notað er fyrir leikskólabörn (sjá nánar fylgiskjal 2).

Í nóvember 2003 gaf menntamálaráðherra út reglugerð um breytingu á reglugerð um sérfræðiþjónustu skóla nr. 386/1996. Helstu breytingar voru þær að eftirfarandi ákvæðum var bætt við hana:

- Á fyrstu árum skólagöngu barna ber skólum að kanna hvaða nemendur eiga í erfiðleikum með lestur og bregðast skal við með kerfisbundnum hætti þannig að öll börn fái nauðsynlega aðstoð til að ná viðunandi lestrarfærni.
- Sérfræðiþjónustu skóla ber að aðstoða skóla við þetta verkefni með leiðbeiningum til kennara og gerð greiningarprófa.
- Gert er ráð fyrir að menntamálaráðuneytið hafi eftirlit með lestrargreiningu og aðstoði skóla vegna lestrarerfiðleika nemenda með því að kalla eftir upplýsingum frá sveitarfélögum á tveggja ára fresti.

Þegar menntamálaráðuneytið athugaði, vorið 2006, hvort og hvernig sveitarfélög fylgdu þessum ákvæðum eftir kom fram að þau telja að fylgst sé reglubundið með lestrarnámi grunnskólabarna jafnframt því sem hljóð- og málvitund leikskólabarna sé skoðuð. Í flestum sveitarfélaganna var því svarað til að í leikskólum væri lagt fyrir skimunarprófið *Hljóm* og í grunnskólum sögðust flestir nota lesskimunarprófið *Læsi* á yngsta stigi og *GPR 14* til skimunar á unglingsstigi. Á miðstigi er mjög mismunandi hvernig staðið er að skimunum. Athugunin leiddi í ljós að sveitarfélögin safna ekki með reglubundnum hætti tölulegum upplýsingum um umfang lestrarerfiðleika. Einnig er mismunandi milli sveitarfélaga hvenær byrjað er

að skilgreina lestrarerfiðleika sem leshömlun (Menntamálaráðuneytið, 2006).

Leikskólastig

Nefndinni var einungis falið að gera tillögur varðandi grunn- og framhaldskólastigið en í ljósi rannsókna (Feldman 2004; Guralnick, 1997) sem sýna fram á mikilvægi snemmtækrar íhlutunar þegar í leikskóla telur nefndin rétt að menntamálaráðuneytið skoði nánar hvernig haga megi reglubundinni skimun á leikskólastigi vegna áhættuþátta sem tengjast lestrarfærni síðar á æfinni. Lögð er áhersla á kannað verði hvernig megi tryggja að börnum sé mætt þegar á leikskólastigi með viðeigandi þjónustu og séu þannig sköpuð bestu mögulegu skilyrði til náms í grunnskóla.

Bent hefur verið á að seinkaður málþroski barna sé áhættuþáttur þar sem tæpur helmingur þeirra sem eru sein til máls greinist síðar með sértæka málþroskaröskun eða um 7% barna (Leonard, 2000). Börn sem greinast með sértæka málþroskaröskun á aldrinum 4-5 ára eru í áhættuhópi hvað varðar ýmsa námsörðugleika og þ.m.t. leshömlun (Ingibjörg Símonardóttir o.fl., 2004). Slök hjóðkerfisvitund er málþáttur sem hefur forspárgildi um lestrartækni og síðar stafsetningu. Málskilningur hefur forspárgildi varðandi slakan lesskilning og hægan lestur en máltjáning hefur áhrif á ritun (Ingibjörg Símonardóttir o.fl., 2004; Hrafnhildur Ragnarsdóttir, 2004; Leonard, 2000).

Í nýlegri rannsókn Dr. Sólveigar Jónsdóttur (2006) sálfræðings á BUGL er bent á að þáttur málþroskaröskunar, sem yfirleitt er ekki skimað fyrir, sé stórlega vanmetinn í greiningu á ADHD. Sólveig segir m.a.:

„Sett hefur verið fram sú kenning að stjórnunarfærniþátturinn í vinnsluminni sé eitt af grundvallarvandamálunum í ADHD. Í annarri rannsókn minni er sýnt fram á að skert yrt vinnsluminni stafar af málþroskaröskun, sem er algengur fylgikvilli með ADHD. Þriðja

rannsóknin sýnir að sá þáttur sem best spáir fyrir háu mati kennara á athyglisbresti er lélegur málþroski. Það er vel hugsanlegt að sum greiningarskilmerkin fyrir ADHD, sérstaklega hvað einkenni um athyglisbrest snertir, gætu í raun skýrst af skertum málskilningi. Lélegur málskilningur getur farið mjög leynt og kemur oft ekki í ljós fyrr en barnið er prófað formlega. Málþroskaröskun samhliða ADHD gæti hugsanlega skýrt hvers vegna meðferð með örvandi lyfjum, sem er algengasta meðferðarform við ADHD, virðist ekki bæta námsárangur eða félagslega færni barnanna. Niðurstöður rannsókna í þessari ritgerð [doktorsritgerð Sólveigar] vekja þá spurningu hvort athyglisbrestseinkennin í ADHD stafi í raun af skertum málskilningi.“ (Sólveig Jónsdóttir, 2006).

Sólveig bendir jafnframt á að það sé grundvallaratriði að skimað sé fyrir öðrum hugsanlegum röskunum sem komið geta fram með svipuðum hætti og til dæmis málþroskaröskun.

Á leikskólaaldri gefa skimunartæki sem meta málþroska vísbendingar um þau börn sem nauðsynlegt er að veita sérstaka málörvun umfram það sem gengur og gerist í leikskóla. Því gæti skimun við þriggja ára aldur sem næði til allra barna á landinu, t.d. í samvinnu leikskóla og heilsugæslustöðva tryggt börnum, sem slökust reynast, málþroskagreiningu og í kjölfar hennar markvissa þjálfun og eftirfylgd. Mikilvægt er að notuð verði mælitæki sem hafa þekkt viðmið fyrir inngrip þar sem viðmiðin byggja á fræðilegum og próffræðilegum eiginleikum mælitækjanna. Dæmi um matstæki sem notað er á Norðurlöndum og gæti hugsanlega hentað hér á landi er *TRAS (Tíðlig Registrering Av Språkutvikling)* (Om TRAS, e.d.).

Þótt slík skimun og snemmtæk íhlutun hjálpi hluta þeirra barna sem slökust eru við þriggja ára aldur hefur komið fram að ákveðnir þættir í málþroska greinast ekki fyrr en um 5 ára aldur og því er æskilegt að einnig fari fram skimun við upphaf síðasta árs í leikskóla. Þá má bregðast við með örvandi viðfangsefnum hjá börnum sem illa eru í stakk búin til að takast á við formlegt lestrarnám. Með þessu móti mætti sjá hvaða börn

þyrftu aðstoð áður en formlegt lestrarnám hefst. Dæmi um mælitæki sem gæti hentað er *HLJÓM* eða svipuð mælitæki. Samkvæmt könnun menntamálaráðuneytis er þetta víða gert, en leikskólum er ekki skylt að framkvæma reglubundnar skimanir. Að þessu sögðu er mikilvægt að muna að þó að málproski hafi ákveðið forspárgildi þá er ákveðinn hópur barna með leshömlun sem hefur mjög gott vald á töluðu máli og þeirra vandi birtist seinna í námi (sjá fylgiskjal 3, dæmisögu foreldra).

Hér á landi eru 94 % barna á aldrinum þriggja til fimm ára í leikskólum (Landshagir, 2006) og því er hér fyrir hendi einstök aðstaða til að veita markvissa málörvun, ráðgjöf og meðferð á leikskólastigi. Tryggja þyrfti að upplýsingar um þá þjónustu og þjálfun sem fram fer í leikskóla berist til grunnskóla, svo eðlileg samfella verði í þjónustu við þau börn sem talin eru í áhættuhópi að þessu leyti.

Grunnskólastig

Nefndin leggur til að grunnskólum verði **skylt** að leggja samræmt skimunarpróf fyrir alla nemendur í 1. bekk og sinna skipulagðri skimun í 2. og 3. bekk. Mikilvægt er að eitt og sama mælitækið verði notað við skimun í öllum skólum til að tryggj sé að öll börn fái skimun með besta fáanlega skimunartæki sem til er á hverjum tíma. Lestrarskimunarprófið *Læsi* er víða notað til skimunar í fyrstu bekkjum grunnskólans og er lagt til að það verði notað þar til ný próf leysa það af hólmi. Í skýrslu sem Guðmundur Engilbertsson og Rósa Eggertsdóttir (2004) unnu fyrir menntamálaráðuneyti um *Læsi* kom m.a. fram: „... að prófið er fjölþætt og inniheldur prófþætti sem geta gefið góðar vísbendingar um lestrarerfiðleika“ (bls. 39). Í niðurstöðum þeirra kom einnig fram að 95% af þeim 104 skólum sem könnunin náði til notuðu *Læsi* en skólar settu nokkuð ólík viðmiðunarmörk hvað varðar lestrarörðugleika (allt frá 5-10% til 26-30%). Því er mikilvægt að menntamálaráðherra láti skilgreina samræmd viðmiðunarmörk.

Að þessu sögðu er mikilvægt að benda á að hversu góð sem skimunarpróf eru þá hafa þau ákveðinn líftíma og nefndin leggur áherslu á að hafin verði smíði samræmdra skimunarprófa fyrir yngsta stig grunnskólans. Lagt er til að menntamálaráðherra tryggi að skólum standi til boða vönduð próf til skimunar og greiningar fyrir 1. – 3. bekk og að endurnýjun byggi á nýjustu þekkingu á hverjum tíma.

Til að skimunartæki fyrir 1. - 3. bekk nýtist kennurum þurfa að fylgja þeim leiðbeiningar um íhlutun og kennsluaðferðir sem gera þeim kleift að bregðast við þörfum nemenda. Þróa þarf viðmið sem byggja á fræðilegum forsendum um hvenær brugðist skuli við með viðeigandi kennsluháttum og/eða ítarlegi greiningu. Æskilegt er að niðurstöður skimunar á þessu stigi verði tengdar fjölbreyttum kennsluháttum sem unnt er að beita strax í kjölfar skimunar til að nemendur fái kennslu við hæfi. Þegar slíkri íhlutun er beitt er nauðsynlegt að skólar hafi aðgang að handhægum matstækjum sem gera þeim kleift að meta árangur hennar. Ef niðurstöður skimana á yngsta stigi sýna að nemandi þarfnast frekari greiningar skal skóli bera ábyrgð á henni.

Skólar leggja fyrir margvísleg próf til að meta færni nemenda við upphaf skólagöngu (t.d. *Tove Krögh*, *Bohem* og *Lesi og skilja könnun á forsendum lestrarnáms*), en ekki er til samræmt skimunarpróf sem leggja má fyrir nemendur í þessum tilgangi. Mælt er með að námslegar forsendur nemenda verði metnar í upphafi skólagöngu og þeim mætt í námi með viðeigandi kennslu og úrræðum. Slík skimun myndi taka til þátta sem gætu gefið vísbendingar um sérstakar kennsluþarfir nemenda í upphafi skólagöngu. Því er lögð áhersla á að skólar hafi aðgang að skimunarprófi í þessum tilgangi.

Lagt er til að samræmd próf í 4. og 7. bekk verði notuð til að skima fyrir lestrarvanda á miðstigi (sjá einnig kafla 4). Ef niðurstaða skimunar sýnir að nemandi þarfnast frekari greiningar þá ber skólinn ábyrgð á að greining fari fram. Í framhaldi af slíkri greiningu má skipuleggja námið með markvissari hætti.

Ýmis greiningarpróf eru notuð í dag og önnur eru í þróun. Nefndinni er kunnugt um nokkra hópa sérfræðinga sem vinna nú að þýðingu og staðfæringu prófa. T.d. er nú unnið að þýðingu og staðfæringu greiningartækisins *LOGOS* sem er ætlað grunn- og framhaldsskólanemum sem og fullorðnum með lestrarerfiðleika (*LOGOS*, e.d.) (sjá fylgiskjal 11). Námsmatsstofnun vinnur að tölvuvæddum prófum (sjá fylgiskjal 2) og hópur sérfræðinga vinnur að hönnun skimunarprófs sem nota á við upphafi skólagöngu með ítarlegum leiðbeiningum fyrir kennara og foreldra um hvernig bregðast megi við, svo eitthvað sé nefnt (sjá fylgiskjal 11).

Mikilvægt er að veita slíku starfi brautargengi. Þá er einnig mikilvægt að þeir sem hanna og staðfæra skimunar- og/eða greiningarpróf geti fengið gæðaviðurkenningu menntamálaráðuneytis áður en þau er kynnt skólunum og á markaði. Því er lagt til að greiningarpróf sem notuð verða í grunn- og framhaldsskólum hafi hlotið viðurkenningu menntamálaráðuneytisins.

Ef skimun eða greining gefur til kynna að nemandi þurfi á stuðningi að halda þarf strax að virkja stuðningskerfi skólans. Mikilvægt er að viðbrögð og leiðir séu skilgreind af skólum svo að auðvelt verði að bregðast við með úrræðum fyrir nemendur. Lagt er til að í skólanámskrá hvers grunn- og framhaldsskóla verði gerð grein fyrir hvernig skimun, greiningu, eftirfylgni og þjónustu við nemendur með leshömlun sé háttað og kveðið á um réttindi nemenda í þeim efnum. Slíkt gefur kost á aðhaldi frá foreldrum, menntamálaráðuneyti og sveitarfélögum. Mikilvægt er að tryggð sé

samvinna kennara og leikskólakennara við aðrar fagstéttir s.s. sérkennara, námsráðgjafa, sálfræðinga, félagsráðgjafa og talmeinafræðinga, nemendum til hagsbóta

Ákvæði laga, reglugerða og aðalnámskráa, grunn- og framhaldsskóla, um þjónustu við nemendur með lestrarerfiðleika og leshömlun eru rýr. Skyldur skóla og réttur nemenda eru illa skilgreind og sértæk úrræði vegna leshömlunar ekki tilgreind (sjá samantekt í fylgiskjali 9). Ljóst er að kveða þarf skýrar á um skyldur skóla í þessu efni en nú er gert. Til að skólakerfið geti staðið undir því markmiði grunn- og framhaldsskólalaga að það stuðli að alhliða þroska og menntun hvers og eins og að allir nemendur fái sem jöfnust tækifæri til náms þarf að skilgreina rétt nemenda með leshömlun betur í lögum og reglugerðum og kveða skýrar á um hvaða úrræði og stuðningur skuli standa þeim til boða.

Mikilvægt er að hugað verði að því hvernig koma má á kerfisbundnum samskiptum milli leik- og grunnskóla annars vegar og milli grunn- og framhaldsskóla hins vegar til að tryggja samfellu í þjónustu við nemendur. Berist upplýsingar ekki á milli skólastiga getur það orðið til þess að óþarflega langur tími líði áður en kennsla fer að taka mið af þörfum nemanda. Jafnframt er við því að búast að viðbrögð viðtökuskóla verði markvissari og vinna sparist við áætlunargerð ef tekið er mið af þeim upplýsingum sem fyrir liggja á fyrra skólastigi.

Framhaldsskólar

Þörf nemenda fyrir einstaklingsmiðaða kennslu og stuðning lýkur ekki við lok grunnskóla (sjá fylgiskjöl 1 og 4). Hér er lögð áhersla á að framhaldsskólum verði tryggt fjármagn til að veita nemendum með leshömlun faglega aðstoð við nám og að framhaldsskólar fái fjárveitingar sem taka mið af fjölda nemenda með leshömlun og aðra sértæka

námserfiðleika. Þá er einnig lagt til að öllum nemendum verði tryggt aðgengi að námsgögnum og hjálpartækjum við hæfi (sjá fylgiskjal 5). Þá gera tillögur einnig ráð fyrir að í skólanámskrá hvers framhaldsskóla komi m.a. fram hvernig skimun, greiningu, eftirfylgni og þjónustu við nemendur sé háttað þegar nemendur með leshömlun eiga í hlut.

Í nokkrum framhaldsskólum starfa kennarar sem hafa réttindi til að leggja fyrir hópprófið GRP14h. Er það notað þrátt fyrir að það sé staðlað fyrir 14 ára unglunga. Greiningaraðilar sem þjónusta framhaldsskólanemendur, og aðra þá sem komnir eru af grunnskólaaldri, eru aðallega taugasálfræðingar og lestrarsérfræðingar með einkastofur þannig að á framhaldsskólastigi þurfa nemendur að greiða sjálfir fyrir greiningu á lestrarerfiðleikum. Samkvæmt tillögum sem hér eru lagðar fram þá eiga framhaldsskólar að veita nemendum sínum heildstæða þjónustu og ef þörf er á greiningu þarf skólinn að bera ábyrgð á að hún fari fram.

Vert er að benda á að stundum er horft fram hjá leshömlun eða ekki talin ástæða til þess að kanna slíkt ef aðrar hamlanir eru fyrir hendi, eins og t.d. flogaveiki, athyglisbrestur og sjónskerðing. Einnig á þetta við ef viðkomandi hefur dvalið lengi erlendis eða íslenska er annað tungumál. Þetta eru allt hamlanir við lestur og stafsetningu sem geta skyggt á leshömlunina. Því er mikilvægt að staldra ekki við augljósustu skýringuna á námserfiðleikum og jafnframt ein ástæða þess að nauðsynlegt er að skimun fari fram reglulega og með kerfisbundnum hætti. Nemendur hafa í sumum tilfellum fengið mikla sérkennslu en ef ekki er tekið mið af því að viðkomandi sé með leshömlun gagnast slík kennsla ekki sem skyldi. Mikilvægt er að hafa í huga að ákveðnum hópi eldri nemenda var ekki veitt viðeigandi þjónusta í grunnskóla og því nauðsynlegt að framhaldsskólinn skapi þeim tækifæri til náms.

Framhaldsskólanemendur með leshömlun sem komu á fund nefndarinnar og ræddu um eigin reynslu lýstu því hversu mikilvægt það væri að þeir ættu kost á persónulegri ráðgjöf og eftir atvikum meðferð (sjá fylgiskjal 10). Þá verður að hafa í huga að í framhaldsskóla sækja einnig fullorðnir nemendur með leshömlun sem ekki fengu greiningu eða stuðning í grunnskóla. Því leggur nefndin áherslu á að bæði grunn- og framhaldsskólum sé gert kleift að veita nemendum með leshömlun heildstæða þjónustu þar sem þekking og hæfni kennara og annarra fagstétta s.s. sérkennara, námsráðgjafa, sálfræðinga, félagsráðgjafa og talmeinafræðinga er nýtt nemendum til hagsbóta. Vert er að hafa í huga að gott stoðkerfi dregur úr brottfalli, bæði úr einstökum áföngum og úr skóla.³

Tillögur

* Að nánar verði skoðað hvernig haga megi skimun fyrir slökum málþroska í leikskólum og að inngríp, sem miðar að því að örva málþroska, fylgi í kjölfarið fyrir börn sem skimun bendir til að þurfi á frekari örvun að halda. Skimun þessa aldurshóps gæti hugsanlega farið fram í samvinnu við heilsugæslu. Þá þyrfti einnig að huga að hvernig koma mætti á kerfisbundnum samskiptaleiðum milli leikskóla og grunnskóla til að upplýsingar um börn sem vænta má að þurfi sérhæfða þjónustu vegna leshömlunar fylgi þeim yfir í grunnskóla.

* Að grunnskólum verði **skyld** að leggja samræmt skimunarpróf fyrir alla nemendur í 1. bekk og sinni kerfisbundinni skimun í 2. og 3. bekk. Prófunum fylgi leiðbeiningar sem geri skólunum kleift að bregðast við með kerfisbundnum hætti eftir því sem við á. Ef niðurstaða skimunar á seinni hluta yngsta stigs sýnir að nemandinn þarfnist frekari greiningar þá ber skólinn ábyrgð á að greining fari fram.

³ Árið 2007 er áætlaður kostnaður við hvern ársnemanda í framhaldsskóla 648 þús. kr.

* Að menntamálaráðherra láti vinna samræmd skimunarpróf fyrir 1.-3. bekk grunnskóla þ.m.t. próf sem lagt yrði fyrir nemendur í upphafi skólagöngu. Með slíkum prófum þurfa ávallt að fylgja ítarlegar kennsluleiðbeiningar.

* Að samræmd próf í 4. og 7. bekk verði notuð til að skima fyrir lestrarvanda. Ef niðurstaða þeirrar skimunar sýnir að nemandinn er fyrir neðan viðmiðunarmörk þá ber skólinn ábyrgð á að greining fari fram.

* Að skylt verði að námsgögn sem notuð eru í grunn- og framhaldsskólum séu einnig tiltæk í því horfi sem hentar leshömluðum nemendum þannig að öllum nemendum verði tryggt aðgengi að námsgögnum við hæfi.

* Að nemendum grunn- og framhaldsskóla verði tryggt gott aðgengi að upplýsingatækni, þ.m.t. vél- og hugbúnaði sem sniðinn er að þörfum nemenda með leshömlun, t.d. íslenskum talgervli. Jafnframt þarf nemendum og kennurum að standa til boða fræðsla og þjálfun um notkun þeirra. Efla þarf skólabókasöfn þannig að þau geti boðið slíka þjónustu.

*Að menntamálaráðherra veiti þróunarstyrki til að þróa og staðfæra hugbúnað fyrir nemendur með leshömlun.

* Að í skólanámskrá hvers grunn- og framhaldsskóla komi fram hvernig skimun, greiningu, eftirfylgni og þjónustu við nemendur er háttað þegar nemendur með leshömlun eiga í hlut. Þá skal koma fram hvaða starfsmaður skólans er ábyrgur fyrir þjónustunni og hún rækilega kynnt fyrir foreldrum. Jafnframt skal sjálfsmat skóla taka til mats á stuðningi við nemendur með leshömlun.

* Að greiningarpróf sem notuð eru í grunn- og framhaldsskólum í þessum tilgangi hafi hlotið viðurkenningu menntamálaráðuneytisins.

* Að grunn- og framhaldsskólar tryggji nemendum með leshömlun viðeigandi úrræði við próftöku í reynd þannig að tryggt sé að þeir fái tækifæri til að koma þekkingu sinni á framfæri.

* Að þegar niðurstöður greiningar liggja fyrir skuli tryggt að nemandinn njóti kennslu í samræmi við ákvæði reglugerðar um sérkennslu nr. 389/1996.

* Að lög og reglugerðir um grunn- og framhaldsskóla kveði með ótvíræðum hætti á um rétt nemenda með leshömlun til sérstaks stuðnings í námi. Hafa má *reglur um sértæk úrræði í námi við Háskóla Íslands* nr. 497/2002 til viðmiðunar (sjá fylgiskjal 9).

* Að menntamálaráðherra stuðli að því að komið verði til móts við nemendur í framhaldsskólum sem ekki hafa fengið formlega greiningu. Ef þörf er á greiningu beri skólinn ábyrgð á að hún fari fram.

* Að framhaldsskólum verði tryggt fjármagn til að veita nemendum með leshömlun faglega aðstoð við nám svo að þeir geti aflað sér þeirrar framhaldsskólamenntunar sem hæfni þeirra stendur til.

2. Stuðningur við skóla og kennara þannig að þeir geti betur komið til móts við þarfir nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur eða lestrarnám.

Ef vinna á með leshömlun sem einstaklingsbundinn námshátt þarf að efla og styrkja kennara í starfi, sem og aðrar fagstéttir sem vinna með nemendum í þessu samhengi. Ekki hefur verið skoðað með markvissum hætti hvernig skólar vinna með nemendum með leshömlun en í skýrslu Guðmundar Engilbertssonar og Rósu Eggertsdóttur um lesskimunarprófið *Læsi* frá árinu 2004 kemur fram að talsvert mikið var rýnt í niðurstöður prófsins og að í flestum tilfellum voru þær kynntar foreldrum. En þau segja einnig: „Athygli vekur að ekki skuli nema innan við þriðjungur kennara nýta að ráði hugmyndir úr hugmyndaheftinu sem fylgir *Læsi*. Þar er fjallað um leiðir í kennslu og lestrarfræðilegar hugmyndir sem liggja að baki þeim“ (Guðmundur Engilbertsson og Rósa Eggertsdóttir, 2004 bls. 34). Sú staðreynd að svo margir kennarar vinna ekki með þetta efni er vísbending um að efla þurfi þekkingu og kennsluráðgjöf á þessu sviði.

Á fundum nefndarinnar var það margítrekað, bæði af gestum og nefndarmönnum, hversu mikilvægt það væri að allir kennarar hefðu tileinkað sér grundvallarþekkingu og færni á sviði kennslufræði lestrar- og svipaðra námsörðugleika. Rósa Eggertsdóttir (2007) sagði t.d. „Allir kennarar eiga að vera vel að sér um lestur, lestrarferli, námstækniáðferðir og hvernig hægt er að efla lesskilning og um námstækniáðferðir. Þeim er ætlað að kenna nemendum að lesa betur sér til gagns. Það gengur ekki að kennarar fái upplýsingar um leshömlun án þess að kunna skil á lestri nema út frá eigin læsi“. Rósa benti á að auka þurfi stuðning við skóla og kennara þannig að þeir geti betur komið til móts við þarfir nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og lestrarnám. Að mati Rósu þarf að: auka þekkingu allra kennara á lestri, læsi og lestrarerfiðleikum; vinna með viðhorf kennara til fjölbreytilegra þarfa nemenda í námi þannig að þeir axli

ábyrgð á öllum nemendum en ekki flestum; auka þekkingu kennara á því hvernig nám fer fram; auka þekkingu kennara á leiðum í námstækni og kennsluháttum; auka færni kennara til að skipuleggja nám nemenda með fjölbreytilegar þarfir, t.d. þannig að fleira en námsbókin sé lagt til grundvallar í kennslu og auka færni kennara í kennslu erlendra mála þannig að námsbókin sem slík hamli ekki tungumálanámi (Rósa Eggertsdóttir, 2007).

Mikilvægt er að kennarar, á öllum skólastigum, búi yfir tiltekinni þekkingu á lestrarerfiðleikum og séu færir um að grípa til heildtækra lausna í kennslu þannig að nemendur hafi möguleika á að læra eftir margvíslegum leiðum. Áherslu verður að leggja á að allir kennarar þekki til leshömlunar, afleiðinga og úrræða. Ennfremur verður að leggja áherslu á að kennarar hafi aðgang að sérfræðiþekkingu, kennsluráðgjöf og stuðningi þegar þeir vinna með nemendum með leshömlun. Skólaskrifstofur, þar sem þær eru starfræktar, hafa getað veitt slíka þjónustu að einhverju leyti en það fer eftir stærð sveitarfélaga og bolmagni hversu umfangsmikla sérfræðiþjónustu þau geta veitt. Mikilvægt er einnig að huga að námi og þekkingu annarra fagstétta sem vinna með börnum og unglingum með leshömlun. Þá þarf einnig að auka þekkingu kennara á mikilvægi leikskólanna á þessu sviði.

Sú staðreynd að ekkert þekkingar- og fræðasetur um lestur og lestrarkennslu er starfrækt á Íslandi gerir það að verkum að takmörkuð þekkingarmiðlun á sér stað á þessu sviði. Rósa Eggertsdóttir (2007) benti meðal annars á hversu mikilvægt það er að sækja þekkingu erlendis frá, stunda rannsóknir og þróunarstörf og miðla þekkingu til skóla, atvinnulífs og almennings. Nágrannaþjóðirnar hafa margar stofnað fræðasetur um læsi sem ætlað er að sinna þróunar- og rannsóknarstarfi auk miðlunar þekkingar. Slíkt þekkingar- og fræðasetur gæti veitt kennsluráðgjöf og stutt kennara í starfi.

Tillögur

* Að stofnað verði þekkingar- og fræðasetur um læsi. Hlutverk þess verði að byggja upp þekkingargrunn um læsi og lestrarerfiðleika, fjölbreyttar kennsluaðferðir, miðla nýrri þekkingu, efla endurmenntun og rannsóknir. Í þessu skyni skipi menntamálaráðherra framkvæmdanefnd sem verði falið að vinna framkvæmdaáætlun um stofnun setursins og rekstrarform.

* Að menntamálaráðherra stuðli að útgáfu kennsluefnis í lestri fyrir fyrstu bekki grunnskóla þannig að kennarar geti valið úr vönduðu og áhugaverðu lesefni fyrir nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestrarnám.

* Að menntamálaráðherra stuðli nú þegar að gerð fræðsluefnis fyrir kennara og aðra starfsmenn grunn- og framhaldsskóla um hvernig kennarar geta mætt fjölbreyttum þörfum nemenda sem búa við leshömlun þannig að þeir geti nýtt hæfileika sína sem best.

[Sjá einnig tillögur í kafla 5 varðandi kennaramenntun]

3. Ráðgjöf og stuðningur við foreldra barna með lestrarvanda.

Foreldrar gegna lykilhlutverki í lífi barna sinna og því er mikilvægt að leik-, grunn- og framhaldsskólar eigi öflugt og gott samstarf við þá. Allir foreldrar vilja hag barna sinna sem bestan en þeir eru misjafnlega í stakk búnir til að aðstoða barn sem á í námserfiðleikum og til að fylgja eftir kröfum um bætta þjónustu innan skólans (Guralnik, 2005). Margir óvissuþættir um stöðu barnsins valda streitu hjá foreldrum, má þar t.d. nefna óvissu um námsframvindu og aðstoð sem barnið þarfnast; skort á faglegri ráðgjöf sérfræðinga, samvinnu og stuðningi fagfólks og skort á hjálpartækjum sem barnið þarfnast. Streitupáttum fækkar hins vegar hjá foreldrum sem fá góða aðstoð fagfólks og fræðslu sem gerir þá betur í stakk búna til að styðja við barn sitt (Guralnik, 2004).

Ekki eru fyrirbyggjandi meginlegar rannsóknir á högum og viðhorfum foreldra íslenskra barna með leshömlun. Í úttekt mats- og greiningarsviðs menntamálaráðuneytis sem unnin var vorið 2006 að beiðni ráðherra var haft samband símleiðis við átta foreldra sem áttu barn/börn með leshömlun. Spurt var um reynslu þeirra af þjónustu skólanna í tengslum við lestrarvanda barnanna. Í ljós kom að foreldrarnir höfðu misjafna reynslu af samskiptum við kennara og þjónustu skóla. Nefnt var að bið eftir sértækri þjónustu væri of löng og að bíða þyrfti eftir formlegri greiningu á leshömlun til að úrræði stæðu til boða. Í nokkrum tilfellum virtist það veða þungt hversu ákveðnir foreldrarnir voru að krefjast þjónustu fyrir barn sitt. Sumir foreldranna höfðu leitað til einkaaðila með tilheyrandi kostnaði (Menntamálaráðuneyti, 2006). Þó hér sé ekki um stóran hóp viðmælenda að ræða þá endurspeglar þessar niðurstöður mjög vel viðhorf foreldra eins og þau hafa birst nefndarmönnum sem starfa á vettvangi og fulltrúa foreldra í nefndinni.

Elín Vilhelmsdóttir (í prentun) bendir á að fjölmargir íslenskir foreldrar hafi lesið allt námsefni í grunnskóla fyrir börn sín og jafnvel lesefni framhaldsskólans líka. Í stað þess að heimilið verði skjól barnsins þá færast vandamál og spenna, sem fylgja náminu, inn fyrir vegg heimilisins og magnast ef til vill upp vegna kvíða og óöryggis foreldranna. Nefndin telur mjög mikilvægt er að foreldrar eigi greiðan aðgang að upplýsingum, ráðgjöf og þjónustu. Foreldrar gæta hagsmuna barna sinna innan skóla sem utan. Því ber að upplýsa þá um niðurstöður skimana og greininga og vinna að áætlun um eftirfylgni fyrir nemendur í samráði við þá.

Nauðsynlegt er að tryggja að upplýsingar um niðurstöður skimana og greininga berist foreldrum með formlegum hætti. Mikilvægt er að tryggja nemendum og foreldrum þeirra heildstæða þjónustu sem meðal annars fæli í sér faglega ráðgjöf og stuðning. Rósa Eggertsdóttir (2007) benti t.d. á að nemendur þyrftu að eiga kost á samræðu við aðila sem gæti verið talsmaður nemandans innan skólans, t.d. námsráðgjafa. Jafnframt að mikilvægt sé að börn sem fá greiningu séu upplýst um hvað leshömlun er og hvernig sé gott að vinna í námi og leik m.t.t. hennar. Mikilvægt er að fagaðili innan skólans hafi umsjón með greiningu og þjónustu við nemendur með leshömlun á grunn- og framhaldsskólastigi (sjá einnig tillögu um skyldur skóla varðandi skólanámskrá í kafla 1). Hafa verður í huga við mótun þjónustu að foreldrar geta einnig verið með leshömlun.

Tillögur

*Að menntamálaráðherra láti nú þegar útbúa fræðsluefni fyrir foreldra m.a. um réttindi nemenda með leshömlun og skyldur skóla.

* Að eitt af hlutverkum þekkingar- og fræðaseturs um leshömlun verði að halda úti vefsíðu með fræðsluefni fyrir foreldra og nemendur.

* Að skólum sé skylt að greina foreldrum frá niðurstöðum skimunarprófa með formlegum hætti og þeirri þjónustu sem stendur nemendum til boða.

* Að á umsókn um skólavist í framhaldsskóla geti nemendur gert grein fyrir leshömlun sinni og jafnframt verði foreldrar upplýstir um mikilvægi þess að upplýsingar um leshömlun barnsins flytjist milli skólastiga.

* Að foreldrar nemenda yngri en 18 ára á framhaldsskólastigi fái ásamt nemanda viðtal við þann fagaðila sem sér um þjónustu fyrir nemendur með leshömlun strax við upphaf skólagöngu til að efla upplýsingastreymi milli heimilis og skóla.

4. Próftaka nemenda með leshömlun með tilliti til samræmdra prófa í 4., 7. og 10. bekk og hvernig fara skuli með undanþágur og frávik.

Núverandi áherslur í samræmdum prófum byggja á aðalnámsskrá grunnskóla. Lögð er áhersla á lestrarferlið sem heild. Nemendur lesa texta og svara spurningum úr honum auk þess sem verið hefur prófhluti þar sem nemendur hlusta á texta og svara spurningum úr honum.

Námsmatsstofnun hefur lagt til breytingar á samræmdum prófum sem nefndin tekur undir. Tillögur Námsmatsstofnunar felast í því að samræmd próf í íslensku í 4. og 7. bekk verði tvískipt. Þeim verði breytt þannig að bætt verði við prófhlutum sem geri markvissa skimun lestrarerfiðleika auðveldari og að útbúnar verði viðbætur við niðurstöður prófanna sem hafi skýrari tengsl við stöðu barna í lestri. Lagt er til að samræmd próf í 4. og 7. bekk fái hlutverk við skimun fyrir lestrarvanda (sbr. tillögur og umræðu í kafla 1).

Lestur hefur verið metinn á samræmdum prófum með þeim hætti að í 4. og 7. bekk lesa nemendur alla texta nema einn. Einn texti er lesinn upp fyrir alla nemendur (hlustun). Í 10. bekk hefur einn texti verið lesinn upp fyrir alla nemendur (hlustun) en fjóra texta hafa nemendur átt að lesa sjálfir. Nemendum með lestrarvanda hefur undanfarið verið gefinn kostur á að fá tvo af þessum fjórum lestextum upplesna á geisladisk (ljóð og texta úr fornsögu) en hafa lesið tvo texta sjálfir. Þetta endurspeglar þann skilning á aðalnámsskrá grunnskóla að á unglingsstigi sé áhersla hvort tveggja, á lestrarferlið sem heild og á lesskilning með hjálpartækjum (þ.e. upplestur). Samræmd próf í 10. bekk liggja á skilum grunn- og framhaldsskóla. Grunnskólinn hefur því ekki færi á að bregðast við ef fram koma vísbendingar um leshömlun nemenda á samræmdu prófi í 10. bekk.

Lagt er til að íslenskupróf í 10. bekk verði að öllu leyti lesið upp fyrir nemendur með leshömlun. Ákveðin rök hníga að því að skilgreina eigi lestrarfærni sem samræmd próf í 10. bekk reyna á *alfarið* sem lestur með stuðningi hjálpartækja (þ.e. hlustun). Áherslur prófsins færðust þá væntanlega um leið meira í átt að þeim áherslum aðalnámskrár sem lúta að bókmenntum og textarýni í stað lestrarferlisins í heild. Líta má svo á að samræmd próf í 10. bekk kæmu þá til með að meta stöðu nemenda á þeim forsendum sem þeir hafa til að stunda nám í framhaldsskóla. Ein forsenda þessara breytinga á samræmdu prófi í íslensku í 10. bekk er vissulega að ofangreindar tillögur um að samræmd próf í 4. og 7. bekk gegni skýrara skimunarhlutverki í framtíðinni gangi eftir og að brugðist verði með skipulegri hætti við vanda nemenda á yngra og miðstigi. Því er nauðsynlegt að þær tillögur sem hér eru settar fram leiði til samhæfðra breytinga á prófunum sem heild.

Rök sem hafa verið færð gegn slíkum breytingum á samræmdu prófi í 10. bekk eru m.a. þau að prófið reyndi þá ekki lengur á ákveðin markmið aðalnámskrár, til dæmis um lestur texta. Um það má segja að ávallt er matsatriði hvaða markmið aðalnámskrár unnt er að meta með stöðluðum prófum en eins og fyrirkomulagið er nú má segja að lestur með stuðningi hjálpartækja verði að vissu marki útundan. Nauðsynlegt er að í aðalnámskrá verði kveðið skýrt á um skilgreiningu á hugtakinu lestur/læsi og hvaða færniþætti nauðsynlegt er að prófa í því sambandi.

Nemendur hafa margvíslega hagsmuni þegar samræmd próf eru annars vegar. Allar mögulegar útfærslur á prófunum taka með ólíkum hætti á þessum hagsmunum og taka mismikið tillit til þeirra. Prófin gefa upplýsingar um stöðu nemenda og það eru hagsmunir nemenda að þær upplýsingar séu sem réttastar. Jafnframt hafa samræmd próf í 10. bekk áhrif á inntöku nemenda í framhaldsskóla og þar liggja hagsmunir

nemenda í því að prófin endurspegli færni þeirra með þeim hætti sem þeir hafa stundað nám á unglingastigi og hyggjast gera á framhaldsskólastigi.

Tillögur

* Að Námsmatsstofnun verði falið að breyta samræmdum prófum í 4. og 7. bekk þannig að þau gegni skýrara skimunarhlutverki og meti m.a. lestrarfærni og lesskilning nemenda. Námsmatsstofnun vinni úr niðurstöðum og komi á framfæri við skóla. Þar til prófunum hefur verið breytt verði komið til móts við nemendur með viðurkennda greinda leshömlun með sama hætti og haustið 2006.

* Að Námsmatsstofnun verði falið að breyta fyrirkomulagi og fyrirlögn samræmds prófs í íslensku í 10. bekk þannig að tekið sé mið af þörfum nemenda með leshömlun.

* Að í námskrám verði hugtakið lestur/læsi endurskoðað með hliðsjón af nýjustu kenningum um lestur og notkun upplýsinga- og samskiptatækni við nám.

5. Könnun á fyrirkomulagi, þjálfun og kennslu kennaranema í lestrarkennslu, með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika.

Eitt af hlutverkum nefndarinnar var að „kanna fyrirkomulag, þjálfun og kennslu kennaranema í lestrarkennslu, sérstaklega með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika.“

Ákveðið var að afla upplýsinga um þennan þátt með því að senda spurningalista til þeirra háskóla sem veita kennaramenntun. Spurningalisti var því sendur til: Háskólans á Akureyri (HA), Háskóla Íslands (HÍ), Háskólans í Reykjavík (HR), Kennaraháskóla Íslands (KHÍ) og Listaháskóla Íslands (LÍ). Spurningarnar og svörin í heild má sjá í fylgiskjölum 7 og 8.

Spurt var um fyrirkomulag kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu, áherslur og umfang. Við HR, HÍ og LÍ er ekki boðið uppá námskeið á sviði lestrarkennslu. Í kennaranámi leik- og grunnskólakennara við KHÍ eru námskeið í lestrarkennslu ekki hluti af kjarna eða skyldunámi. Þeir sem velja yngri barna svið á grunnskólabraut fá mjög góða undirstöðu í lestrarfræðum en lítið er fjallað um hvernig taka skuli á sértækum erfiðleikum. Hins vegar er boðið uppá ýmis námskeið í lestrarkennslu sem nemendur geta valið. Í svörum skólans kom fram að nú stæði yfir gagnger endurskipulagning alls náms við KHÍ en að ekki stæði til að breyting yrði á þessum þætti. Við HA eru 6-8 tímar um lestrarkennslu hluti af námskeiði í grunnskólafræði en það er skyldunámskeið fyrir verðandi grunnskólakennara. Þetta er eina skyldunámskeiðið fyrir alla grunnskólakennaranema þar sem fjallað er um lestrarkennslu. Kennaranemar geta síðan, ef þeir vilja, valið námskeið þar sem fyrst og fremst er fjallað um lestrarkennslu. Næsta skólaár verður í HA lögð meiri áhersla á lestrarkennslu hjá þeim sem velja yngri barna svið.

Einnig var spurt hvort kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu í námi sínu, væri kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika. Í þremur skólum þ.e. HA, HÍ og KHÍ, geta nemendur valið námskeið þar sem fjallað er um lestrarerfiðleika kjósi þeir að auka þekkingu sína á þessu sviði. Í LÍ er ekki fjallað sérstaklega um kennslu nemenda með lestrarerfiðleika en í svörum frá HR segir: „Nemendum í kennslufræði eru kennd einkenni lestrarörðugleika og áhrif á nám nemenda í flestum skyldunámskeiðum deildarinnar s.s. *Nám og þroski, Árangursríkir kennsluhættir og Lausnamiðuð leikni*. Boðið er upp á tvö valnámskeið þar sem fjallað er nánar um lestrarörðugleika þ.e. námskeiðin *Námsvenjur, námsframvinda og viðtalstækni og Námsörðugleikar*.“

Bæði HA og KHÍ bjóða endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í tengslum við lestrarerfiðleika. Stærð námskeiðanna er misjöfn og eru sum námskeið haldin að ósk ákveðinna skóla og þá sniðin að þörfum þeirra. Við HA og KHÍ eru starfandi sérfræðingar á þessu sviði og þar eru, og hafa verið, stundaðar rannsóknir tengdar lestri, lestrarkennslu og lestrarerfiðleikum.

Spurt var hvað betur mætti fara við kennaramenntun með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika. Ýmsar áhugaverðar ábendingar komu fram og má þar m.a. nefna:

- HA: Athuga þarf hvaða færni leik- og grunnskólakennarar þurfa helst á vettvangi til að koma betur til móts við þennan hóp bæði í kennslu almennt sem og lestrarkennslu. Í framhaldi af því þyrfti að endurskoða kennslu háskólans til að mæta þörfum kennara.
- HA: Meta þarf hvort auka þurfi umfjöllun um lestrarerfiðleika í skyldunámskeiðum.

- KHÍ: Æskilegt er að allir kennaranemar læri um lestrarkennslu og lestrarerfiðleika.
- KHÍ: Styrkja þarf hlut málvísinda og íslenskrar málfræði í menntun sérkennara í framhaldsdeild.
- HR: Meta þarf hvort auka ætti umfjöllun um lestrarörðugleika í skyldunámi.
- Lí: Hefja þarf þróunar- og rannsóknarvinnu sem stuðlar að viðurkenningu á nýjum leiðum til að nema og miðla þekkingu. Í því sambandi mætti nýta betur aðferðir og möguleika listgreinakennslu til menntunar og þroska.

Í kennsluréttindanámi framhaldsskólakennara hefur takmörkuð áhersla verið lögð á þekkingu á námsörðugleikum. Framhaldsskólinn er fyrir alla og þörf nemenda fyrir sérstök úrræði og stuðning hverfur ekki við lok grunnskóla. Þess vegna er mikilvægt að gefa verðandi kennurum framhaldsskólanna tækifæri til að kynna sér leshömlun, skylda námsörðugleika og nýjungar í kennslufræði á þessu sviði. Markmiðið er að styrkja væntanlega kennara í starfi og draga úr miklu falli og brottfalli nemenda á framhaldsskólastigi. Viðhorf, stuðningur og væntingar kennara skipta nemendum með leshömlun miklu máli.

Nefndin gerir það að tillögu sinni að menntamálaráðherra skipi samstarfsnefnd með fulltrúum þeirra háskóla sem veita kennara- eða leikskólakennaramenntun sem verði falið að gera tillögur um hvernig efla megi fræðslu og kennslu í lestrarfræðum með áherslu á sértæka lestrarörðugleika og skylda námsörðugleika í allri kennaramenntun. Þannig sé tryggt að tillögur um úrbætur verði í rökréttu samhengi við stefnu háskólanna og áherslur þeirra.

Tillögur

* Að menntamálaráðherra skipi samstarfsnefnd með fulltrúum allra háskóla sem verði falið að gera tillögur um hvernig efla megi fræðslu og kennslu í lestrarfræðum með áherslu á sértæka lestrarörðugleika og skylda námsörðugleika í allri kennaramenntun.

[Sjá einnig kafla 3: Tillögu um stofnun fræða- og þekkingarseturs.]

Um framkvæmd

Sumar tillögurnar kalla á smávægilegar breytingar sem geta haft mikil áhrif á námsumhverfi nemenda. Aðrar tillögur eru þess eðlis að þær kalla á talsverða þróunar- og/eða undirbúningsvinnu. Í meðfylgjandi yfirliti eru tillögur flokkaðar með tilliti til framkvæmdar, þ.e. þess hversu langan tíma tekur að koma þeim í framkvæmd og hvort þær kalla á breytingar á lögum/reglugerðum.

Tillögur sem hægt er að framkvæma vor/sumar 2007:
* Að menntamálaráðherra láti nú þegar útbúa fræðsluefni fyrir foreldra um m.a. réttindi nemenda með leshömlun og skyldur skóla
* Að stofnað verði þekkingar- og fræðasetur um læsi . Hlutverk þess verði að byggja upp þekkingargrunn um læsi og lestrarerfiðleika, fjölbreyttar kennsluaðferðir, miðla nýrri þekkingu, efla endurmenntun og rannsóknir. Í þessu skyni skipi menntamálaráðherra framkvæmdanefnd sem verði falið að vinna framkvæmdaáætlun um stofnun setursins og rekstrarform.
* Að menntamálaráðherra stuðli nú þegar að gerð fræðsluefnis fyrir kennara og aðra starfsmenn grunn- og framhaldsskóla um hvernig kennarar geta mætt fjölbreyttum þörfum nemenda sem búa við leshömlun þannig að þeir geti nýtt hæfileika sína sem best.
* Að á umsókn um skólavist í framhaldsskóla geti nemendur gert grein fyrir leshömlun sinni og jafnframt verði foreldrar upplýstir um mikilvægi þess að upplýsingar um leshömlun barnsins flytjist milli skólastiga.
* Að samræmd próf í 4. og 7. bekk verði notuð til að skima fyrir lestrarvanda. Ef niðurstaða þeirrar skimunar sýnir að nemandinn er fyrir neðan viðmiðunarmörk þá ber skólinn ábyrgð á að greining fari fram. [Og] Að Námsmatsstofnun verði falið að breyta samræmdum prófum í 4. og 7. bekk þannig að þau gegni skýrara skimunarhlutverki og meti m.a. lestrarfærni og lesskilning nemenda. Námsmatsstofnun vinni úr niðurstöðum og komi á framfæri við skóla. Þar til prófunum hefur verið breytt verði komið til móts við nemendur með viðurkennda greinda leshömlun með sama hætti og haustið 2006.
*Að Námsmatsstofnun verði falið að breyta fyrirkomulagi og fyrirlögn samræmds prófs í íslensku í 10. bekk þannig að tekið sé mið af þörfum nemenda með leshömlun.
* Að menntamálaráðherra skipi samstarfsnefnd með fulltrúum allra háskóla sem verði falið að gera tillögur um hvernig efla megi fræðslu og kennslu í lestrarfræðum með áherslu á sértæka lestrarörðugleika og skylda námsörðugleika í allri kennaramenntun.

Tillögur um breytingar á ákvæðum laga/reglugerða

* Að í **skólanámskrá** hvers grunn- og framhaldsskóla komi fram hvernig skimun, greiningu, eftirfylgni og þjónustu við nemendur er háttað þegar nemendur með leshömlun eiga í hlut. Þá skal koma fram hvaða starfsmaður skólans er ábyrgur fyrir þjónustunni og hún rækilega kynnt fyrir foreldrum. Jafnframt skal **sjálfsmat skóla** taka til mats á stuðningi við nemendur með leshömlun.

* Að skylt verði að öll **námsgögn** sem notuð eru í grunn- og framhaldsskólum séu einnig tiltæk í því horfi er hentar leshömluðum nemendum þannig að öllum nemendum verði tryggt aðgengi að námsgögnum við hæfi.

* Að **lög og reglugerðir** um grunn- og framhaldsskóla kveði með ótvíræðum hætti á um **rétt nemenda** með leshömlun til sérstaks stuðnings í námi. Hafa má *reglur um sértæk úrræði í námi við Háskóla Íslands* nr. 497/2002 til viðmiðunar (sjá fylgiskjal 9).

* Að þegar niðurstöður greiningar liggja fyrir skuli **tryggt að nemandinn njóti kennslu** í samræmi við ákvæði reglugerðar um sérkennslu nr. 389/1996.

* Að skólum sé **skylt að greina foreldrum** frá niðurstöðum skimunarprófa með formlegum hætti og þeirri þjónustu sem stendur nemendum til boða

* Að í **námskrám** verði **hugtakið lestur/læsi** endurskoðað með hliðsjón af nýjustu kenningum um lestur og notkun upplýsinga- og samskiptatækni við nám.

* Að grunnskólum verði **skylt** að leggja samræmt skimunarpróf fyrir alla nemendur í 1. bekk og sinni kerfisbundinni skimun í 2. og 3. bekk. Prófunum fylgi leiðbeiningar sem gera skólunum kleift að bregðast við með kerfisbundnum hætti eftir því sem við á. Ef niðurstaða skimunar á seinni hluta yngsta stigs sýnir að nemandinn þarfnast frekari greiningar þá ber skólinn ábyrgð á að greining fari fram.

Tillögur sem hægt er að framkvæma 2007-2009:

* Að nánar verði skoðað hvernig haga megi **skimun fyrir slökum málþroska í leikskólum** og að inngríp, sem miðar að því að örva málþroska, fylgi í kjölfarið fyrir börn sem skimun bendir til að þurfi á frekari örvun að halda. Skimun þessa aldurshóps gæti hugsanlega farið fram í samvinnu við heilsugæslu. Þá þyrfti einnig að huga að hvernig koma mætti á **kerfisbundnum samskiptaleiðum milli leikskóla og grunnskóla** til að upplýsingar um börn sem vænta má að þurfi sérhæfða þjónustu vegna leshömlunar fylgi þeim yfir í grunnskóla.

* Að **greiningarpróf** sem notuð eru í grunn- og framhaldsskólum til að greina lestrarerfiðleika/leshömlun hafi hlotið **viðurkenningu menntamálaráðuneytisins**.

* Að menntamálaráðherra láti vinna **samræmd skimunarpróf fyrir 1.-3. bekk** grunnskóla þ.m.t. próf sem lagt yrði fyrir nemendur í upphafi skólagöngu. Með slíkum prófum fylgi ávallt ítarlegar kennsluleiðbeiningar. [Sjá nánar kafla 1]

* Að menntamálaráðherra stuðli að **útgáfu kennsluefnis í lestri** fyrir fyrstu bekk grunnskóla þannig að kennarar geti valið úr vönduðu og áhugaverðu lesefni fyrir nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestrarnám.

* Að nemendum grunn- og framhaldsskóla verði **tryggt gott aðgengi að upplýsingatækni**, þ.m.t. vél- og hugbúnaði sem sniðinn er að þörfum nemenda með leshömlun, t.d. íslenskum talgervli. Jafnframt þarf nemendum og kennurum að standa til boða fræðsla og þjálfun um notkun þeirra. Efla þarf skólabókasöfn þannig að þau geti boðið slíka þjónustu.

* Að menntamálaráðherra veiti **þróunarstyrki til að þróa og staðfæra hugbúnað** fyrir nemendur með leshömlun.

* Að grunn- og framhaldsskólar **tryggi nemendum með leshömlun viðeigandi úrræði við próftöku í reynd** þannig að tryggt sé að þeir fái tækifæri til að koma þekkingu sinni á framfæri

* Að **foreldrar** nemenda yngri en 18 ára á framhaldsskólastigi fái ásamt nemanda **viðtal við þann fagaðila** sem sér um þjónustu fyrir nemendur með leshömlun strax við upphaf skólagöngu til að **efla upplýsingastreymi milli heimilis og skóla**.

* Að **framhaldsskólum verði tryggt fjármagn** til að veita nemendum með leshömlun faglega aðstoð við nám svo að þeir geti aflað sér þeirrar framhaldsskólamenntunar sem hæfni þeirra stendur til.

* Að menntamálaráðherra stuðli að því að komið verði til móts við **nemendur í framhaldsskólum** sem **ekki hafa fengið formlega greiningu**. Ef þörf er á greiningu beri skólinn ábyrgð á að hún fari fram.

* Að eitt af hlutverkum þekkingar- og fræðaseturs um leshömlun verði að halda úti **vefsíðu með fræðsluefni fyrir foreldra og nemendur**.

Heimildir

Aukin lesrtarfærni fullorðinna (2002). Reykjavík: Menntamálaráðuneyti.

Ásthildur Snorradóttir og Bjartey Sigurðardóttir (2006). Greining og íhlutun við upphaf skólagöngu. *Talfræðingurinn* 1(19), 33-35.

Catts.H.W. og Khami, A.G. (1999). *Language and reading disabilities*. Boston: Allyn and Bacon.

DfES [Department for Education and Skills] (2005). Sótt 8. mars 2007 á:

http://www.standards.dfes.gov.uk/primary/publications/inclusion/1170961/pns_inc11184-2005dyslexia_s1.pdf.

Einar Guðmundsson og Guðmundur B. Arnkelsson (1998). *Talnalykill: Staðal- og markbundið próf í stærðfræði fyrir 1. til 7. bekk.* Reykjavík. Rannsóknastofnun uppeldis- og menntamála.

Einar Guðmundsson, Ingibjörg Símonardóttir, Sigurgrímur Skúlason og Sigríður Pétursdóttir (1995). *TOLD-2P. Málproskapróf. Handbók. Íslensk staðfærsla.* Reykjavík: Rannsóknastofnun uppeldis- og menntamála.

Elín Vilhelmsdóttir (í prentun). Handrit. Reykjavík: Lesblindufélag Íslands.

Elín Vilhelmsdóttir (2002). *Dyslexía – dysgraphía – dyscalculía. Hvernig geta nemendur nýtt hæfileika sína best í námi?* Reykjavík: Höfundur.

Elísabet Arnardóttir, Guðmundur Kristmundsson og Amalía Björnsdóttir (2006). *Læsi fullorðinna, lesiðni og ritvenjur.* Reykjavík: Rannsóknarstofnun KHÍ.

Feldman, M.A (ritstj.) (2004). *Early intervention: The essential readings*. Malden: Blackwell.

Fréttablaðið (2007). Viðtal við Guðrúnu Þórsdóttur skólastjóra Vinnuskóla Reykjavíkur í Fréttablaðinu 7. febrúar.

- Guðmundur Engilbertsson og Rósa Eggertsdóttir (2004). *Lesskimunarprófið Læsi*. Skýrsla unnin fyrir Menntarmálaráðuneyti. Akureyri: HAK. Skólaþróunarsvið kennaradeildar.
- Guðmundur Kristmundsson og Þóra Kristinsdóttir (2004). *Læsi lestrarskimun í 1. bekk*. Reykjavík: Námsgagnastofnun.
- Guralnick, M.J. (2004). Early intervention. A model of early intervention. Í Feldman, M.A (ritstj.) *Early intervention: The essential readings*. Malden: Blackwell.
- Guralnick, M.J. (2005). *The Development System Approach to Early Intervention*. Baltimore: P.H. Brooks Publ.
- Hales, G. (2001). Self-esteem and Counselling. Í Peer, L. og Reid, G. (Ritstj.) *Dyslexia – Successful Inclusion in the Secondary School*, (bls. 230 – 241). London: David Fulton Publishers Ltd.
- Hólmfríður Árnadóttir (2004). Sértek málþroskaröskun, fagvitund skóla. *Talfræðingurinn* 1(18), bls. 12-15.
- Hrafnhildur Ragnarsdóttir (2004). Málþroski barna við upphaf skólagöngu. *Uppeldi og menntun*. 13 (2), bls.9-31.
- Høien, T. og Lundberg, I. (1997). *Dysleksi. Fra teori til praksis*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Høien, T. og Lundberg, I. (2000). *Dyslexia: From theory to intervention*. Dordrecht: Kluwer Academic.
- Høien, T. og Lundberg, I. (2002). *Dyslexi. Från teori till praktik*. Stockholm: Natur og kultur.
- Ingibjörg Símonardóttir og Einar Guðmundsson (1996). *Told 21: Málþroskapróf*. Reykjavík: Rannsóknastofnun uppeldis- og menntamála.
- Ingibjörg Símonardóttir, Amalía Björnsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir (2004). Málþroskamælingar í leikskóla og forspárgildi þeirra um námsgetu í grunnskóla. *Uppeldi og menntun* 13(1), 67-90.

- Jacobson, J. (Ritstj.) (1998). *The Dyslexia Handbook*. London: British Dyslexia Association.
- Júlíus K. Björnsson, Almar Miðvík Halldórsson og Ragnar Ólafsson (2004). *Stærðfræði við lok grunnskóla: stutt samantekt helstu niðurstaðna úr PISA rannsókninni 2002*. Reykjavík: Námsmatsstofnun.
- Júlíus K. Björnsson, Arnheiður Árnadóttir og Sigurgrímur Skúlason (2006). *Einstaklingsbundin tölvuvædd könnunarpróf: Tillögur til menntamálaráðuneytis*. Reykjavík: Námsmatsstofnun
- Landshagir 2006* (2006). Reykjavík: Hagstofa Íslands.
- Leonard, L.B (2000). *Children with Specific Language Impairment*. London: MIT Press.
- LOGOS (e.d.). Sótt 1. mars 2007 á <http://www.logos-test.no>.
- Læknablaðið* (1995). Íðorðapistlar Dyslexia. Sótt 1. mars 2007 á: <http://laeknabladidvefur.eplica.is/2001/fylgirit/14/idordapistlar/nr/562>].
- Menntamálaráðuneytið (2006). Óbirtar athuganir ráðuneytisins unnar í tengslum við stefnumótun í málefnum nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og lestrarnám.
- Millman, J. og Greene, J. (1989). The specification and development of tests of achievement and ability. Í R. Linn (Ritstj.), *Educational Measurement* (3ja útg.) (bls. 335-366). Phoenix, A: Orix Press.
- Mortimore, T. (2003). *Dyslexia and Learning Styles*. London: Whurr.
- Námsmatsstofnun (2007). Minnisblað vegna samræmdra prófa.
- OECD (2001). Knowledge and Skills for Life. First Results from PISA 2000. Paris:OECD.
- Om TRAS (e.d.). Sótt 14. mars á http://www.statped.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=37276&epslanguage=NO.

- Rannveig Lund og Ásta Lárusdóttir (2004). *GRP 14 Handbók: Greinandi ritmálspróf fyrir 14 ára nemendur*. Reykjavík: Höfundar.
- Rósa Eggertsdóttir og Þóra Björk Jónsdóttir (2006). *Lexía. Fræði um leshömlun, kenningar og mat*. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Rósa Eggertsdóttir (2007). Munnleg heimild. Fyrirlestur í Menntamálaráðuneyti 10. janúar 2007.
- Sigríður Einarsdóttir og Auður B. Kristinsdóttir (2006). *Svona gera sumir: Upplýsinga og samskiptatækni í námi nemenda með sérkennsluþarfir. Af sjónarhóli kennara í sex grunnskólum*. Reykjavík: Rannsóknastofnun Kennaraháskóla Íslands.
- Sigríður Þ. Valgeirsdóttir (1993). *Læsi íslenskra barna*. Reykjavík: Rannsóknarstofnun uppeldis-og menntamála.
- Sigurgrímur Skúlason (2004). *Hegðun 5 og 6 ára barna sem tengist námi: Þýðing og staðfærsla á matslista*. Erindi flutt á ráðstefnunni Rannsóknir – Nýbreytni – Þróun: 8. málþing Rannsóknastofnunar Kennaraháskóla Íslands í Reykjavík, 16. október 2004.
- Snowling, M. (2005). Literacy outcomes for Children with Oral Language Impairments. Í Catts, H. W. og Kamhi A. G. (Ritstj.). *The Connection Between Language and Reading Disabilities*. London: LEA Publ.
- Sólveig Jónsdóttir (2006). Mikilvægt að skimað sé fyrir öðrum hugsanlegum röskunum. *Læknablaðið* 92. Sótt 18. febrúar 2007 á <http://www.laeknabladid.is/media/tolublod/1340/PDF/u04.pdf>.
- Stackhouse, J. og Wells, B. (1997). *Children's Speech and and Literacy Difficulties*. London: Whurr.
- Steinunn Torfadóttir (2007). Munnleg heimild. Fyrirlestur í Menntamálaráðuneyti 24. janúar 2007.

Studenter med spesifikke lese- skrive- eller matematikkvanser - Utredning om problemstillinger knyttet til studiesituasjonen. Innstilling fra arbeidsgruppe. (2000). Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Sótt 15. febrúar 2007 á <http://www.regjeringen.no/en/ministries/kd/Documents/Reports-and-actionplans/Reports/2000/Studenter-med-spesifikke lese-skrive-eller-matematikkvanser.html?id=105558>

Stuðningur og úrræði fyrir lesblinda nemendur í framhaldsskólum 2003-2004 (2004). Skýrsla um þróunarverkefni. Reykjavík: Fjölbrautaskólinn við Ármúla.

Fylgiskjöl

Fylgiskjal 1.

Afleiðingar í framhaldsskólum

Elín Vilhelmsdóttir hefur unnið um árabíl með nemendum með leshömlun við Fjöbrautarskólann við Ármúla og hún bendir á eftirfarandi atriði:

- Nemendur eru enn oft mjög hæglæsir þannig að námslestur tekur langan tíma.
- Margir nemendur eiga enn í ýmsum vandræðum hvað varðar lesturinn sem slíkan. Þeir sleppa úr orðum, bæta við orðum, snúa við orðum sem hefur áhrif á hvaða merkingu þeir fá út úr rituðum texta. Þeir misskilja oft spurningar á prófum.
- Nemendur geta átt í miklum erfiðleikum með einbeitingu. Þeir missa athyglina og vita ekki hvað þeir hafa verið að lesa. Nemendur eiga líka yfirleitt erfitt með að einbeita sér að mörgum verkefnum í einu.
- Margir nemendur eiga erfitt með að muna það sem þeir hafa nýlega lesið eða kennari hefur sagt í tíma. Það pirrar þá og gerir þeim erfitt fyrir á prófum. Nemendur eiga erfitt með að skilja hvers vegna minni þeirra starfar á þennan hátt og eru oft ósáttir við sjálfa sig. Nemendur eru oft bitrir yfir því að þeir þurfa að eyða miklu lengri tíma í námið en aðrir en uppskera minna.
- Nemendur upplifa misgóða daga. Suma daga eru þeir vel upplagðir og gengur vel í öllum greinum. Aðra daga er eins og allt gangi á afturfótunum. Þeir skilja t.d. ekki samsvarandi dæmi og þeir reiknuðu daginn áður eða geta ekki einbeitt sér að upphaldsfaginu sínu.
- Nemendur með dyslexíu eru lengi að lesa það sem kennari skrifar á töflu, lengi að skrifa og ruglast þegar þeir þurfa að líta upp og niður. Þeir geta heldur ekki einbeitt sér að því að bæði skrifa og hlusta á kennara. Oft geta nemendur síðan ekki lesið það sem þeir skrifuðu í tímum. Margir hafa oft gott minni á talað orð.
- Margir nemendur eiga í erfiðleikum með stærðfræði. Þeir sitja fastir í fyrsta áfanganum í stærðfræði. Sumir nemendur eiga eingöngu í erfiðleikum með stærðfræði (stærðfræðiröskun/dyscalculia).
- Margir nemendur eiga í miklum erfiðleikum með ritgerðarvinnu. Þeir eiga oft erfitt með ferilshugsun þar sem eitt tekur við af öðru í ákveðinni röð.
- Margir nemendur eiga í miklum erfiðleikum með tungumálanám. Sérstaklega eru það kröfur um rétta stafsetningu sem eru þeim erfiðar. Því meiri munur sem er milli talaðs máls og ritaðs því erfiðara er það yfirleitt nemandanum.
- Nemendur eru margir haldnir miklum prófkvíða. Kvíðinn hefst oft í upphafi annar þegar í ljós kemur hvað lokapróf er stór hluti af námsmati annar. Prófaðstæður valda þeim yfirleitt mikilli streitu. Nemendur eru oft bitrir yfir því að þeir fá ekki að sýna hvað í þeim býr vegna matsaðferða sem almennt eru notaðar. Nemendur búa iðulega yfir þekkingu sem kemst ekki til skila á skriflegum prófum.
- Þar sem nemendur með leshömlun hafa oft beðið ósigur í grunnskóla er sjálfsmat oft lágt þegar komið er í framhaldsskóla. Miklu máli skiptir að nemendur geri sér grein fyrir því að dyslexía hefur ekkert með greind að gera (Elín Vilhelmsdóttir, 2002).
- *Nokkrar staðreyndir um fjölda nemenda með leshömlun og þjónustu í framhaldsskólum í upphafi árs 2007:* Í Borgarholtsskóla er sérkennari sem dyslexíuráðgjafi í hálfu starfi og nemendur með leshömlun um 115. Við Fjölbautaskólann við Ármúla er kennslustjóri lesblindumála einnig í hálfu starfi og nemendur með leshömlun um 170. Í þessum skólum hefur verið þróað stoðkerfi m.a. með ráðgjöf, stuðningsáfangu og aðstoð við heimanám. Við Verkmenntaskólann á Akureyri eru á vorönn 220 nemendur með ýmiss konar sérþarfir og í Menntaskólanum við Hamrahlíð eru 50 nemendur með leshömlun (sjá einnig fylgiskjal 4).

Fylgiskjal 2. Mælitæki - Skimanir og greiningar

Samræmdpróf í 4. og 7. bekk

Samræmd próf eru almenn hæfnipróf sem lögð eru fyrir meginþorra nemenda í 4., 7. og 10. bekk (Reglugerð um samræmd próf í 10. bekk, 414/2000; Reglugerð um samræmd próf í 4. og 7. bekk 415/2000). Íslenskuhluta samræmdra prófa í 4. og 7. bekk er ætlað að meta lestur, hlustun, málnotkun, stafsetningu og ritun. Samræmd próf gegna almennu færnimati en engu formlegu hlutverki sem skimunar- eða greiningartæki en eru stundum notuð óformlega í svipuðum tilgangi og skimunarpróf.

Læsi

Læsi er lesskimunarpróf (Guðmundur B. Kristmundsson og Þóra Kristinsdóttir, 2004; Guðmundur Engilbertsson og Rósa Eggertsdóttir, 2004). Það er þýtt og staðfært úr norskrí frumgerð. Íslensk útgáfa þess var forprófuð en stöðlun þess er ekki lokið. Prófinu fylgja ákveðin gögn sem nýtast kennurum að prófun lokinni. Mat á prófinu fór fram á vegum Háskólans á Akureyri árið 2004 (Guðmundur Engilbertsson og Rósa Eggertsdóttir, 2004) og í þeirri úttekt kom fram að kennurum líkar vel við prófið en misjafnt er hvernig niðurstöðurnar eru nýttar. Á það ber að líta að þessi úttekt takmarkaðist við mat á inntaki prófsins (inntaksréttmæti) við notkun á því í skólum. Ekki hefur farið fram rannsókn á nákvæmni skimunar með prófinu sem byggir á sjálfstæðu úrtaki nemenda.

GRP14h

Matstækið GRP14h (Greinandi ritmálspróf fyrir 14 ára – hóppróf) er skimunarpróf fyrir 14 ára nemendur í grunnskóla (Rannveig Lund og Ásta Lárusdóttir, 2004). Það er byggt á fræðilegu líkani af lestrarvanda og miða forsendur greiningar við það.

TOLD-2P

TOLD er málþroskapróf sem var þýtt og staðfært, forprófað og staðlað, á íslensku úrtaki um 1990. Prófið metur málþroska barna á aldrinum 3 til 14 ára. Prófið er gert eftir bandarískri frumgerð sem nú er í þriðju útgáfu. Það er talsvert notað af talmeinafræðingum á Íslandi.

HLJÓM-2

HLJÓM-2 metur hljóðkerfis- og málvitund barna við lok leikskóla (Ingibjörg Símonardóttir, Amalía Björnsdóttir og Jóhanna Einarsdóttir, 2004). Prófið er þróað hér á landi og byggir á fræðilegu líkani af hljóð- og málvitund 5-6 ára barna. Það er notað í ýmsum leikskólum.

Nokkur mælitæki sem koma til með að falla inn í þennan flokk mælitækja eru í undirbúningi eða vinnslu. Má þar nefna einstaklingsmiðuð tölvuvædd könnunarpróf (Júlíus K. Björnsson, Arnheiður Árnadóttir og Sigurgrímur Skúlason, 2006), TRAS, QELI (Sigurgrímur Skúlason, 2004) og LOGOS. Einstaklingsmiðuð tölvuvædd könnunarpróf eru í þróun sem framtíðarfyrirkomulag samræmdra prófa. Gert er ráð fyrir að stöðupróf og skimunarpróf verði í framtíðinni hluti af þeim. TRAS er matstæki fyrir leikskólabörn sem gefur kost á að meta málþroska ásamt fleiri hugrænum og tilfinningalegum þáttum. Þetta matstæki er norskt að uppruna og hefur frumgerð mælitækisins verið notuð í heimalandinu og fleiri norðurlöndum í u.þ.b. 5 til 10 ár. QELI er einfalt matstæki sem gerir leik- eða grunnskólakennara kleift að meta með fljótlegum hætti stöðu nemenda á sviðum sem tengjast framvindu í námi og líkum á að nemandi eigi við námserfiðleika að stríða síðar á námsferlinum. Matstækið er miðað við börn á síðasta ári leikskóla og fyrsta ári grunnskóla. Það hentar vel sem innlegg í flutning upplýsinga milli leik- og grunnskóla. Mælitækið er bandarískt að uppruna og hefur íslensk útgáfa þess verið í vinnslu í nokkur ár. Bandarísk frumgerð mælitækisins hefur verið í notkun í heimalandi í um fimm ár. Að síðustu er rétt að nefna LOGOS, tölvuvætt lestrarpróf sem ætlað er börnum á fyrstu árum grunnskólans. Prófið er norskt að uppruna og hefur íslensk útgáfa verið í þróun undanfarið hálf ár. Sá hluti sem unnið hefur verið að hér á landi er einkum ætlað sem skimunarpróf fyrir 3. til 5. bekk. Norsk frumgerð hefur nýlega verið tekin í notkun.

Fylgiskjal 3. Dæmisaga frá foreldrum

Dæmisaga: Dóttir okkar f. 1995

Dóttir okkar er kát og opin stelpa, virk í íþróttum og almennt vinsæl meðal skólafélaga. Hún hefur æft handbolta og stendur sig vel þar. Karakter hennar ásamt „getu“ í íþróttum hefur vafalítið verið henni mikil stoð í þeirri stöðu sem hún er í, en hún hefur lengi verið meðvituð um að henni gangi ver að lesa en bekkjarfélögum hennar.

Hún elst upp í umhverfi foreldra sem komin eru af táníngaaldri og mikils fjölda af fólki á svipuðu reki. Hún fór snemma að tala og hefur alltaf haft mjög góðan talanda; talar skýrt og rétt, og myndi þannig flokkast undir að vera með góðan málskilning og málfar. Hún hóf nám í Ísaksskóla í 5 ára bekk og var þar einnig í 6 ára bekk. Flutti síðan með foreldrum sínum í nágrennasveitarfélag og hóf þar nám í 2. bekk (7 ára) og er nú í 6. bekk.

Framan af var erfitt að halda henni að lestri, hún átti erfitt með að sitja kyrr þegar lesa átti með henni (tók fimleikaæfingar eða annað til að dreifa athyglinni) og menn veltu fyrir sér hvort hún væri með athyglisbrest. Lestrarstundir voru í raun leiðindastundir, því það að reyna að halda henni að lestir ½ blaðsíðu gat tekið mjög langan tíma og mikla ákveðni. Til að bjarga heimilisástandinu, og vinskapa foreldris og barns, völdum við þá leið að fá vinkonu okkar, gamalreyndan kennara, til að taka hana í aukatíma í lestri 2 sinnum í viku. Slíka aukatíma stundaði hún í rúma 2 vetur.

Strax við komuna í 2. bekk tók hún próf í lestri (Læsi-lesskimun) og kom hún út með 26% atriði prófsins rétt, sem telst ófullnægjandi lestur. Á þessu stigi ræddum við foreldrarnir við kennara hennar um stöðuna í lestrinum, fórum yfir forsöguna og einnig þá staðreynd að mikil áhersla og aðhald hefði verið í að hjálpa henni við lesturinn. Sérkennari kom að málinu sem við hittum, en svörin voru þau að „ólíklegt væri að hún væri lesbind eða annað slíkt, því hún væri með svo góðan málskilning og málvitund“. Niðurstaðan var að við áttum að halda áfram að halda henni stíft að lestrinum, því æfingin skapaði meistarann!

Aftur í 3. bekk ítrekuðum við þá skoðun okkar að m.v. að halda henni að lestrinum og aukatíma hennar þá væri lítil sem engin framför í lestrinum og prófaniðurstöður sýndu það. Niðurstaðan var í grófum dráttum sú sama; hún er með góða félagslega færni, góðan málskilning og vinsæl í bekknum o.s.frv. og ekki „líklegt“ að neitt væri að og best að halda henni bara að þessu til að æfa sig.

Þegar dóttir okkar kom í 4. bekk fékk hún nýjan kennara, og þá byrjaði aftur sami ferillinn; við ítrekuðum áhyggjur okkar, annar sérkennari var kominn í málið þar sem sá fyrri var farinn í leyfi, en niðurstaðan var aftur sú sama; hún hefur góðan málskilning og málþroska, góð og dugleg stelpa í góðri stöðu félagslega og trúlega engin ástæða til að hafa áhyggjur. Sérkennari myndi fylgjast með henni og við sjá till!

Þegar dóttir okkar kom svo í 5. bekk, og enn kom nýr kennari, þá var farið á fund nýja kennarans og í raun krafist þess að fá greiningu, að öðrum kosti myndum við taka barnið og flytja í annan skóla. Enda er sem betur fer þannig málum háttað í viðkomandi sveitarfélagi að fjármagnið fylgir nemandanum og því höfum við viðskiptavinirnir, þ.e. foreldrar og börn, eitthvað um það að segja að þjónustan sé viðunandi. Kennara var einnig bent á það að foreldrum þætti það ekki sanngjarnt að þó stúlkan sé svo heppin að vera félagslega vel stödd þá kæmi það niður á henni. Okkur þætti ljóst að ef hún væri ekki þannig stödd þá væri eflaust verið að skoða hennar mál, þ.e.a.s. að ef hún væri nær þeirri „steriótýpu“ að vera inn í sig og jafnvel verða fyrir einelti eða annað sem þættu oft fylgifiskar þessa hjá barni sem er á eftir í lestri eða öðru, þá væri staðan önnur! Einelti er að verða vel markaðssett orð í skólum landsins og allir meðvitaðir um það, sem er gott, en minna um orsakir þess og undanfara, - en það er allt annað mál. Okkur fannst allavega alvarlegt mál ef vel státt barn, vonandi bæði félagslega og námslega, gæti falist

svona lengi. Allar einkunnir hafa lengi gefið merki um að skoða þurfi lesturinn. Í flestum fögum hefur dóttir okkar verið með 8-10, en um 5-6 í lestri og stafsetningu. Í samræmdum prófum í 4. bekk fékk hún heildareinkunn í íslensku 7,5 (meðaleinkunn skólans 7,2 og landsmeðaltal 6,8). Semsé, stúlkan er í „meðaltalinu“ og allt í lagi félagslega...þá erum við ekkert að vesenast!

En hvað með möguleikana að ef hún er ágætlega stödd og fengi hjálp gæti henni gengið enn betur ! ?

Niðurstaðan var að greining fékkst loks í september 2005 sem skilaði því að **skv. niðurstöðum GRP-10 kæmu fram veikleikar sem bentu ótvírætt til að um lesblindu væri að ræða** og var okkur greint frá þessari niðurstöðu með kennara og sérkennara í október 2005. Skv. þessu GRP-10 prófi eru 9 flokkar sem prófað er í og í tindariti yfir þessa flokka kemur hún í 6 flokkum verst út (U3=10%...þ.e. meðal þeirra 10% verst stöddu), sem gefur til kynna að vandamálið hjá henni er nokkuð mikið skv mati sérkennarans. Reyndar má taka það fram að þegar okkur var greint frá niðurstöðunum þá var það með þeim hætti að maður hefði getað haldi að barnið væri að fá dauðadóm! Jafnframt tjáði sérkennari okkur að miðað við þessa stöðu þá væri auðvita ljóst „að hún sæi ekkert betur þó hún æfði mikið lesturinn“ ...þannig að allur lesturinn við mikinn aga og æfingarnar voru kannski eftir allt saman ekkert að hjálpa barninu!

Í framhaldi af greiningu fékk hún hljóðsnældur með þeim fögum sem hægt er að fá snældur með, og hún hefur lengri tíma í prófum. Í byrjun vetrar var sérkennari að sækja þau börn sem voru í „vandræðum“ og taka þau úr bekknum í sértækar lestraræfingar, en dóttir okkar grét heima vegna þessa því hún vildi ekki vera tekin út úr bekk og þannig „brennimerkt“ sem tossi, því það er alltaf upplifun barns hvort sem okkur líkar betur eða ver. Við urðum því og báðum um að sérkennari reyndi að aðstoða hana innan bekkjar.

Í öllum samræðum við sérkennara hefur komið fram mikill vilji til að aðstoða, þ.e. „er hún ekki örugglega búin að fá spólur og fæ hún ekki lengri tíma í prófum?“, en við höfum lagt á það áherlsu að okkur finnist málið í raun vera tvískipt;

- a) jú hljóðsnældur aðstoða barnið við að skila góðum einkunnum í fögum skv. námskrá og lengri tími í prófum gefur þeim meira svigrúm til að geta almennt lesið og þannig skilið spurningar sem verið er að spyrja út úr í prófum...og þannig vera prófuð í námsefninu en ekki lestri !!
- b) en svo er hin hlið málsins, því við sem foreldrar sættum okkur ekki við að senda vel gefið barn út í lífið án þess að hafa ásættanlega lestrarhæfni, enda framhaldið mikið dæmt af þeirri færni. Við notum oft það viðmið að segja sérkennara að „hún komi ekki til með að fá Moggann á hljóðsnældu“. Þess vegna höfum við margítrekað óskað aðstoðar og leiðbeininga um hvernig við getum kennt henni að lesa því í raun er erfitt fyrir þá sem lítið þekkja til þess hvernig þessi veikleiki birtist barninu að átta sig á hvort eða hvernig við getum aðstoðað hana. Fátt er því miður um svör í þeim efnum og þar erum við stödd í dag.

Almennt er staðan sú að henni gengur vel í náminu með hljóðsnældum og skilar góðum einkunnum í Kristinfræði eða öðrum lestrarfögum (á haustönn skilaði hún 9-10 í þeim), en lesturinn er óöruggur og skv. niðurstöðu haustannar 2006 var hún með 5,3 á raddlestrarprófi, eða 120 atkvæði á mín sem varla getur talist ásættanlegt.

Með kveðju
Foreldrar

Fylgiskjal 4. Stoðkerfi Fjölbrautaskólans við Ármúla

Elín Vilhelmsdóttir tók saman.

Stoðkerfi Fjölbrautaskólans við Ármúla hvað varðar stuðning og aðstoð við nemendur með lestrar- og skriftarörðugleika og nemendur með stærðfræðiröskun (dyscalculia) er eftirfarandi:

- Kennslustjóri í 50% stöðu hefur yfirumsjón með málefnum nemenda með leshömlun við skólann. Hann tekur við greiningum, er með einstaklingsviðtöl og aðstoðar nemendur með leshömlun eftir þörfum, er m.a. talsmaður þeirra innan skólans. Hann sendir nafnalista til kennara, áfangastjóra og prófstjóra. Auglýsir úrræði við lokapróf og hefur umsjón með að þörfum nemenda sé sinnt. Hann er einnig með einstaklingsaðstoð við nemendur með mikla leshömlun eins og að lesa og skrifa fyrir þá verkefni og hlutapróf á önninni.
- Stuðningsáfanginn NÁM 193. Það er þriggja eininga áfangi þar sem áhersla er lögð á að styrkja sjálfsmynd nemandans svo og aðstoða hann við að finna leiðir sem gagnast í námi. Þessi áfangi er eins og venjulegur áfangi í stundatöflu nemandans. Áhersla er á umræður um vandann, námsaðferðir skoðaðar svo og hvernig hægt er að nýta tölvutækni í námi.
- Stuðningur STU 193 – aðstoð við heimanám – mæting að minnsta kosti tvisvar í viku. Nemendur eru settir í áfangann ef þeir hafa fallið í nokkrum áföngum. Þeir kennarar koma að þessum stuðningi, móðurmáls- og enskukennari, stærðfræðikennari og félagsgreinakennari, tveir þeirra eru einnig kennarar í Nám193.
- Auk þessa er möguleiki á einstaklingsaðstoð (stuðningskennari sem hefur þrjár ke.st. á viku til að nýta í einstaklingsaðstoð, hann er einn af kennurum Nám 193 og STU193).
- Einu sinni á önn er boðið upp á hópgreiningu vegna gruns um leshömlun.
- Nemendur með leshömlun fá lengri próftíma á lokaprófum og geta sótt um að prófin lesin fyrir sig, stærra letur, litað spurningablað og/eða að taka próf á tölvu. Ef um alvarlega leshömlun er að ræða geta nemendur fengið ritara sem skrifar þá fyrir nemandann.

Til að kynnast nemendum þá eru nýir nemendur FÁ sem eru með leshömlun boðaðir í viðtal eins fljótt og hægt er í upphafi hverrar annar. Ýmist koma nemendur sjálfir með greiningar til kennslustjóra eða hann fréttir af þeim hjá kennurum og boðar í viðtal. Nemendur nefna oft dyslexíu í umsókn um skólavist og þá boðar kennslustjóri þá í viðtal. Stuðningsáfangi hefur reynst vel, þar eru nemendur með leshömlun í hópi jafningja. Leshömlunin sameinar þá, tekist er á við sterkar og veikar hliðar um leið. Það er einnig mikilvægt að kennslustjóri lesblindumála og stuðningskennari sjá um skipulag og kennslu stuðningsáfangans og fái þar með tækifæri til að kynnast nemendum og gagnkvæmt. Það er því auðveldara fyrir nemendur að leita til þeirra síðar meir og auðveldar kennslustjóra að fylgjast með nemendum. Aðrir framhaldsskólar hafa leitað ráðgjafar til umsýsnaðila lesblindumála FÁ og boðið upp á stuðningsáfanga með svipuðu fyrirkomulagi. Þeir áfangar hafa gengið undir ýmsum nöfnum og verið ýmist tveggja eða þriggja eininga. Það hefur ekki verið gerð formleg rannsókn á skilvirkni stuðningsáfanga en með óformlega viðtölum við nemendur FÁ og í formlegu mati nemenda á áfanganum (liður í sjálfsmati skólans) hafa nemendur verið mjög jákvæðir í umsögnum sínum um áfangann.

Þar sem fjöldi nemenda með leshömlun í Fjölbrautaskólanum við Ármúla er orðinn þetta mikill þyrfti kennslustjóri lesblindumála að vera í fullu starfi þar sem ráðgjöf til einstaklinga og stuðningur er stór hluti af starfinu. Það er mikil hætta á að nemandi með leshömlun fái ekki þann stuðning sem hann þarf vegna mikils fjölda nemenda sem þarf að sinna. Dyslexía getur verið svo mikil að nemandi er ófær um lestur og skrift. Hann þarf þá mjög mikinn og tímafrekan stuðning eins og t.d. að fá öll próf lesin og skrifuð fyrir sig, hvort sem um er að ræða hlutapróf eða lokapróf. Hann þarf einnig að hafa ritara við nauðsynlega verkefnavinnu, auk þessa þarf að ræða við kennara um ýmis konar úrræði eða frávík. Slíkur nemandi er jafn fatlaður og sá sem er í hjólastól en nemanda með

leshömlun fylgja engar aukafjárveitingar til skólans þar sem í menntamálaráðuneytinu er leshömlun ekki skilgreind sem fötlun. Samt er slíkur nemandi ófær um að komast gegnum framhaldsnám nema með mikilli aðstoð þrátt fyrir mikla hæfileika á sama hátt og hreyfihamlaður nemandi kemst ekki ferða sinna án hjólastóls.

Það er einnig tímafrekt að vinna úr umsóknum um sérþarfir á lokaprófi, senda óskir til kennara, gæta þess að hver nemandi fái það sem hann hefur óskað eftir og samþykkt hefur verið svo og að allir fái lengri próftíma sem hafa rétt á því. Á haustprófum 2006 voru 203 próftakar Fjölbautaskólans við Ármúla með sérþarfir og kennarar lásu 39 mismunandi próf inn á tölvu (en skólinn nýtir forrit sem fylgir microsoft office). Það var 81 próftaki sem fékk próf lesin á tölvu, 114 fengu stærra letur, 59 fengu spurningar á pappír í mismunandi litum, 31 próftaki tók próf á tölvu og 7 sinnum þurfti próftaki af hafa ritara í prófi. Kennslustjóri og stuðningskennari sáu um að hver fékk sitt með aðstoð netstjóra. Fartölvur sem notaðar eru í kennslu voru nýttar í prófunum. Það segir sig sjálft að það er mikil vinna að halda utan um slíkan fjölda sérþarfa í prófum.

Fylgiskjal 5. Upplýsingar frá Námsgagnastofnun

Yfirlit yfir námsgögn sem sérstaklega eru ætluð nemendum með leshömlun (dyslexíu) og aðra lestrarörðugleika í grunnskólum.

Námsgagnastofnun hefur í áranna rás gefið út ýmis námsgögn sem henta ofan nefndum nemendahópi. Hér á eftir verða nefndir helstu flokkarnir en einstaka titla má sjá á vefsíðu stofnunarinnar (www.nams.is):

Lestrarkennsluefni

Námsefnisflokkurinn *Listin að lesa og skrifa* er sérstaklega saminn fyrir nemendur sem þurfa hæga og markvissa innlögn á hljóðum og stöfum til að ná valdi á lestrartækninni. Í þessum flokki eru á fjórða tug stuttra lestrarbóka á mismunandi þyngdarstigum, lestrarspil, vinnubækur og verkefni á vef.

Á vefsíðu stofnunarinnar (*Krakkasíður*, www.nams.is/krakkasidur) er einnig að finna léttu gagnvirka vefi fyrir þennan nemendahóp þar sem saman fer texti og tal, sjá vefina *Stafaleikir Búa*, *Stafaleikir Bínu* og *Orðakistur Krillu*.

Þá má nefna kennsluforritin *Glói geimvera lærir að lesa* og *Glói geimvera á lestrareyju* sem einnig voru samin með þarfir þessa nemendahóps í huga.

Ritunar-/stafsetningarefni

Námsefnið *Lestur og stafsetning* 1 og 2 er sérstaklega samið fyrir nemendum sem þurfa skipulega kennslu í ritun. Þjálfunin felst í að lesa og stafsetja léttan, merkingabæran texta og lögð er áhersla á þrjá þætti, þ.e. afskrift, sóknarskrift og að skrifa eftir upplestri. Þetta efni er bæði hægt að fá prentað og á CD-diski (kennsluforrit með gagnvirkum verkefnum) en hið síðarnefnda hentar einnig vel fyrir nemendur sem eiga erfitt með að skrifa og einbeita sér.

Ritum rétt (www.nams.is/ritumrett/index.htm) eru gagnvirk verkefni á vef, einkum ætluð nemendum á miðstigi sem eiga við stafsetningarörðugleika að etja en nýtast líka eldri nemendum.

Að skrifa rétt (www.nams.is/ad_skrifa/index.htm) eru gagnvirk verkefni á vef til að þjálfva stafsetningu, einkum merkingabæran texta með samhljóða-samböndum. Hægt er að velja um verkefni með átta bókum, í Smábókarflokki Námsgagnastofnunar, sem sérstaklega voru samdar til fyrir nemendur sem eiga í erfiðleikum með að ná tókum á texta með samhljóðasamböndum.

Auðlesnar sögubækur – hljóðbækur til lestrarþjálfunar – vinnubækur

Bækur í þessum flokki eru sérstaklega samdar með hliðsjón af börnum sem eiga erfitt með að lesa langan samfelldan texta. Við gerð þeirra eru lestrar-fræðileg sjónarmið höfð í huga, línur eru stuttar og leitast er við að hafa ljóst og einfalt mál. Hljóðbækur til lestrarþjálfunar fylgja, lesturinn á þeim er hægur og skýr til að auðvelt sé að hlusta og fylgjast með texta í bókinni samtímis. Sumum bókanna fylgja einnig vinnubækur með léttum málfræðiæfingum og lesskilningsverkefnum. Í flokknum eru nú á þriðja tug bóka.

Tekið skal fram að lögð hefur verið áhersla á að gefa út auðlesnar bækur sem höfða til nemenda á mið- og unglingsstigi þar eð lítið framboð er á auðlesnum sögubókum á almennum markaði fyrir þann aldurshóp.

Hljóðbækur með almennu námsefni

Grunnefni í flestum námsgreinum er lesið inn á hljóðbók og fánlegt annað hvort á böndum eða geisladiskum.

Um þessar mundir er verið að gera tilraun með að lesa inn námsefnið í stærðfræði en eftirspurn hefur verið eftir hljóðbókum í stærðfræðinni. Einnig er í athugun hvort nota megi íslenska talgervilinn sem gengur undir nafninu *Snorri* og er nýjasta útgáfan af Infovox talgervli í þessu skyni.

Stuttar leiðbeiningar um notkun hljóðbóka með almennu námsefni má finna á heimasíðu stofnunarinnar auk þess sem þær fylgja öllum hljóðbókum.

Auðlesið námsefni

Nefna má bækur eins og *Lífið fyrr hér og nú – stutt Íslandssaga, Úti um mela og móa, Ísland – landið okkar* sem dæmi um auðlesið efni í námsgreinum eins og samfélagsfræði, náttúrufræði, sögu o.s.frv. Í þessum greinum er þó miðað við að nemendur með leshömlun noti eftir því sem kostur er almennt námsefni og hljóðbækur en ekki einfaldari útgáfur.

Enska

Listen First! 1 og 2 er námsefni sem hefur sérstaklega verið samið fyrir nemendur sem eiga erfitt með lestur en geta náð tökum á enskunáminum í gegnum hlustun.

Annað stafrænt efni

Stafrænt efni hentar vel mörgum nemendum með leshömlun; það er myndrænt, texti er lítill (oft birtist aðeins hluti í einu, eitt verkefni eða ein setning þannig að auðvelt er að hafa yfirsýn) og hann er oft lesinn.

Auk þess sem áður hefur verið nefnt af stafrænu efni er á vef stofnunarinnar umtalsvert efni þar sem textar eru í mörgum tilfellum lesnir, ýmist allir eða tilteknir hlutar og efnið því aðgengilegt nemendum með lestrarerfiðleika, sjá *Krakkasíður* (www.nams.is/krakkasidur) og *Unglingasíður* (www.nams.is/ung-lingasidur). Nefna má vefi eins og *Fuglavefinn*, *Listavef krakka*, *Heiminn okkar* o.fl. Í íslensku má nefna *Málfræðiæfingar* og *Gagnvirkar æfingar í stafsetningu*. Í dönsku má nefna *God- Bedre – Bedst* og *God nok på nettet*.

Að lokum

Hér að framan hefur verið greint frá efni sem sérstaklega er hugsað fyrir nemendur með erfiðleika í lestri og ritun. Efnið nýtist að sjálfsögðu líka öðrum nemendum. Á sama hátt nýtist ýmislegt almennt námsefni sem hér er *ekki* tilgreint nemendum með leshömlun. Ástæða er til að nefna námsefni á sviði lífsleikni þar sem áhersla er lögð á jákvæða sjálfsmynd, trú á eiginfærni, að þekkja sínar sterku og veiku hliðar. Þá má einnig nefna námsefni í námstækni sem er ætlað nemendum á unglíngastigi en hluta þess má einnig nýta með yngri nemendum.

8. febrúar 2007
Sylvía Guðmundsdóttir

Hjálpartæki/upplýsinga- og samskiptatæki

Til að lesa

Flatskanni
C penni
HocusFocus - handheldur skanni
Sænskur talpenni
LiveReader- stækkunar- og upplesturstæki
CD ord upplestur texta úr tölvu
WordReadPlus – lestrar- og skrifarstuðningstæki
ViTal forrit - lestrar- og skriftaraðstoð
ViTex lestrarforrit- skannað og talgervill

Til að skrifa

LingDys- norskur stafapúki
Stava rátt- sænskur orðapúki- gagnvirkur- 650 þúsund orð
CD ord- danskt uppástunguforrit með ritvinnslu
Púki 2003- íslenskt stafsetningarforrit/réttitunarforrit
Ritþjálfari- íslenskt Saga 2000 ritvinnslukerfi
LäxiLäser sænskt
SAIDA sænskt orðauppástunguforrit

Skipulagning

Dolphin Producer- Forrit e bækur lestur, bókmerki athugasemdir
Ferðaspilari frá Daisy- spila e bækur ofl. nokkrar tegundir
Tölva aðlöguð Daisy spilara- Forrit til að lesa hljóðbækur
Borðtölva- töflutalva- þrýstinæmur skjár
Upptökutæki- diktafónar, m.a. innbyggðir í lófátölvur, MP3 spilara og síma
VoiceExpress- forrit þú talar við tölvu og talvan skrifar- 305 þúsund orð
ReadRunner- verkfæri til að lesa af skjá

Tungumál

Norskur talgervill- Fjórir slíkir til Nora, Arne, Kari, Tryggve
Danskur- talesynteser. Þrír slíkir til Nanna, Carsten og Poul
Íslenskur- Snorri
Finnskur- Matti
LingRight- norskt ritstuðningsforrit- norks/enska
Gustavus sænskt stafrænt uppsláttarrit/orðabók sænsk/enska
WordPoint- orðgagnagrunnur 15 tungumál

Unnið upp af:

Norrænn DVD diskur um lestrar- og ritstuðning í atvinnulífinu
Útg. NAV NONITE- Nordnorsk IKT-senter

Fylgiskjal 6. Greinargerð um mat á námsstöðu

GREINARGERÐ UM MAT Á NÁMSSTÖÐU TVEGGJA NEMENDA VIÐ VINNUSKÓLA REYKJAVÍKUR

UNNIÐ FYRIR VINNUSKÓLA REYKJAVÍKUR JANÚAR 2007

Auður B. Kristinsdóttir M.Ed kennsluráðgjafi
Lestrarmiðstöð Parabakka 3, Mjódd
audur@lestur.is
www.lestur.is

FORSENDUR OG MARKMIÐ VERKEFNISINS

Skólastjóri Vinnuskóla Reykjavíkur óskaði eftir því í ársbyrjun 2006 að tveir af nemendum Vinnuskólans ættu kost á að koma í *Lestrarmiðstöðina í Mjódd* til greiningar á námslegri stöðu og kennslu þar sem unnið væri með læsi og umhverfi gegnum samræður, hlustun, lestur, teiknun og ritun. Valdir voru tveir nemendur í 9. bekk sem ekki voru taldir hafa greindarproskavanda sem hömluðu námi en virtust samt ekki ná tökum á hefðbundnu námi í venjulegum bekk. Verkefnið var tilrauna- og þróunarverkefni og nefnt *umhverfislæsi* og var tilgangur þess tvennskonar:

-Að kynnast betur námslegum bakgrunni tveggja nemenda og leita skýringa á ástæðum þess að þeir færu úr hefðbundnu skólasterfi.

-Að víkka hugtakið lestur og nám fyrir þessum nemendum en ganga út frá þeirra raunþekkingu og sterkum hliðum.

Nemendurnir komu einu sinni í viku, eina klukkustund í senn á tímabilinu febrúar til maí 2006. Í þessari greinargerð er einungis fjallað um fyrri markmið verkefnisins, niðurstöðu úr mati á námslegri stöðu nemanna tveggja. Þær eru nefndar Hrönn og Anna sem eru dulnefni.

MAT Á NÁMSLEGRI STÖÐU

Matið fór fram með viðtölum og prófum. Rætt var í einrúmi við nemana tvo og einnig við mæður þeirra. Í viðtölunum var farið yfir skólasögu nemendanna og mat þeirra á erfiðleikum sínum og hvernig þeir birtust í námi. Eftirfarandi þættir voru síðan prófaðir: Lestækni, leshraði, lesskilningur og stafsetning.

NIÐURSTÖÐUR VIÐTALA NÁMSSAGA

Fram kom í viðtölum við mæðurnar að lestrarnám gekk hægt í upphafi grunnskóla hjá báðum stúlkunum, þær voru lengi að ná tökum á lestri og önnur var sérlega hæg-virk bæði við lestur og við ritun.

Móðir Önnu fór að nefna áhyggjur sínar af hægum framförum Önnu í lestri við umsjónarkennara í skólanum þegar Anna var í 2.-3. bekk. Hún fór fram á greiningu á lestrarerfiðleikum hjá henni þar sem lestrarerfiðleikar væru í ættinni en henni fannst ekki tekið nægjanlega vel undir það af kennurum. Anna fór svo í greiningu þegar hún var komin í 8. bekk. Samskipin við skólann tóku mikið á og voru erfið að mati móður Önnu.

Anna var samviskusöm í námi fyrstu árin, eiginlega fram að 6.- 7.bekk að sögn móður hennar sem aðstoðaði hana og las fyrir hana lesfögin fyrir próf. Anna var ekki í sérkennslu en fékk hljóðbækur í 6. bekk í bókmenntum. Hún mætti vel í skólann þar til í 7. bekk, þá var eins og hún gæfist upp, hún hætti að sinna námi og mætti ekki vel. Í 8. bekk var hún ennþá með námsefni ætlað miðstigi í stærðfræði af því að hún var ekki góð í margföldun eða að taka til láns. Hún fór þann vetur mikið út úr bekknum sínum í hegðunarmótunarver í skólanum.

Móðir Hrannar sagði að Hrönn hefði verið mjög hæg í lestri og hæg-virk þegar hún átti að

skrifa. Hún fór snemma í vörn gagnvart lestri og erfitt var að fá hana til að lesa heima. Hún hafði oft litla athygli við nám og var mikið á ferðinni en það var þekkt mynstur í fjölskyldunni. Hins vegar fann hún upp á því sjálf að fara á bókasafn í hverfinu og fá lánaðar hljóðbækur.

Hrönn sagði:

Þegar ég var lítil svona í 4.-5. bekk fór ég á bókasafnið í sá ég svona hljóðbók og tók hana og hún var svo skemmtileg að ég náði mér í allskonar hljóðbækur t.d. Draugar vilja ekki dósagos og Bítta á jaxlinn Binna mín og allskonar svona bækur. Mér fannst gaman að hlusta á svona, allaveganna auðveldara heldur en að lesa.

Hrönn var reglulega hjá námsráðgjafa skólans í viðtölum en hún man ekki eftir að hafa verið boðin hljóðbók í skólanum, hún tók próf í fámennum hópi í 5.-6.bekk og var í sérkennslu í stærðfræði í 6.-7. bekk. Móður Hrannar fannst skólinn gera miklar kröfur sem hún gat ekki staðið undir og lítill skilningur var á aðstæðum hennar.

STAÐAN Í DAG

Í viðtölum við Önnu og Hrönn kom fram að þær finna báðar fyrir uppgjöf í öllu bóknámi, sinna ekki heimanámi og eru neikvæðar til skólanáms og kennara.

Þær hafa upplifað neikvæð viðhorf til sín frá kennurum. Stærðfræði og erlend tungumál, sérstaklega enska, hafa verið mjög erfiðar námsgreinar. Margföldunartölur kunna þær ekki þrátt fyrir að haf reynt mikið við þær þegar þær voru á dagskrá í skólanum. Það ásamt því að eiga erfitt með ýmsa þætti sem tengjast skipulagningu, flokkun og röðun getur bent til takmörkunar á virkni skammtímaminnis sem fylgir oft leshömlun (dyslexiu).

Þær eru ósáttar og reiðar en hafa ekki skýringar á af hverju málin hafa þróast á þennan veg fyrir þeim. Báðar gera sér vel grein fyrir að nám skipti máli fyrir þær til þess að fá áhugaverða vinnu og hafa hug á framhaldsnámi eftir grunnskóla.

PRÓFUN

LESTÆKNI

Lestækni, að tengja bókstafi (eða tölustafi) við hljóð og hljóð við stafi, er grunnundirstaða lesturs. Þessi færni þarf að vera orðin nokkuð örugg og sjálfvirk til þess að viðkomandi geti nýtt sér lestur til skilnings og náms. Lestækni var prófuð með lestri orðalista, orðakeðju og atkvæðaprófi.

a) Lesa á upphátt orðalista með 100 stökum orðum sem stigbyngjast, listinn er aðeins til staðlaður upp í 7. bekk. Engin tímamörk eru í þessu verkefni.

b) Lesa á í hljóði orðakeðju (sem er stafastrengur) með 100 orðum, nemendur eiga að greina orð út úr orðakeðjunni og skilja þau að með lóðréttu striki. Þrjár mínútur eru ætlaðar til verksins. Aðeins Hrönn tók þetta verkefni.

Í verkefnunum er ekki hægt að styðjast við samhengi í texta.

Anna og Hrönn lásu aðeins 83 og 85 orð rétt og voru því báðar um það bil 2 staðalfrávikum undir meðaltali nemenda í 7. bekk. Þær mislesa orð, tengja ekki rétt hljóð við bókstaf, endurtaka orð og þegar orðin lengjast ráða þær alls ekki við sum orðin á orðalistanum og giska eða gefast upp.

Hrönn lauk við 46 orð af 100 orðum í orðakeðjunni, á tilsettum tíma sem var 3 mínútur, þar af voru 43 rétt. Þetta staðfestir að hún er mjög hæglæs. Hún lendir í úrvinnslu prófsins í flokki U3 sem er slök frammistaða. Um það bil 90% 14 ára nemenda standa sig betur í prófþættinum.

Niðurstaða lestækniþrófunar:

Við lestur stakra orða á orðalista kom fram mjög slök lestækni hjá þeim báðum og þær eiga í erfiðleikum með orð sem miðuð eru við námsefni í 6.-7. bekk.

LESHRAÐI

Til þess að nýta lestur til náms þarf lestækni að vera örugg, nokkuð hnökralaus og ákveðinn leshraði þarf að vera fyrir hendi. Leshraði var mældur með lestri texta; atkvæðaprófi (raddlestur).

Anna las tvo texta, lestrarpróf fyrir 9. bekk og stutta þjóðsögu. Meðalhraði í lestrarprófinu eftir 2 mínútur var 130 atkvæði á mínútu en var 150 atkvæði á mínútu í textanum í heild. Lestur þjóðsögunnar gekk hægar meðalhraði var 130 atkvæði á mínútu. Hrönn las 126 atkvæði á fyrstu mínútu í raddlestri en meðalhraðinn var 133 atkvæði á mínútu í öllum textanum.

Niðurstaða leshraðaprófunar:

Hrönn og Anna lásu um 130 – 150 atkvæði á mínútu sem er einkunn á bilinu 5.0-6.0. Hjá báðum kom fram óörugg lestækni sem birtist sem mislestur orða og endurtekning orða eða setningahluta. Þær hafa ekki náð að lesa 200 atkvæði á mínútu (einkunn 8,0) sem oft er miðað við sem æskilegan leshraði í lok 6. bekkjar.

Gjarnan er talið sem æskilegt viðmið fyrir nemendur í efri bekkjum grunnskóla að geta lesið 300-350 atkvæði á mínútu í raddlestri eigi þau að ráða vel við að komast yfir námsefni í efri bekkjum grunnskóla og framhaldsskóla. Viðmið í hljóðlestri er 400-600 atkvæði á mínútu.

LESSKILNINGUR

Lesskilningur – hljóðlestur var prófaður með því að Anna og Hrönn lásu texta í hljóði og áttu að svara 10 krossaspurningum á eftir. Textinn var 860 orð, miðaður við efri bekk grunnskóla. Engin tímamörk voru í þessu verkefni.

Niðurstaða lesskilningsprófunar:

Anna var 10,23 mínútur að lesa efnið og las 82 orð á mínútu og rétt svör voru 6 af 10 eða 60%. Hrönn var 12,40 mínútur að lesa textann og las 67 orð á mínútu og var með 5 svör rétt af 10 eða 50%. Þetta er mjög hægur lestur hjá báðum stúlkunum. Í prófi af þessari gerð er viðmiðið að nemendur í efri bekkjum grunnskóla geti lesið um 250 - 300 orð á mínútu eigi þau að ráða vel við námsefnið í efri bekkjum grunnskóla eða framhaldsskóla. Lestrarhæfni Hrannar og Önnu er langt frá þessum viðmiðum.

STAFSETNING OG RITUN.

Skrifuð voru orð eftir upplestri.

Niðurstaða úr stafsetningu og ritun:

Stafsetningarvillur eru margar, þær skrifa eftir framburði og gera fleiri hljóðrænar villur. Nokkrir erfiðleikar eru við skrift, þær skrifa ekki tengiskrift en nota prentstafi, ekki er samræmi í stafagerð og þær eru því frekar lengi að skrifa. Hins vegar eiga þær auðvelt með að segja munnlega frá lesefni.

SAMANTEKT

Hrönn og Anna hafa báðar sögu um erfiðleika við lestur frá upphafi skólagöngu. Við prófun nú í 9. bekk eru þær mjög hæglæsar, lesa aðeins 67 og 82 orð á mínútu. Þær eru ekki búnar að ná öruggum tókum á lestartækninni, slök lestækni kemur fram hæglæsi þegar lesið er í hljóði. Þær gera margar villur í lestrinum, ná ekki skilningi í textanum og gefast þá auðveldlega upp.

Þessi slaka lestækni hefur háð þeim strax frá 2.-3. bekk þegar þær eiga að lesa sér til skilnings, svo sem orðadæmi í stærðfræði og annað sem tengist verkefnavinnu í

skólanum. Þegar fagefni kemur til sögunnar hafa þær ekki lesfærni til þess að ráða við lesefnið. Gjarnan er miðað við að leshraði þurfi að vera 250-300 orð á mínútu eigi nemendur að ná góðum tókum á lesefninu í efri bekkjum grunnskóla eða framhaldskóla.

Nokkrir erfiðleikar eru við skrift, einnig að koma frá sér ritun og vinna verkefni þar sem lestrar er krafist. Þær eru með leshömlun (dyslexiu) sem hefur leitt til sértækra námserfiðleika sem koma fram í öllu bóklegu námi þegar fram í sækir, erlendum tungumálum og stærðfræði þar sem tákn koma við sögu.

Þessir erfiðleikar hafa mjög snemma mikil áhrif á sjálfstraust og sjálfsmynd nemenda og hafa áhrif á hegðun og líðan og geta leitt til uppgjafar í námi.

TIL UMHUGSUNAR

Hér á undan var greint frá niðurstöðum úr mati á námserfiðleikum hjá tveimur nemendum í Vinnuskóla Reykjavíkur vorið 2006. Tekið skal fram að upplýsingarnar eru frá nemendum og mæðrum þeirra auk eigin prófana. Einungis var um tvo nemendur að ræða svo varast ber að draga of víðtækar ályktanir.

Það sem vekur athygli að vandi þeirra er nokkuð svipaður.

- Báðar hafa sögu um námserfiðleika frá upphafi grunnskólans. Lestrarerfiðleikar eru í fjölskyldu Önnu en vísbendingar um athyglisbrest í fjölskyldu Hrannar, en athyglisbrestir fylgja oft erfiðleikar við að ná tókum á lestri og erfiðleikar við annað nám einnig. Þær eru nemendur með sértæka námserfiðleika og eru í hópi nemenda sem eru líklega algengustu viðfangsefni grunnskólanna.

- Fram kom í viðtölum hjá mæðrum að þær höfðu snemma áhyggjur af þróun mála hjá dætrum sínum, ræddu málin í skólunum en viðbrögð í skólum voru lítil. Af hverju það stafar er ekki gott að segja, erfiðleikar stúlkanna virðast metin væg af kennurum sem leiðir hugann að því hvor þekking á merkjum um dyslexiu hafi verið næg í skólunum.

- Velta má fyrir sér hvort stúlkum sé síður vísað til athugunar eða greininga vegna námsvanda á fyrstu árum skólagöngu. Slök námsstaða þeirra virðist ljós fráupphafi en ástæður virðast ekki hafa verið kannaðar eða viðbrögð við hæfi.

- Stuðningur eða sérkennsla kemur seint og þá vegna afleiddra vandamála svo sem próftaka Hrannar í fámennum hópi í 5.-6.bekk og sérkennsla í stærðfræði í 6.-7. bekk.

Einnig vekur athygli að Anna var mikið til hætt að fylgja bekknum í 8.bekk en var í hegðunarveru skólans.

- Samskipti mæðranna við skólana virðast fljótlega verða nokkuð stíð, í stað þess að vera jákvæð og uppbyggjandi og miða ekki að því að leita lausna sem koma stúlkunum til góða. Þar sem vandi þeirra var ekki greindur og útskýrður fyrir kennurum er skortur á skilningi á honum kannski skiljanlegur og aðrar skýringar fundnar á vandanum.

AÐ LOKUM

Lestrarvandi þeirra Önnu og Hrannar er svo mikill að hann hlýtur að hafa verið kennurum augljós. Velta má fyrir sér vinnuferli skólanna í þessu samhengi.

Ef foreldrar hafa grun um að lestur eða annað nám gangi hægt hjá börnum sínum og óska eftir að það sé kannað, er þá tryggt að allir nemendur sitji við sama boð varðandi viðbrögð umsjónarkennara eða skólayfirvalda. Getu einstakir kennarar eða skólar látið slíkt fram hjá sér fara?

Þannig má spyrja áfram, einnig um stuðning skólanna við umsjónarkennara sem flestir eru með 3-4 nemendur með dyslexiu í sínum bekk. Kennarar þurfa öflugan stuðning, að gripíð sé snemma inn í með öflugri lestrarkennslu, síðan þarf skilning kennara á vanda

nemandans og gott samstarf við heimilið, sveigjanleika í allri verkefnavinnu og hugmyndaflug til að nýta upplýsinga- og samskiptatækni sem mest við námið. Meginmarkmiðið er að nemandinn tilheyri bekknum sínum.

Þekking á dyslexiu hefur aukist hratt á síðustu árum. Eitt af því sem talið er mikilvægt er að finna nemendur með merki um dyslexiu snemma á skólagöngunni með skimun. Hins vegar eru aðrir nemendur sem finnast seinna, þegar nám fer að þyngjast á miðstigi eða í efri bekkjum grunnskóla og eru í raun að greinast alla skólagönguna.

Eftir því sem þekking á dyslexiu eykst verður minni þörf á sálfræðilegri greiningu á vanda þessara nemenda en námsvandann þarf að skoða í samhengi við sögulegar og félagslegar aðstæður nemandans. Við greiningu Önnu og Hrannar var notað gagnvirkt ferli þar sem sá sem greindur var tók virkan þátt í að skoða og skilgreina vandann, fjölskyldusaga var skoðuð og greiningin á að vísa veginn áfram, vísa til kennslufræðilegra aðgerða, vera styrkjandi, auka skilning og sjálfsöryggi þess sem greindur var.

Að lokum vil ég þakka þeim sem tóku þátt í þessari vinnu, viðmælendum mínum, þær hafa allar aukið skilning minn á vanda fjölskyldna sem eru í sambærilegum aðstæðum. Einnig þakka ég skólastjóra Vinnuskóla Reykjavíkur, Guðrúnu Þórsdóttur, fyrir þetta tækifæri og þá framsýni að fela mér þetta verkefni.

Auður B. Kristinsdóttir M.Ed kennsluráðgjafi

Fylgiskjal 7. Spurningalistar til háskóla

Reykjavík, 13. desember 2002

Ágæti rektor

Menntamálaráðherra skipaði nýverið nefnd sem ætlað er að gera tillögur um úrræði fyrir nemendur með lesblindu og aðra lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum.

Hluti þess verkefnis felst í því að kanna fyrirkomulag, þjálfun og kennslu kennaranema með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika. Meðfylgjandi eru nokkrar spurningar sem nefndin óskar eftir að fá svör við til að afla frekari upplýsinga um þessi atriði.

Nefndin á að skila álitu sínu 15. mars og því er æskilegt að svör verði send við fyrstu hentugleika, helst fyrir 5. janúar 2007.

1. Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.
2. Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.
3. Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá namar í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?
4. Þýður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.
5. Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.
6. Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?
7. Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?

Er unnið að rannsóknar og þróunarverkefnum eða rannsóknarritgerðum nemenda í framhaldsnámi á þessu sviði? Ef svo, vinsamlegast gerið grein fyrir heiti verkefna og verkefnisstjóra.

Annað sem þú vilt taka fram sem þú telur að gæti komið nefndinni að gagni í starfi sínu:

Nefndina skipa: Guðný Björk Eydal, dósent, formaður, Auður B. Kristinsdóttir, sérkennsluráðgjafi, Hólmfríður Árnadóttir, talmeinafræðingur, Elín Vilhelmsdóttir, framhaldsskólakennari, Ingibjörg Rafnar, umboðsmaður barna, Sigurgrímur Skúlason,

sviðsstjóri og Skúli Sigurðsson, foreldri. Starfsmaður nefndarinnar er Védís Grönvold, sérfræðingur í menntamálaráðuneytinu og veitir hún frekari upplýsingar sé þess óskað (vedis.gronvold@mrn.stjr.is).

Með kærri kveðju og fyrir fram þökk,
Védís Grönvold, starfsmaður nefndarinnar

Fylgiskjal 8. Svör frá háskólum

Akureyri,
6. febrúar 2007

Ágæti rektor

Hér fylgja svör kennaradeildar við þeim spurningum sem bárust frá starfshópi menntamálaráðuneytis um lestrarkennslu/lestrarfræði kennaranema, dagsett 13. desember 2006. Svörin hafa verið unnin af mér og þeim sérfræðingum innan deildar sem koma að þessari kennslu. Beðist er velvirðingar á þeim drætti sem orðið hefur á að ljúka þessu svari en það er alfarið á mína ábyrgð.

Spurningar nefndarinnar fylgja hér í kjölfarið og svör deildarinnar við þeim.

1. Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.

Áður en spurningunni er svarað verður að gera grein fyrir fácinum forsendum.

a) Í kennaradeild er boðið upp á nám fyrir leikskólakennara og grunnskólakennara og nám í kennslufræðum til kennsluréttinda fyrir framhaldsskólakennara. Í deildinni er ekki boðið upp á grunnnám fyrir framhaldsskólakennara.

b) Grunnskólabraut skiptist í sameignleg námskeið grunn- og leikskólabrautar, námskeið sem eru einungis fyrir nemendur á grunnskólabraut og eru fyrir alla á brautinni og síðan sérsvið.

c) Leikskólabraut hefur ekki boðið upp á sérsvið fyrr en nú frá og með skólaárinu 2006-2007.

d) Kennslufræði til kennsluréttinda býður ekki upp á val.

Undanfarin ár hefur umfang lestrarkennslu verið eftirfarandi:

- Fjögurra eininga námskeið um lestur á yngri barna sviði sem er eitt af sérsviðum brautarinnar.
- 6-8 tímar inn í námskeiði um grunnskólafræði ætlað öllum kennaranemum.
- Leikskólakennaranemar hafa fengið kennslu um bernskulæsi í um 8 kennslustundir þar sem fjallað er um þróun læsis og ritunar, hugmyndafræði um málið sem grundvöll lestrarnáms með áherslu á almenna þekkingu og reynslu, orðaforða, þekkingu á tilgangi ritmáls, hljóðkerfi, tjáningu og frásagnarfærni.

Frá árinu 2007 verður umfang lestrarkennslunnar aukið þannig að skyldunámskeið á yngribarnasviði verða tvö, samtals fimm einingar og bætt verður inn tveggja eininga valnámskeiði. Skyldunám tengt lestri fyrir alla grunnskóla- og leikskólakennaranema verður með sama hætti og í sama magni og áður kemur fram.

Kennslan byggist á fyrirlesturum, umræðum og hópavinnu. Hluti kennslunnar fer fram á WebCT þar sem nemar skila verkefnum og taka þátt í umræðum. Í auknum mæli er reynt að tengja fræði við starf á vettvangi m.a. í gegnum verkefnavinnu. Nemar vinna verkefni sem m.a. innihalda kennsluáætlanir bæði í tengslum við mál og lestur byggðar á úrvinnslu gagna sem þeir hafa aflað sér um lestur barna. Innihald náms tekur til eftirfarandi þátta:

- Tengsla máls og lesturs, þátta lestrar, lestrarferlisins og bernskulæsis (emergent literacy).
- Málþroska barna við upphaf skólagöngu.
- Hljóðkerfisvitundar.
- Kenningar um lestrartileinkunn; eindaraðferða, heildaraðferða, samvirkra aðferða

- Lestrarkennsluaðferða: Hljóðaaðferðar, Orðaaðferðar, LTG, Byrjendalæsis, Lstrar í gegnum ritun.
 - Skriftarkennslu.
 - Stafsetningar.
 - Mats á lestrargetu.
 - Lesskilnings og leshraða; ýmissa aðferða til að auðvelda kennurum að efla skilning og ályktunarhæfni nemenda.
 - Leshömlunar; leiðir til að mæta lestrargetu einstakra nemenda.
 - Lestrarumhverfis.
- Sjá námslýsingar sem fylgja sem fylgiskjal.

2. Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.

Á 2. ári í menntun grunnskólakennara sem hafa valið sér yngri barna svið er fjallað um leshömlun og kennslu, alls í fjórar kennslustundir. Nemar vinna ekki sérstakt verkefni tengt efninu. Fjallað er lauslega um kenningar um leshömlun, helstu einkenni, mat á leshömlun, réttarstöðu nemenda með leshömlun og kynntar ýmsar leiðir sem nota má í almennri kennslu.

Nemar í uppeldis- og kennslufræði sækja sex kennslustunda nám í leshömlun. Fjallað er lauslega um kenningar um leshömlun, helstu einkenni, mat á leshömlun, réttarstöðu nemenda með leshömlun. Rætt er um leiðir í kennslu og kennurum kennd gerð hugtakakorta.

3. Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá nemar í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?

Nei, nenum sem ekki er ekki eru á yngri barna sviði og sækja ekki námskeið um læsi sem valnámskeið er ekki sérstaklega leiðbeint um hvernig heppilegt sé að haga almennu námi og kennslu nemenda með leshömlun.

4. Byður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.

Það er rétt að benda á að nú skipuleggur hver skóli endurmenntun kennara sinna og gerir samninga við kennaramenntunarfólk eða aðra um þá endurmenntun. En á vegum deildarinnar starfar skólaþróunarsvið. Sérfræðingar þar starfa að starfsþróun með kennurum. Á vegum þess

- hefur verið haldið 75 tíma námskeið um leshömlun veturinn 2001-2002 fyrir almenna kennara.
- hafa árin 1999 – 2005 verið haldnir fræðslufundir um læsi og leshömlun fyrir kennara á öllum skólastigum, ennfremur fyrir foreldra barna í grunnskólum.
- er á hverju ári tilboð til grunnskóla um að halda fræðslufundi og veita ráðgjöf um leshömlun og nám nemenda með leshömlun.

5. Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.

Guðmundur Engilbertsson, BEd. grunnskólakennari, sérfræðingur á skólaþróunarsviði, meistaranemi við kennaradeild, hefur starfað að verkefnum tengdum læsi

Halldóra Haraldsdóttir cand. mag. og MEd., lektor, sérkennari, nánar tiltekið talmeinafræðingur. Hefur sótt námskeið varðandi leshömlun. Hefur réttindi á greiningarprófin Aston Index, Málþroskaþrófið Told og Hljóm-2. Hefur unnið með greiningar í tengslum við mál til fjölda ára en lestur einkum sem skólastjóri /sérkennari í grunnskóla (einstaka greiningar um átta ára tímabil). Hefur kennt námskeið á sviði lestrarfræða á leik- og grunnskólabraut. Stóð að undirbúningi náms í lestrarfræðum á framhaldsbraut kennaradeildar.

Jenný Gunnbjörnsdóttir, BEd. grunnskólakennari, sérfræðingur á skólaþróunarsviði, meistaranemi við kennaradeild, starfar að verkefnum tengdum læsi.

Jórunn Elífdóttir, PhD., lektor, leikskólakennari, doktorsverkefni á sviði sérkennslu en skarast við lestrarfræði. Hefur kennt námskeið í leikskólafræði á leikskólabraut, og sérkennslufræðum í meistaranámi við kennaradeild.

Kristín Aðalsteinsdóttir PhD, dósent, kennslufræði og sérkennslufræði, hefur sinnt lestrarfræðum og sérstaklega lestrarhömlun. Tók þátt í undirbúningi náms í lestrarfræðum á framhaldsbraut kennaradeildar.

Rósa Eggertsdóttir MEd., sérfræðingur á skólaþróunarsviði kennaradeildar. BA í sérkennslu frá KHÍ 1993 (60 einingar).

Kennsla: Kenndi um árabíl í grunnskólum sem lestur og sem sérkennari á sviði lestrar/hömlunar. Kennsla við háskóla um leshömlun í grunnnámi kennara og í námi í uppeldis- og kennslufræðum.

Greiningar: Hefur stundað greiningar á leshömlun frá árinu 1993, fyrir nemendur í grunnskóla, framhaldsskóla og háskóla. Hefur réttindi á greiningarprófin: Aston Index, GRP 14h og GRP 10h.

Námskeið og fræðslufundir:

- 75 tíma námskeið um leshömlun veturinn 1998-1999. Kennsluráðgjafar frá Hornafirði austur yfir til Skagafjarðar sömdu saman námskeið um leshömlun fyrir almenna. Það var haldið á vegum Skólaþjónustu Eyþings veturinn 1998-1999 á svæði Norðurlands eystra. Umsjón: Rósa Eggertsdóttir. Kennsluráðgjafar í Skagafirði og fyrir austan héldu seinn sams konar námskeið.
- 75 tíma námskeið um leshömlun veturinn 2001-2002 fyrir almenna kennara. Haldið á vegum skólaþróunarsviðs HA. Umsjón: Rósa Eggertsdóttir.
- Árin 1996 – 2005, hefur haldið fræðslufundi um læsi og leshömlun fyrir kennara á öllum skólastigum, ennfremur fyrir foreldra barna í grunnskólum.

Útgáfur tengdar læsi:

- *Byrjendalæsi*, fræðslumynd um byrjendakennslu í lestri (2007)
- *Lexía*, fræði um leshömlun, kenningar og mat. (2006, með Þóru Björk Jónsdóttur)
- *Byrjendalæsi (skýrslur um þróunarstarf 2005 og 2006)*
- *Skimunarprófið LÆSI*. Úttekt fyrir MRN. Skýrsla (2005, með Guðmundi

- Engilbertssyni)
 - *Stóra upplestrarkeppnin*. Úttekt fyrir MRN. Skýrsla. (2005, með Guðmundi Engilbertssyni)
 - *Læsi til framtíðar*. Skýrsla um þróunarstarf (2002)
 - *Aðstoð við nemendur með leshömlun*. Könnun í framhaldsskólum og háskólum veturinn 2000-2001. (2001, með Þóru Björk Jónsdóttur)
 - *Hljóðskraf* – um einfaldan og tvöfaldan samhljóða (1999)
 - *Hljóðskraf* – um g og k (2000)
 - *Hljóðskraf* – um b, d og p (2000)
 - *Fluglæsi*, áherslur um stefnumörkun og aðferðir í lestrarkennslu. (1998, ritstjóri og aðalhöfundur.
 - *Stafur á bók 1 – 4*. Stafsetningarefni. 1998-1999.
- Störf við undirbúning náms á framhaldsbraut til lestrarfræða.

6. Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?

Styrkleikinn er fjórþættur: a) Grunnám kennaradeildar hefur frá upphafi verið ágætlega mannað fólki með sérhæfingu í sérkennslufræðum og þeirri kennslu hefur verið ágætlega sinnt. b) Frá upphafi hefur verið hugað að því að sinna frávikum af mörgu tagi þar á meðal þeim sem eiga í erfiðleikum með lestur. Námskeiðið SPE0153 Sérþarfir og einstaklingsnámskrá hefur verið hluti af grunnskólakennaranáminu frá upphafi og einnig á leikskólabraut. Leikskólakennaranemum eru kynntar kenningar um tileinkun lestrar. c) Skólaþróunarsvið hefur sinnt margvíslegri fræðslu til starfandi kennara á sviði lestarfræða. Haustið 2001 var kennurum við Háskólann á Akureyri boðið að sækja fræðslufund um leshömlun. Árið 2004 vann kennaradeild í samvinnu við námsráðgjafa HA tillögur að stefnu HA um þjónustu við leshamlaða nema við háskólann. d) Fjórdá atriði er það sem kannski er mikilvægast en frá og með haustinu 2007 verður boðið upp á framhaldsnám á sviði lestrarfræða á framhaldsbraut kennaradeildar (15, 30 eða 60 eininga nám). Þrjú fimm eininga skyldunámskeið um lestur eru á sviðinu:

- a) Málið, nemandi og samfélag
- b) Læsi – fyrstu skrefin
- c) Lestur til náms.

Enn fremur verður bætt við fimm eininga skyldunámskeiði á sérkennslusviði sem fjallar eingöngu um leshömlun. Nemar á þessum sviðum geta einnig tekið fimm eininga lesnámskeið um lestrarfræði. Sjá meðfylgjandi námskeiðslýsingar.

7. Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?

Það sem betur mætti fara í menntun kennara á leik- og grunnskólabraut er

- a. að gera úttekt á því hvaða færni kennarar þurfa á vettvangi til að geta komið til móts við nemendur með leshömlun, aðallega í almennu námi en einnig í lestrarnámi
- b. Í kjölfarið að meta hvort og þá hverju þarf að breyta að þessu leyti. Þessari kennslu er sinnt en spyrja þarf hvort það er nóg og hvað þurfi hugsanlega að bæta. Það er einnig von okkar að framhaldsnámið á þessu sviði hafi áhrif út í leik og grunnskólana og jafnframt á okkar eigin nám á grunnnámsbrautunum.

8. Er unnið að rannsóknar og þróunarverkefnum eða rannsóknarritgerðum nemenda í

framhaldsnámi á þessu sviði? Ef svo, vinsamlegast gerið grein fyrir heiti verkefna og verkefnisstjóra.

a. Á vegum skólaþróunarsviðs kennaradeildar hefur verið unnið a margvíslegum þróunarverkefnum á sviði læsis. Má þar nefna *Læsi til framtíðar*, þróunarverkefni um eflingu lesskilnings nemenda í grunnskólum. Verkefnið var þróað skólaárið 2001-2002 og hefur nú verið tekið upp í á fjórða tug grunnskóla um allt land. Einnig má nefna þróunarverkefnið *Orðasafn heilans* um eflingu orðaforða og lesskilnings (frá 2005) og *Byrjendalæsi* (2004 -2006) sem varðar nýjar áherslur í byrjendakennslu í lestri. Á yfirstandandi vetri er verið að vinna að undirbúa þróunarverkefni um ritun.

Vitað er af tveimur meistaraverkefnum í gangi: a) Halla Magnúsdóttir: Hugmyndir, reynsla og viðmið tengd menntun barna með dyslexíu. Leiðbeinandi: Jón Haukur Ingimundarson, ráðunautur Kristín Aðalsteinsdóttir, áæ. námslok 2007. b) Sigurbjörg Sigurgeirsdóttir: Hvað telja leshamlaðir nemendur í 7. og 10. bekk grunnskóla að hafi áhrif á framtíðarmöguleika þeirra í námi eftir að grunnskóla lýkur. Leiðbeinendur: Halldóra Haraldsdóttir og Kristín Aðalsteinsdóttir. Áæ. námslok 2008. c) Þriðja verkefnið er í undirbúningi: Jenný Gunnbjörnsdóttir: Lestur, leiðbeinandi Rósa Eggertsdóttir. Því fjórða hefur verið hreyft en tefst vegna veikinda nemanda (Svava Þ. Hjaltalín).

Annað sem þú vilt taka fram sem þú telur að gæti komið nefndinni að gagni í starfi sínu:

Sennilega væri gagnlegast fyrir kennaradeild ef frá nefndinni kæmi mat á mikilvægi lestrarkunnáttu með tilliti til annarrar þekkingar og færni sem kennaranemar þurfa að tileinka sér. Það gæti orðið okkur og öðrum hjálplegt við mótun eigin stefnu.

Ég vona að þessar upplýsingar gagnist nefndinni.

Með kærri kveðju,

Guðmundur Heiðar Frímansson
forseti kennaradeildar

Fylgiskjal með námslýsingum

3 eininga námskeið

Byrjendalestur ætlað nemum á yngri barna sviði

Lýsing: Námskeiðinu er ætlað að veita innsýn í hugmyndafræði lesturs og lestrarnáms. Fjallað verður um þróun læsis frá leikskóla til fyrstu ára grunnskóla og gildi málþroskans við tileinkun lesturs. Kynntar verða mismunandi lestrarkennsluaðferðir með áherslu á samvirkar aðferðir þar sem fléttast saman tal, hlustun, skilningur, lestur og ritun. Fjallað verður um mat á lestri. Nemum verður kennt skriftaraðferð og kynntar leiðir við stafsetningarkennslu. Áhersla verður lögð á gerð kennsluáætlana.

Námismarkmið: Að námskeiðinu loknu skal nemandinn:

- Þekkja stig málþroskans og kunna skil á leiðum til málörvunar í tengslum við lestrarkennslu.
- Hafa þekkingu og skilning á mismunandi hugmyndafræði og kenningum um tileinkun lesturs og ritunar.
- Hafa tileinkað sér skriftaraðferð til kennslu
- Þekkja ólíkar lestrarkennsluaðferðir og geta rökstutt val á tilteknum aðferðum í kennslu
- Geta metið lestrarstöðu og námsþarfir barna í lestri
- Geta sett fram áætlun um lestrarkennslu og kennt eftir henni.

2 eininga námskeið

Læsi til náms ætlað nemum á yngri barna sviði

Lýsing: Námskeiðinu er ætlað að veita þekkingu á lestri til skilnings. Áhersla verður lögð á tengsl máls, lesturs og náms og gildi orðaforða í því sambandi. Kynntar verða aðferðir sem efla lesskilning (s.s. gagnvirkur lestur og hugtakakort) og tjáningu í gegnum ritun. Áhersla verður lögð á gerð kennsluáætlana. Fjallað verður um lestrarerfiðleika, einkum greiningu og leiðir í kennslu.

Námismarkmið: Að námskeiðinu loknu skal nemandinn:

- Hafa þekkingu á lesskilningi og geta nýtt gagnvirkan lestur og hugtakakort í kennslu í námsgreinum
- Þekkja megin einkenni leshömlunar og þekkja til aðferða til stuðnings nemendum í námi.

Hluti af námskeiði innan grunnskólafræði (6-8 tímar)

Lýsing: Á námskeiðinu verður fjallað um hugmyndafræði sem tengist læsi til náms þ.e. aðferðum um lesskilning og lestrarlag (s.s. KVL, SLSR, skönnun, skimun og nákvæmnislestur). Nemendur nýta þessar aðferðir við gerð kennsluáætlunar.

Námismarkmið: Að námskeiðinu loknu skal nemandinn:

- Hafa þekkingu á lesskilningi og geta nýtt aðferðirnar KVL og SLSR í kennslu í námsgreinum. Kunna leiðir til hjálfunar lestraröryggis og leshraða.

Valnámskeið 2 einingar

Lýsing: Námskeiðinu er ætlað að fjalla um læsi í viðum skilningi og beinist einkum að nemendum efri þekkja grunnskólans. Áhersla verður lögð jöfnum höndum á lestur og ritun með megin áherslu á hagnýtingu. Í lestri verður fjallað um leiðir til að vekja áhuga á lestri, aðferðir til að efla leshraða, lestraröryggi og tölvutengt læsi. Í ritun verður fjallað um þróunarstig ritunar, kenndar leiðir til að styðja við ritunarþroska nemenda. Einnig verður fjallað um lestur fræðitexta og heimildavinnu nemenda í grunnskólum. Rætt verður um kynjabundinn mun í lestri og ritun

Námismarkmið: Að námskeiðinu loknu skal nemandinn:

- Hafa þekkingu á leið til að efla leshraða og geta beitt í kennslu.
- Kunna skil á hugmyndafræði um þróun ritunar og geta beitt aðferðum til að kenna börnum ritun.
- Þekkja kenningar um ólíka lestrartileinkun kynja og kunna skil á lestrarkennsluaðferðum í þessu samhengi, einkum m.t.t. stráka.
- Gera sér grein fyrir mikilvægi yndislesturs fyrir nemendur. Hafa vald á leiðum til stuðnings nemendum við heimildavinnu og tölvulæsi.

Kennaradeild Háskólans á Akureyri – Kjörsvið á grunnskólabraut
(samb. á brautarf. 7. nóv. 2006)

	1. ár haustísseri	1. ár vornísseri	2. ár haustísseri	2. ár vornísseri	3. ár haustísseri	3. ár vornísseri
Kjörsvið á leikskólabraut 15 einingar						
Leikskólaþjálfari 50 einingar	LSK0155 Hugmyndarfræði	LSK0252 Náttúrfræði LSK0355 Náttúrfræði og efniþjálfari LSK0452 Tölvufræði	LSK0553 Uppgöf leikakáldáttungr LSK0652 Menning og samtíðing	LSK0756 Veitingargætt LSK0853 Deikarstjórnun LSK0953 Myndfræði	LSK1010 Veitingargætt LSK1152 Barnefndun LSK1253 Vísindagættun	LSK1355 Mat og hættisfræði
Deldarfrjálfari 25 einingar	AEF0152 Aðferðir 1 HSK0153 Hugmyndarfræði ISL0155 Íslenska	LSF0153 Læsi – Skólafræði HSK0153 Þrófunarfræði	AEF0252 Aðferðir 2 SAF0153 Sjálfstjórnun og samtíðing	AEF0352 Aðferðir 3 SIF0152 Sérfræði og vísindagættun		
Grunnskólaþjálfari 37 einingar	EV0152 Eftirvísun SIF0153 Sérfræði	EV0253 Eftirvísun SIF0252 Sérfræði eða SIF0255 Íslenska	GSK0253 Grunnskólafræði – Kennararfræði	GSK0352 Grunnskólafræði – Náttúrfræði	GSK0453 Grunnskólafræði – Skiptisfræði og Fráttun VEN0155 Veitingargættun AEF0157 Aðferðir	HSK0153 Hættisfræði menntun
Kjörsvið á grunnskólabraut 28 einingar		Nám og kennsla yngri barna	GSK0154 Grunnskólafræði LES 0153 Læsi og hættisfræði	NSO0155 Náttúrfræði og samtíðing NSF0152 Náttúrfræði og stærðfræði yngri barna LES 0252 Læsi		V/L 5 einingar BR00152 Barnefndun KJ010155 Kjörsviðstjórnun
		Íslenska – mál og menning	GSK0154 Grunnskólafræði IBO0153 Íslenska þekkingarfræði	NSO0155 Náttúrfræði og samtíðing ISA0152 Íslenska – samtíðing V/L 2 einingar		V/L 6 einingar RSK0152 Ritun – skápanni skrif KJ010155 Kjörsviðstjórnun

*Allir nemendur kennaradeildar eða deldarfrjálfari nemendur á leikskólabraut taka einnig leikskólaþjálfari og eitt kjörsvið þjálfari. Nemendur á grunnskólabraut taka grunnskólaþjálfari og eitt kjörsvið þjálfari.

	Náttúruvísindi og stærðfræði	STÆ0352 Sænskælfyrirlesing EY00352 Þenging, náttúra, teggi JY0153 Jæðvísindi 7 einingar	STÆ0452 Tahnæði og mýnaur EY0452 Efnisfræði, orka LFR0153 Líffræði VAL 2einingar 9 einingar		VAL 5 einingar STÆ0352 Þrautlausnir og tannfræði KJF0155 Kjöfnáðingardæði 12 einingar 15
	Litir	Tónni 5 einingar (LFR155) MES0152 Mæring og samfélag 7 einingar	MES0155 Námsfræði og félífræði Vindlar 4 einingar (MNN0154) 15		Myndir 5 einingar (LMA0155) Vél 2 einingar KJF0155 Kjöfnáðingardæði 12 einingar 15

Eftirfarandi námskeið verða boðin sem valnámskeið á öllum kjöfræðingum grunnskólabætur. Kröfur eru um lágmarksþátttöku til að námskeiðið verði kennt. Næmndur hefur auk þess tækifert til að velja námskeið í öðrum deildum HA með samþykki námsnefndar/þrautarsjóðra.

Valnámskeið:

- LES0352 Lestrarfræði
- LAS0153 Landfræði og saga
- KSA0152 Kennslufræði samfélagsgreina
- NSA0152 Náttúrufræði
- KTL00153 Kennslufræði erlendir tungumála
- ENS0153 Enska
- DAN0153 Danska
- MAF0152 Félagsleg málvísindi
- LFR0252 Líffræði
- IBO0252 Íslendingsögur og aðrar miðaldabókmenntir
- IBO0352 Náttúrufræði og bókmenntagreinir
- BAM0152 Barnmenning
- ISM0352 Íslensk málfræði
- UTN0153 Upplysingatækni í skólastarfi
- LIS0152 Listasaga
- STO0152 Stjórnfræði
- KFR0153 Kennslufræði raungreina
- LFA0152 List- og fagurfræði

Kennaradeild, leikskólabraut – námsskipulag leikskólabrautar 2007

Deildarkjarni 25 einingar	Haut 1. ár	Vor 1. ár	Haut 2. ár	Vor 2. ár	Haut 3. ár	Vor 3. ár
	Aðferðir I ⁽²⁾ Íslenska ⁽⁹⁾ Hugmyndasaga ⁽³⁾	Sálfræði ⁽⁹⁾ Listir ⁽⁹⁾	Aðferðir II ⁽²⁾ Saga og samfélag ⁽⁹⁾	Aðferðir III ⁽²⁾ Siðfræði og lífsleikni ⁽²⁾		
	Samtals 25 ein.					
Leikskólakjarni 50 einingar	Haut 1. ár	Vor 1. ár	Haut 2. ár	Vor 2. ár	Haut 3. ár	Vor 3. ár
	LSK.I ⁽⁵⁾ Hugmyndasaga	LSK.II ⁽²⁾ Námskra LSK.III ⁽⁵⁾ Námsálfærni og sérþærfr LSK.IV ⁽²⁾ Tónlist	LSK.V ⁽³⁾ Upphaf leikskólagnengingurfordæris LSK.VI ⁽²⁾ Mening og samfélag	LSK.VII ⁽⁵⁾ Verungsgöngu LSK.VIII ⁽³⁾ Deildarskipan LSK.IX ⁽³⁾ Myndir	LSK.X ⁽¹⁰⁾ Verungsgöngu LSK.XI ⁽²⁾ Benskalasi og barnskólanennir LSK.XII ⁽³⁾ Vísindarnálgja	LSK.XIII ⁽⁵⁾ Mat og berennpæki
	Samtals 50 ein.					
Kjörsvið	Haut 1. ár	Vor 1. ár	Haut 2. ár	Vor 2. ár	Haut 3. ár	Vor 3. ár
			Kjörsvið ⁽⁹⁾			Kjörsvið ⁽⁹⁾ Kjörsviðsrigerð ⁽⁹⁾
Kjörsvið á leikskólabraut	Listir	Náttúruvísindi	Hugvísindi	Einastaklingssniðó nám		
	Samkennt með grunnskólabraut Kjörsviðsrigerð ^(v) LIT0155 Tónlist ^(h) LIM0155 Myndlist ^(v) Samtals 15 ein.	Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA Kjörsviðsrigerð ^(v) GRK0155 Grunnáttakennsla ^(h) Valnámskeið <i>(bundnið val)</i> Samtals 15 ein.	Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA Kjörsviðsrigerð ^(v) ÍB00153 Íslenskar bókun. ^(h) Valnámskeið <i>(bundnið val)</i> Samtals 15 ein.	Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA Kjörsviðsrigerð ^(v) Valnámskeið Samtals 15 ein.	Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA Kjörsviðsrigerð ^(v) Valnámskeið Samtals 15 ein.	
15 einingar						

Kennaradeild, leikskólabraut – námskipulag leikskólabrautar 2007

Kjörsvið á leikskólabraut	Listir	Náttúruvísindi	Hugvísindi	Einstaklingssniðið nám
<p>15 einingar</p> <p><i>Valnámskeið innan hvers sviðs (bundid val)</i></p> <p>Nemendur geta einnig valið námskeið úr öðrum deildum HA eða öðrum háskólum með samþykki námsnefndar og/eða bráttarstjóra</p> <p>Samþykkt á bráttarfundum leikskólabrautar 15. 12. 2006</p>	<p>Listir</p>	<p>Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA</p> <p><i>Valnámskeið</i> 5 ein.</p> <p>EVJ0152 Eðlisvísindi 1 EVI0253 Eðlisvísindi 2 NSY0152 Náttúruvísinda- og stærðfræðikenntisla yngri barna EVI0352 Hringbreyfing, rúmagn, segplar JVJ0153 Jarðvísindi LFR0153 Líffræði EVI0452 Einafræði, orka STAE0452 Talnafræði og mynstur STAE0552 Brautlausnir og talningafræði</p> <p>Kröfur um lögmarkspáttöku til að námskeið verði kennt:</p> <p>LFR0252 Líffræði STO0152 Sjónafræði KFR0153 Kennslufræði raungræða</p>	<p>Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA</p> <p><i>Valnámskeið</i> 7 ein.</p> <p>ISL0255 Íslenska HSM0153 Heimspæki menntunar GRK0155 Grenndarkennsla LES0153 Byggingarlæsi LES0252 Læstur ISA0152 Íslenska – samskipti RSK0152 Ritun – skapandi skrif</p> <p>Kröfur um lögmarkspáttöku til að námskeið verði kennt:</p> <p>LAS0153 Landáfræði og saga LIS0152 Listasaga NSA0152 Náttúruvísindafagur KSA0152 Kennslufr. söngfél. gr. LES0352 Læsturfræði MAF0152 Félagsleg málvísindi IBO0252 Íslendingaöngur IBO0352 Náttúrufræðingur BAM0152 Barnmenning ISM0352 Íslensk málfræði UTT0153 Upplysingatekni LFA0152 List- og fagurfræði RES0153 Skólastarf 1 annað Reygjo Emilía NÁM0152/3 Skapandi nálgun í námi</p>	<p>Samkennd námskeið með öðrum brautum/deildum HA</p> <p><i>Valnámskeið</i> 10 ein.</p> <p>Öll námskeið sem talin eru í öðrum kjörsviðum</p>

Tafla 2.2. Námskipulag grunnskólanna 2005 - 2008

	1. ár haust 2005	1. ár vor 2006	2. ár haust 2006	2. ár vor 2007	3. ár haust 2007	3. ár vor 2008
Leikskola- braut 66 einingar	LSK0155 Leikskólafræði - Hagmyndafræði LIL0152 Lektur þjáning	LSK0252 Leikskólafræði - Námsvið LIM0254 Myndir	LSK0356 Leikskólafræði - Förðingarnæmi BBL0152 Bærðingarnæmi GRLO158 Gæðingarnæmi	VEN0153 Tæðing VEN0154 Væðingarnæmi SPE0153 Sérþæði og einafangs- fræði	VEN0510 Væðingarnæmi LPH0452 Handverk LIL0653 Málverk LIL0653 Málverk	LSK0456 Leikskólafræði - Mál og henningsfræði LUN0552 Væðingarnæmi SPE0153 Sérþæði og einafangsfræði
Deildar- skóla- kíarni - 24 einingar	VYN0153 Vísindagagn ISL0153 Íslenska HES0152 Hagmyndafræði	AFR0152 Afturfærni BIS0153 Þrófærni SAS010154 Slátt og stærðfræði	NLS0152 Námsfræði	TRG010152 Töfræði SPE0153 Sérþæði og einafangsfræði		
Grunn- skóla- kíarni 38 einingar	GSK0152 Grunnskólafræði EV0153 Eftirvæðing SVE0152 Sjálfvæðing	GSK0252 Grunnskólafræði - Námsvið EV0252 Eftirvæðing SVE0252 Sjálfvæðing	GSK0353 Grunnskólafræði - Kerndæðing	GSK0452 Grunnskólafræði - Námsvið	GSK0553 Grunnskólafræði - Skólagæði og hagmyndafræði VEN0155 Væðingarnæmi AFR0157 Afturfærni	HSM0153 Heimspeli mætti ISL0152 Íslenska
Kjörsvið á grunnskólabraut 28 einingar						
		Yngri barna svið				
		Hugvísindis- og tungumálsvið				
		Raunvísindasvið				
		Myndmentasvið				

Álf nennendur taka grunnskólanna og leikskólanna, nennendur á leikskólanna taka einn sérnámsvið þeirra brautir, nennendur á grunnskólanna taka grunnskólanna og eftir kjörsvið brautirnar auk deildinga.

Til nefndar Menntamálaráðuneytis um lesblindu og lestrarörðugleika
- Védís Grönvold, sérfræðingur

Reykjavík 30. janúar 2007

Listaháskólinn hefur fengið bréf nefndarinnar með spurningum um fyrirkomulag, þjálfun og kennslu kennaranema með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum. Meðfylgjandi eru svör skólans við spurningunum eins og þær eru settar upp í bréfi nefndarinnar.

Til að komast í kennarnám í Listaháskólanum þurfa nemendur að hafa lokið listnámi með BA gráðu eða hafa lokið sambærilegu námi í myndlist, tónlist, leiklist eða hönnun. Í náminu er fjallað almennt um nám og kennslu með sérstakri áherslu á kennslufræði listgreinanna. Námið er staðbundið.

1. Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.

Svar: Listaháskólinn býður ekki upp á nám til þjálfunar í lestrarkennslu..

2. Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.

Svar: sama svar og við spurningu 1.

3. Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá nemar í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?

Svar:Listaháskólinn býður ekki upp á sérstök námskeið í því hvernig best er koma til móts við nemendur með lestrarörðugleika, enda eru það aðrir þættir en lestrargeta sem fyrst og fremst reynir á í listnámi.

Hitt er svo að í kennaranáminu er almennt fjallað um námserfiðleika og hvernig listgreinakennarar geti mætt sérþörfum nemenda. Skólahjúkunarfræðingur er fenginn til að fjalla sérstaklega um frávik í þroska og námi og langveik börn í skólakerfinu Þá koma nemendur oft með hugmyndir í verkefnum sínum um leiðir til þess að vinna með lesblindum í listgreinakennslu.

4. Býður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.

Svar: Nei.

5. Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.

Svar: Nei

6. Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?

Svar: Kennaranám við Listaháskólann beinist að því að þjálfra kennara til kennslu og miðlunar í listum og listsköpun. Aðaláherslan er á hinn skapandi þátt. Það er þekkt fyrirbrigði að nemendur sem eiga í erfiðleikum við bóknám geta náð mjög góðum árangri í skapandi námi eins og listum. Einnig eru tilgátur um að öflugt listnám geti hjálpað nemendum til þroska á öðrum sviðum. Í skipulagi kennaranáms við Listaháskólann er lögð mikil áhersla á fjölbreytta námsnálgun og kennsluaðferðir. Þannig teljum við okkur fyrst og fremst geta undirbúið okkar nemendur fyrir kennslu nemenda með ólíkar námsparfir.

7. Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?

Svar: Það þyrfti að fara af stað þróunar- og rannsóknarvinna sem stuðlar að viðurkenningu á nýjum leiðum til að nema og miðla þekkingu. Einnig er mikilvægt að aðferðir og möguleikar listgreinakennslu til menntunar og þroska verði betur nýttar.

Er unnið að rannsókna og þróunarverkefnum eða rannsóknarritgerðum nemenda í framhaldsnámi á þessu sviði? Ef svo, vinsamlegast gerið grein fyrir heiti verkefna og verkefnisstjóra.

Svar: Nei.

Annað sem þú vilt taka fram sem þú telur að gæti komið nefndinni að gagni í starfi sínu:

Svar: Sterkar vísbendingar eru um að listgreinar höfði sérstaklega til þeirra sem eiga við lestrarörðugleika að stríða. Ekki hafa sérstakar rannsóknir verið gerðar innan Listaháskólans hvað þetta varðar en þó er ljóst að lesblinda er mjög algeng meðal nemenda sem stunda sjónlistir.

Í umræðum í vinnustofum kennaranema hafa vaknað fjölmargar spurningar um mismunandi leiðir til þess að læra, - hvað er örvandi og hvað hindrar,- og fjallað er um markmið og leiðir í námi og kennslu. Meðal annars: hvað er nám og hvernig fer það fram? hvert er gildi náms fyrir einstaklinginn og samfélagið? er til nám án lesturs? hver er staða listkennslu innan skólakerfissins? og síðast en ekki síst: er nám í listum talið léttvægara vegna þess að það byggir ekki nema að hluta til á bóklegri kunnáttu?

Arnprúður Ösp Karlsdóttir
forstöðumaður kennaranáms

Hjálmar H. Ragnarsson
rektor

Undirbúningur stúdenta við KHÍ til að takast á við lestrarkennslu og lestrarörðugleika

Skýrsla starfshóps

febrúar 2007

Hinn 18. desember barst undirrituðum ósk frá Svanhildi Kaaber um að taka saman svör við nokkrum spurningum um fyrirkomulag, þjálfun og kennslu kennaranema með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika. Spurningarnar eru frá nefnd á vegum menntamálaráðherra sem ætlað er að gera tillögur um úrræði fyrir nemendur með lesblindu og aðra lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum, og bárust skrifstofu rektors um miðjan desember. Formaður nefndarinnar er Védís Grönvold.

Skipaður var starfshópur undir forsæti undirritaðs sem fór yfir spurningar nefndarinnar og tók saman svör við þeim. Í starfshópnum voru: Guðmundur B. Kristmundsson, Hrönn Pálmadóttir, Rannveig Jóhannsdóttir og Steinunn Torfadóttir. Hópurinn hefur haldið þrjá fundi og verið í tölvupóstsambandi.

Steinunn Torfadóttir hafði fyrir einu ári tekið saman svör við sambærilegum spurningum frá nefnd á vegum menntamálaráðuneytisins og er stuðst við þá skýrslu í svörum starfshópsins. Nokkrar spurningarnar nefndarinnar eru þess eðlis að starfshópurinn taldi eðlilegt að slá þeim saman og gefa þeim mun heildstæðari svör.

Í svörum eru tilgreind nöfn námskeiða og þau merkt með hlaupandi númeri sem vísar til námskeiðslýsingar í fylgiskjali. Ekki er ástæða til að fjalla ítarlega um áherslur á þessum námskeiðum heldur er vísað í meðfylgjandi námskeiðslýsingar eins og þær eru í náms- og kennsluskra Kennaraháskólans.

Áður er einstökum spurningum er svarað er rétt að gefa yfirlit um skipan náms við skólann.

Kennaranám er 90 eininga nám til B.Ed.-prófs, að meðtöldu vettvangsnámi. Kennaranámi er skipað á tvær brautir: Leikskólabraut og grunnskólabraut.

Á leikskólabraut er allt nám bundið nema 9 einingar. Þar hafa nemendur frjálst val og geta t.d. valið námskeið af öðrum brautum. Nokkur inngangsnámskeið eru sameiginleg með leikskólabraut og grunnskólabraut.

Á grunnskólabraut eru 46 einingar bundnar en 44 einingar taka stúdentar að eigin vali: 30 einingar á kjörsviði (að meðtöldu 5 eininga vettvangsnámi) og 14 einingar í svokölluðu „frjálsu vali“. Þær 46 einingar, sem sameiginlegar eru, skiptast þannig: 30 einingar í uppeldisgreinum (að meðtöldu 7 eininga vettvangsnámi) og 16 einingar í kjarnagreinum grunnskólans: íslensku (10e), stærðfræði (4e) og upplýsingatækni (2e). Á kjörsviðum gefst stúdentum kostur á að dýpka þekkingu sína í einstökum kennslugreinum grunnskólans. Eitt kjörsvið hefur þó sérstöðu, kjörsvið yngri barna. Á því sviði er fjallað um fjölbætta kennslu byrjenda í grunnskóla (6 til 10 ára) og sérstök áhersla lögð á kennslu í íslensku (lestri og ritun) og stærðfræði. Auk námskeiða á kjörsviðum eru í boði allmörg opin valnámskeið í ýmsum greinum sem kennurum koma að haldi. Kjörsviðið íslenska hefur fyrst og fremst búið stúdenta undir að kenna íslensku á mið- og unglingastigi. Hingað til hefur ekki verið fjallað sérstaklega um lestur og lestrarörðugleika á kjörsviðinu.

Stúdentar geta valið sér aðal- og aukakjörsvið. Þeir geta einnig notað þær einingar sem merktar eru frjálsu vali til að taka einstök námskeið á kjörsviðum. Þetta er nauðsynlegt að hafa í huga vegna þess að námskeið sem fjalla um lestur, lestrarkennslu og vandamál í því sambandi eru vinsæl valnámskeið hjá þeim stúdentum sem ekki hafa valið sér kjörsvið yngri barna.

Rétt er að taka sérstaklega fram að frá og með hausti 2007 tekur gildi ný skipan kennaranáms fyrir þá stúdenta sem hefja nám á fyrsta ári. Námskeiðslýsingar í hinu nýja námi liggja ekki fyrir og því er skýrsla þessi byggð á skipan þess náms sem verið hefur. Nánar er vikið að áhrifum fyrirhugaðrar breytingar í lok skýrslunnar.
Reykjavík, 16. febrúar 2007

Baldur Sigurðsson

Fylgiskjal: Námskeiðslýsingar

Spurningum svarað

1. Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestraröðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.

Í sameiginlegum hluta kennaranáms á leikskólabraut og grunnskólabraut er námskeiðið Proskasálfræði (4e). Þar er fjallað um grundvallatriði málþroska frá sjónarhóli þroskasálfræðinnar en ekki vikið að hinni málfræðilegu hlið máltökunnar og ekki fjallað um lestrarnám nema að litlu leyti.

Á öðru ári á leikskólabraut er námskeiðið, Málþroski og málörvun (2e). Á þessu námskeiði er fjallað um helstu breytingar og framfarir í málþroska barna á leikskólaaldri, fjallað er um málhömlun og frávik í málþroska, aðrar tjáningarleiðir en talmál, tvítýngi, mikilvægi móðurmáls fyrir sjálfsmýnd barnsins og hlutverk leikskólakennara í því sambandi.

Í sameiginlegum hluta kennaranáms á grunnskólabraut er íslenskunámskeiðið, Íslenskukennarinn (3e). Það námskeið tengist vettvangsnámi á byrjendastigi (2.-4. bekk) og um það bil fjórðungi námskeiðsins (12 kennslustundum) er varið til að fjalla um lestur og ritun á þessu skólastigi.

Á kjörsviði yngri barna er eitt námskeið helgað læsi og lestrarnámi:

Læsi og lestrarnám (3e). Á þessu námskeiði er sérstaklega fjallað um dyslexíu í um það bil 6 kennslustundum. Í öðrum námskeiðum á kjörsviðinu er iðulega vikið að lestrarkennslu í stærra samhengi eins og ráða má af heitum þessara námskeiða:

Kennsla ungra barna (2e),

Þróun máls og málnotkunar fyrstu skólaárin (3e),

Heildstæð byrjandakennsla (6e).

Í flokki opinna valnámskeiða í grunndeild er eitt námskeið þar sem vikið er að lestrarnámi og dyslexíu: Að bregðast við lestrarerfiðleikum/dyslexíu (3e)

Á kennsluréttindabraut, 30 eininga námsbraut fyrir fólk með próf í kennslugrein sinni er eitt námskeið þar sem fjallað er m.a. um námsörðugleika og lestrarörðugleika:

Einstaklingsmunur og kennsla í margbreytilegum nemendahóp (3e).

Þeir sem ljúka námi á kennsluréttindabraut fá réttindi til að kenna í framhaldsskóla.

3. Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá nemandur í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?

Hér er spurt um þá stúdenta sem ekki velja sér kjörsvið yngri barna. Þessir stúdentar eiga þess kost að velja kjörsvið yngri barna sem aukakjörsvið eða velja sér ákveðin námskeið á sviðinu sem frjálst val. Auk þess geta þeir valið sér áðurnefnt opið valnámskeið um viðbrögð við lestrarörðugleikum/dyslexíu.

4. *Býður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.*

Já. Kennarar hafa lengi átt þess kost að sækja stök námskeið á vegum Símenntunarstofnunar KHÍ, nú Símenntun Rannsóknir Ráðgjöf – KHÍ. Hin síðari ár hefur færst í vöxt að kennarar sækja sér menntun í framhaldsdeild skólans. Mörg námskeið á vegum SRR-KHÍ eru ekki haldin nema skóli eða skólaskrifstofa biðji sérstaklega um þau. Sum auglýst námskeið eru því hugsanlega haldin mörgum sinnum á sama skólaárinu en önnur ef til vill aldrei.

Á yfirstandandi skólaári eru nokkur námskeið á þessu sviði í boði. Stærð námskeiða er misjöfn, sjá námskeiðslýsingar. Sum námskeið eru haldin í samvinnu við skóla og stærð þeirra ræðst þá af óskum þátttakenda.

1. *Byrgjum brunninn – bætum byrjendakennslu í lestri.* Námskeiðið hefur verið kennt að hluta eða í heild í nokkrum skólum, bæði á höfuðborgarsvæðinu og úti á landi.
2. *Hljóm-2.* Námskeið ætlað leikskólakennurum og öðru fagfólki sem vinnur með elstu börnum í leikskóla. Þáttakendur læra að nota greiningarprófið HLJÓM-2 til að meta þroska hljóðkerfisvitundar við upphaf skólagöngu.
3. *Ég get lesið.* Kynning á kennsluaðferðum varðandi fyrstu skref ungra barna í lestrarnámi.
4. *Orðhlutaleið í stafsetningarkennslu.* Námskeið um kennslu stafsetningar á öllum aldurstigum og hvernig mæta má örðugleikum einstakra nemenda.
5. *Lesið til að læra.* Námskeið fjallar um lestur og lesskilning á mið- og unglíngastigi.
6. Í framhaldsdeild er sérstök námsbraut fyrir þá sem vilja verða sérkennarar. Unnt er að stunda námið til diplómu- eða meistaraþráðu. Á þeirri braut eru tvö námskeið sem fjalla sérstaklega um lestur og lestrarörðugleika.

Að mæta sérþörfum í lestri I (3e)

7. *Að mæta sérþörfum í lestri II (3e)*
8. *Viðbrögð við málhömlun barna (5e)*

5. *Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.*

-Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir lektor hefur rannsakað barnabókmenntir, þar á meðal þjóðsögur, þjóðkvæði og ævintýri, og hlutverk barnabókmennta í lestri og lestrarkennslu.

-Anna Sigríður Þráinsdóttir lektor hefur rannsakað stafsetningarkunnáttu nemenda á ýmsum aldri og fyrstu glímutök barna við íslensk ritmál (lestur og ritun) í fyrsta til fjórða bekk grunnskólans í samanburði við börn í öðrum löndum.

-Baldur Sigurðsson dósent hefur rannsakað stafsetningarkunnáttu unglínginga og fyrstu glímutök barna við íslenskt ritmál (lestur og ritun) í fyrsta til fjórða bekk grunnskólans í samanburði við börn í öðrum löndum. Hann er höfundur orðhlutaleiðar í stafsetningarkennslu, nýrrar hugmyndafræði sem víða hefur leyst eldri kennsluaðferðir af hólmi, sérstaklega við kennslu barna með sértæka örðugleika, bæði í grunn- og framhaldsskóla.

-Freyja Birgisdóttir lektor hefur rannsakað mál og máltöku barna á skólaaldri og forskólaaldri á Íslandi og Englandi.

-Guðmundur B. Kristmundsson dósent hefur rannsakað læsi barna og fullorðinna, og lestrarkennslu frá mörgum hliðum í mörg ár. Hann hefur í skrifum sínum einnig fjallað um ritun og þróun hennar.

-Helga Sigurmundsdóttir aðjúkt hefur starfað sem sérkennari á sviði lestrar um árabíl. Hún hefur sérstaklega rannsakað þjálfun hljóðkerfisvitundar og áhrif hennar á börn með lestrarerfiðleika.

-Hólmfríður Árnadóttir aðjúnt er sérkennari og talmeinafræðingur, og hefur starfað við talþjálfun, greiningu og ráðgjöf í áratugi.

-Hrafnhildur Ragnarsdóttir prófessor hefur rannsakað mál og máltöku, lestur og ritun frá ýmsum hliðum í áratugi. Viðfangsefni hennar á sviði læsis hafa m.a. tengst samspili talmáls og ritunar, og áhuga og getu barna til að nota ritmálið til samskipta.

-Rannveig Auður Jóhannsdóttir lektor hefur rannsakað mál, máltöku, lestur og ritun barna á fyrstu árum skólagöngu.

-Steinunn Torfadóttir lektor starfaði lengi að greiningu barna með dyslexíu og ráðgjöf við þau. Hún hefur einkum fengist við rannsóknir á lestrarörðugleikum og mótað úrræði fyrir þá sem eiga við erfiðleika að etja.

6. Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?

Helstu styrkleika kennaramenntunar í Kennaraháskóla Íslands í þessu samhengi má ræða í tvennu lagi.

I. Í grunnmenntun kennara

Satt best að segja fá stúdentar litla grunnmenntun í að takast á við lestrarkennslu, hvað þá sértæka lestrarörðugleika, nema þeir velji sér það sjálfir. Stúdentar á leikskólabraut fá lítilsháttar kynningu á framförum í málproska barna á leikskólaaldri en ekkert um lestur og lítið sem ekkert um íslenskt mál. Þeir sem velja sér yngri barna svið á grunnskólabraut fá mjög góða undirstöðu í lestrarfræðum en einungis mjög lítið um hvernig taka skuli á sértækum erfiðleikum. Á kjörsviði í íslensku fá stúdentar góða þekkingu á íslensku máli og málfræði og hafa þess vegna góðan grunn til að takast á við þau fræði sem fjalla sérstaklega um lestur, ritun og hvers kyns örðugleika á sviði málbeitingar eða skilnings. Á kjörsviðinu er hins vegar ekki fjallað sérstaklega um lestrarfræði eða lestrarörðugleika. Allir stúdentar á báðum námsbrautum hafa möguleika á að velja sér námskeið sem fjalla um lestur og lestrarörðugleika, eins og áður hefur komið fram.

II. Í endurmenntun og framhaldsmenntun kennara

Segja má að framboð á námskeiðum í endurmenntun á sviði lestrar, lestrarörðugleika og ritunar sé þokkalegt, miðað við aðstæður og eftirspurn. Skipulegt heildstætt nám um hvernig á að koma til móts við nemendur sem eiga í lestrarörðugleikum er hins vegar að finna í framhaldsdeildinni. Stúdentar fá þar þá menntun sem þarf til að geta greint lestrarörðugleika og beitt algengustu úrræðum. Miðað við að milli 70 og 80% af starfi sérkennara felst í að kenna lestur og stafsetningu mætti umfang náms á þessu sviði þó vera miklu meira.

7. Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?

Í fyrsta lagi væri æskilegt að allir kennarar hefðu meiri menntun í lestrar- og ritunarfræðum, óháð vali að öðru leyti. Mikilvægt er að allir kennarar, sem fá kennsluréttindi í grunnskóla, hafi lágmarksþekkingu til að geta kennt börnum að lesa. Við verðum að horfast í augu við það að margir skólar eru enn mjög litlir og kennarar geta ekki búist við að fá að kenna sérgreinar sína eingöngu. Fyrr eða síðar getur kennari búist við því að þurfa að kenna fyrirferðarmestu greinar grunnskólans, íslensku, þar með lestur og ritun, og stærðfræði. Meðan allir brautskráðir stúdentar með B.Ed.-próf fá réttindi til að kenna allar námsgreinar á öllum stigum grunnskólans er óheppilegt að þeir skuli ekki allir hafa lágmarkskunnáttu í þessum fræðum.

Í öðru lagi mætti styrkja hlut málvísinda og íslenskrar málfræði í menntun sérkennara í framhaldsdeild. Á námsbraut í sérkennslufræðum í framhaldsdeild hefur hingað til ekkert verið fjallað um íslenska málfræði og málvísindi yfirleitt og ekki eru neinar forkröfur á því sviði. Venjulegir íslenskir sérkennarar skilja ekki nauðsynlegustu hugtök á borð við

myndan (orðhluta) og gera ekki skýran greinarmun á hljóði og fónemi. Í ljósi þess að 70-80% af starfi sérkennara felst í að kenna nemendum að ná tókum á móðurmálinu, töluðu eða rituðu, háir þetta sérkennurum mjög í starfi. Þótt tíu einingar í íslensku hafi hingað til verið hluti af námi allra stúdenta til B.Ed.-prófs á grunnskólabraut þarf miklu meiri og dýpri þekkingu og skilning á eigindum tungumálsins til að geta skilið til fulls eðli þeirra vandkvæða sem blasa við hjá nemendum með sértæka lestrar- og ritunarörðugleika. Ef stúdentar fá enga sérstaka málfræðimenntun í sérkennaranámi sínu virðist vera full nauðsyn á að gera íslenskukjörsvið á grunnskólabraut að inntökuskilyrði fyrir sérkennaranám í framhaldsdeild.

8. *Er unnið að rannsóknar og þróunarverkefnum eða rannsóknarritgerðum nemenda í framhaldsnámi á þessu sviði? Ef svo, vinsamlegast gerið grein fyrir heiti verkefna og verkefnisstjóra.*

Meðfylgjandi skrá um meistaraþrófsritgerðir á sviði lestrar, ritunar og örðugleika á því sviði ætti að gefa nokkra hugmynd um verkefni undanfarinna ára. Leiðbeinendur eru ýmist innan eða utan Kennaraháskólans.

-Anna Guðmundsdóttir, f. 1949 : „Það er bara heilans vandamál“ : starfendarannsókn á kennslu í gagnvirkum lestri á miðstigi. Reykjavík, 2002 (sept.).

Leiðbeinendur: Rósa Eggertsdóttir og Rúnar Sigbórsson.

Efni: Miðstig grunnskóla, Starfendarannsóknir, Lesskilningur, Lestrarkennsla, Gagnvirkur lestur

-Ásta Lárusdóttir, f. 1947 : Prófverkefni í Greinandi lestrarprófi fyrir 9. bekk : áreiðanleiki þeirra, stöðugleiki og réttmæti. Reykjavík, 1997 (mars).

Leiðbeinandi: Guðmundur B. Arnkelsson.

Efni: Lestrarpróf, Lestrarörðugleikar, Leshraði, Lesskilningur, Grunnskólar, Lesblinda, Rannsóknir, Réttmæti, Prófagreining

-Ester Bergmann Halldórsdóttir, f. 1943 : Yndislestur : könnun á áhrifum lestrarátaks á lestrarfærni og lestraráhuga. Reykjavík, 1999 (apríl).

Leiðbeinandi: Guðmundur B. Kristmundsson.

Efni: Leshraði, Lesskilningur, Grunnskólar, Rannsóknir, Lestur

-Fjölur Ásbjörnsson, f. 1951 : Rannsókn á áhrifum lestrarþjálfunar á framhaldsskólastigi á leshraða og lesskilning. Reykjavík, 1997 (júni).

Leiðbeinandi: Þóra Kristinsdóttir.

Efni: Leshraði, Lesskilningur, Lestrarþjálfun, Lestrargeta, Framhaldsskólar, Unglingar, Rannsóknir

-Guðmundur Sæmundsson, f. 1946 : Nýtt námsefni í íslensku á framhaldsskólastigi. Laugarvatni, 2002 (mars).

Leiðbeinendur: Baldur Sigurðsson og Guðjón Ólafsson.

Efni - titill: Læsi, ritun og tjáning, Viðhorf, ritun og læsi, Bókmenntir og málfræði, Mál og menningarsaga, Ljúfa leiðin

Efni: Íslenska (námsgrein), Kennsluáðferðir, Framhaldsskólar, Rannsóknir, Vefbækur, Námsgreini

Rafrænn aðgangur: <http://www.ismennt.is/not/gsaem/MEditgerd.htm>

-Helga Sigurmundsdóttir, f. 1955 : Áhrif þjálfunar hljóðkerfisvitundar á börn með lestrarerfiðleika. Reykjavík, 2001 (okt.).

Leiðbeinendur: Rannveig G. Lund og Gretar L. Marinósson.

Efni: Hljóðkerfisvitund, Lestrarörðugleikar, Lestrarnám, Stafsetningarnám, Lestrarþjálfun, Rannsóknir

-Hildigunnur Gunnarsdóttir, f. 1958 : Tengsl áhorfs á sjónvarp og lestrarfærni : rannsókn á 7-10 ára nemendum í grunnskóla á höfuðborgarsvæðinu. Reykjavík, 2000 (júni).

Leiðbeinandi: Guðmundur B. Kristmundsson.

Efni: Sjónvarpsáhorf, Rannsóknir, Lestur, Grunnskólar, Megindlegar rannsóknir, Lestrargeta, Börn, Kynjamunur, Lestur

-Hlín Helga Pálsdóttir, f. 1949 : „Hvaða stafur segir str?“ : ritun ungra barna. Reykjavík, 2002 (júni).

Leiðbeinandi: Hrafnhildur Ragnarsdóttir.

Efni: Byrjendakennsla, Ritun, Þróun, Tilviksrannsóknir, Námstillhögun, Yngsta stig grunnskóla
 -Jarprúður Ólafsdóttir, f. 1955 : Brjóstvit eða fræði : kennsluaðferðir kennara til eflingar lesskilningi á miðstigi í grunnskólum á Austurlandi. Reykjavík, 2003.
 Leiðbeinendur: Amalía Björnsdóttir og Heimir Pálsson.
 Efni: Lestrarkennsla, Lesskilningur, Kennsluaðferðir, Læsi, Miðstig grunnskóla, Rannsóknir, Austurland
 -Marjatta Ísberg, f. 1945 : Viðhorf og bjargarhættir fullorðinna leshamlaðra Íslendinga. Reykjavík, 2001 (sept.).
 Leiðbeinandi: Gretar L. Marinósson.
 Efni: Lesblinda, Lestrarörðugleikar, Fullorðnir, Skólaganga, Rannsóknir, Námsgengi, Lífsviðhorf
 -Rannveig A. Jóhannsdóttir, f. 1949 : Þjálfun móðurmáls hjá elstu börnum leikskóla og byrjendum í grunnskóla. Reykjavík, 1996 (júní).
 Leiðbeinandi: Hrafnhildur Ragnarsdóttir.
 Efni: Málörvun, Leikskólar, Grunnskólar, Málþroski, Lestur, Móðurmálskennsla, Rannsóknir, Kennslubækur
 -Rannveig G. Lund, f. 1949 : Greinandi próf í lestri og réttitun fyrir 9. bekk grunnskóla. Reykjavík, 1996 (júní).
 Leiðbeinandi: Guðmundur B. Arnkelsson.
 Efni: Lestrarpróf, Lestrarörðugleikar, Leshraði, Lesskilningur, Grunnskólar, Lesblinda, Rannsóknir
 -Steinunn Lilja Aðalsteinsdóttir, f. 1945 : Hljóðkerfis- og lestrarfærni : er hægt að auka hljóðkerfisfærni og draga úr lestrarörðugleikum með markvissri og skipulagðri þjálfun í ákveðinn tíma? Reykjavík, 2004.
 Leiðbeinandi: Guðmundur B. Kristmundsson.
 Efni: Lestrarkennsla, Lestrarörðugleikar, Kennsluaðferðir, Tilviksrannsóknir, Hljóðkerfisvitund, Lestrargeta, Lestrarþjálfun
 -Þórdís Kristjánsdóttir, f. 1946 : Hljóðlestrarátak í 5. bekk. Reykjavík, 1999 (maí).
 Leiðbeinendur: Gretar L. Marinósson og Amalía Björnsdóttir.
 Efni: Lestrarþjálfun, Lestrarkennsla, Leshraði, Lesskilningur, Rannsóknir, Miðstig grunnskóla, Hljóðlestur, Lestrargeta, Meginlegar rannsóknir
 -Þórunn Halla Guðlaugsdóttir, f. 1942 : Tengsl lestrar- og stafsetningarfærni : athugun í 5. bekk grunnskóla. Reykjavík, 1999 (jan.).
 Leiðbeinendur: Guðrún Kristinsdóttir og Þóra Kristinsdóttir.
 Efni: Lestur, Stafsetning, Grunnskólar, LH-40 (lestrarpróf), Stafsetningarpróf, Rannsóknir, Lestrarpróf, Lestrargeta

Annað sem þú vilt taka fram sem þú telur að gæti komið nefndinni að gagni í starfi sínu:

Um þessar mundir stendur yfir gagnger endurskipulagning alls náms við Kennaraháskólann og gert er ráð fyrir að ný námskrá taki gildi haustið 2007 fyrir þá sem hefja nám á fyrsta ári. Gert er ráð fyrir að stúdentar geti lokið fimm ára (150 eininga) samfelldu námi til meistaraþrófs, sem með tímanum verði gert að lágmarksmenntun til að öðlast starfsréttindi grunnskólakennara. Fyrst um sinn er þó gert ráð fyrir að þriggja ára nám (90 eininga) til bakklárþrófs verði talið fullnægjandi eins og nú er.

Í endurskipulagningu 90 eininga náms á bakkalárstigi er haft að leiðarljósi að gefa stúdentum kost á að auka sérhæfingu sína í námi. Það kemur niður á umfangi þeirrar sameiginlegu menntunar sem hingað til hefur verið talin öllum kennurum nauðsynleg, til dæmis í íslensku og stærðfræði.

Framhaldsnám á meistarastigi stefnir að því að auka enn við sérhæfingu í menntun kennara og það mun því heldur ekki verða til að styrkja þá sameiginlegu þekkingu sem talið er að allir þurfi að hafa. Þar með er ekki líklegt að lenging námsins komi til góða þeim sjónarmiðum að allir brautskráðir kennarar verði færir um að kenna lestur og ritun eða fást við lestrarörðugleika. Hins vegar er gert ráð fyrir að þeir stúdentar sem svo kjósa muni fá meiri og betri tækifæri til að kynna sér þessi fræði. Í ljósi þess að allmargir

stúdentar sýna þessum málaflokki mikinn áhuga má búast við að á hverju ári brautskráist nokkir tugir kennara sem hafa umtalsverða þekkingu á lestri og lestrarörðugleikum, en líklegt er að meirihluti brautskráðra muni ekki hafa þessa þekkingu.

Svör frá Háskólanum í Reykjavík

1. *Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.*

Megináherslan í Kennslufræði við Kennslufræði- og lýðheilsudeild er að mennta kennara fyrir efstu bekki grunnskóla og framhaldsskóla sem og í kennslu fullorðinna. Lögð er áhersla á að mennta kennara í stærðfræði, lýðheilsu og íþróttum. Í menntun íþróttakennara er tekið mið af öllum grunnskóla sem og framhaldsskóla. Ekki er lögð áhersla á að mennta almenna grunnskólakennara eða á kennslu yngri barna. Því er ekki lögð megináhersla á lestrarkennslu við deildina.

2. *Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.*

Vísa hér í svar við spurningu 1

3. *Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá namar í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?*

Nemendum í kennslufræði eru kennd einkenni lestrarörðugleika og áhrif á nám nemenda í flestum skyldunámskeiðum deildarinnar s.s. Nám og þroski, Árangursríkir kennsluhættir og Lausnamiðuð leikni. Boðið er upp á tvö valnámskeið þar sem fjallað er nánar um lestrarörðugleika þ.e. námskeiðin Námsvenjur, námsframvinda og viðtalstækni og Námsörðugleikar.

4. *Býður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.*

Nei, enn sem komið er hefur Kennslufræði- og lýðheilsudeild ekki boðið upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara.

5. *Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.*

Nei, leitað er til sérfræðinga utan deildarinnar í þeim námskeiðum sem fjalla nánar um lestrarörðugleika.

6. *Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?*

Nemendur kynnast í fyrsta lagi, fjölbreyttum kennsluaðferðum þar sem lögð er áhersla á að hver og einn nemandi sé einstakur og mikilvægi þess að taka tillit til ólíkra þarfa og getu þeirra. Í öðru lagi er lögð rík áhersla á góða fagmenntun nemenda. Þannig er til að mynda lögð áhersla á að væntanlegir stærðfræðikennarar útskrifaðir frá deildinni hafi öðlast mikla þekkingu í stærðfræði og þjálfun í að miðla henni til nemenda. Í þriðja lagi er sérstaða náms við deildina fólgin í áherslunni á nemandann sem einstakling. Þ.e. lögð er rík áhersla á að kenna nemendum um þá þætti utan sem og innan skóla sem geta eflt árangur og bætt líðan þeirra.

7. Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?

Námskeið skólans eru sífellt í endurskoðun í samvinnu við nemendur skólans sem og innlenda og erlenda sérfræðinga. Eðlilegt er að meta hvort auka þurfi umfjöllun um lestarörðugleika í skyldunámskeiðum.

Svör frá Háskóla Íslands

1. *Hvernig er fyrirkomulagi kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.*

Kennslufræði lestrar er ekki kennd sem sjálfstæð námsgrein í félagsvísindadeild. Í deildinni er nám í kennslufræði til kennsluréttinda í efstu bekkjum grunnskóla og í framhaldsskólum. Námið er greinabundið, þ.e. með áherslu á kennslugreinar í framhaldsskólum s.s. félagsgreinar, tungumál, íslensku og raungreinar.

2. *Hvernig er kennslu/kennslufræði kennaranema í lestrarkennslu háttað með tilliti til kennslu nemenda með lestrarörðugleika í grunn- og framhaldsskólum (þar með talið lesblindu/dyslexíu)? Vinsamlegast gerið grein fyrir áherslum og umfangi.*

Kennslufræði lestrar er ekki kennd sem sjálfstæð námsgrein í félagsvísindadeild, sbr. ofangreint.

3. *Er kennaranemum, sem ekki leggja áherslu á lestrarkennslu, kennt að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Með öðrum orðum fá nemar í almennu kennaranámi fræðslu í kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá í stuttu máli grein fyrir því hvernig staðið er að þeirri kennslu s.s. áherslum, umfangi og því hvort slíkt nám er valfrjálst eða skylda?*

Já, kennaranemar fá fræðslu um stuðningsmöguleika í skólum þegar þeir fara í starfsþjálfun.

Nemendum er heimilt að taka valnámskeið um efnið í öðrum deildum eða háskólum.

4. *Býður skólinn upp á endurmenntunarnámskeið fyrir kennara í kennslu nemenda sem eiga í erfiðleikum með lestur og annað nám vegna lestrarörðugleika? Ef já, vinsamlegast gerið þá grein fyrir markmiðum, fyrirkomulagi og fyrir hverja það er ætlað.*

Nei

5. *Hefur skólinn yfir að ráða sérfræðingum í kennslu/kennslufræði nemenda með lestrarörðugleika? Ef svo er vinsamlegast skráið nöfn sérfræðinganna og gerið grein fyrir sérhæfingu þeirra og reynslu.*

Ekki í félagsvísindadeild.

6. *Hverja telur þú vera helstu styrkleika kennaramenntunar í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í námsörðugleikum vegna lestrarerfiðleika?*

Nemendur eiga kost á góðu og vönduðu námi í kennslufræðum í félagsvísindadeild þar sem er m.a. fræðslu um stuðningsmöguleika í skólakerfinu. Námið er góður undirbúningur til þess að takast á við þetta verkefni sem og önnur.

7. *Hvað telur þú helst að betur mætti fara í kennaramenntun í þínum skóla með tilliti til kennslu kennaranema í að koma til móts við nemendur sem eiga í erfiðleikum með lestur og/eða annað nám vegna lestrarörðugleika?*

E.t.v. ætti deildin að bjóða valnámskeið á sviðinu, t.d. í samvinnu við aðra skóla.

Er unnið að rannsóknar og þróunarverkefnum eða rannsóknarritgerðum nemenda í framhaldsnámi á þessu sviði? Ef svo, vinsamlegast gerið grein fyrir heiti verkefna og verkefnisstjóra.

Ekki sem stendur.

Annað sem þú vilt taka fram sem þú telur að gæti komið nefndinni að gagni í starfi sínu:

Háskóli Íslands hefur verið leiðandi í stuðningi við nemendur með sértæka námsörðugleika. E.t.v. ætti nefndin að hafa samband við Arnfriði Ólafsdóttur, forstöðumann Námsráðgjafar HÍ.

Með kveðju

Sigurbjörg Aðalsteinsdóttir, skrifstofustjóri

Fylgiskjal 9.

Lög og reglur er varða sértæka náms- og lestrarörðugleika

Unnið af Ingibjörgu Rafnar, umboðsmanni barna.

Ákvæði í alþjóðlegum samningum, lögum, reglugerðum og aðalnámskrám, er varða þá er eiga við sértæka náms- og lestrarörðugleika að etja.

Þegar fjallað er um rétt nemenda með sértæka lestrarörðugleika samkvæmt lögum koma til skoðunar annars vegar ákvæði er varða jafnrétti til náms og hins vegar ákvæði er lúta sérstaklega að sértækum námsörðugleikum.

I. Jafnrétti til náms.

Jafnrétti til náms felur í sér að allir eigi rétt á sambærilegum og jafngildum tækifærum/úrræðum til að öðlast menntun og færni til alhliða þátttöku í þjóðfélaginu.

Fjallað er um réttinn til menntunar í ýmsum alþjóðasamningum sem Ísland hefur fullgilt. Slíkir samningar fela í sér skuldbindingu fyrir aðildarríkin að þjóðarrétti en eru ekki bindandi lagareglur innanlands nema þeir séu sérstaklega lögfestir. Þeir hafa þó þá þýðingu að litið er til þeirra við túlkun laga.

Hér á landi hefur aðeins einn slíkur samningur verið lögfestur en það er Mannréttinasáttmáli Evrópu sem hefur lagagildi á Íslandi samkvæmt lögum nr. 62/1994. Landsmenn geta því byggt á ákvæðum hans í dómsmáli gegn stjórnvöldum. Mannréttinasáttmálinn var upphaflega samþykktur í Evrópuráðinu árið 1950 og síðan hafa verið samþykktir nokkrir viðaukar við hann. Í 14. gr. hans er að finna bann við mismunum en þar segir að þau réttindi sem og frelsi sem lýst er í samningnum skuli tryggð án nokkurs manngreinarálits, svo sem vegna kynferðis, kynþáttar, litarháttar, tungu, trúarbragða, stjórnmála- eða annarra skoðana, þjóðernis eða þjóðfélagsstöðu, tengsla við þjóðernisminnihluta, eigna, uppruna eða annarrar stöðu. Í 2. gr. samningsviðauka nr. 1 (frá 1952) er kveðið á um að engum manni skuli synjað um rétt til menntunar.

Á vettvangi Sameinuðu þjóðanna hafa verið samþykktar ýmsar yfirlýsingar og samningar er varða mannréttindi:

Fyrst ber að nefna Mannréttindayfirlýsinguna frá 1948 en þar er kveðið á um bann við hvers konar mismunum í 1., 2. og 7. gr. og í 26. gr. segir að „hver maður á rétt til menntunar. Skal hún veitt ókeypis, að minnsta kosti barnafræðsla og undirstöðumenntun. Börn skulu vera skólaskyld...“ Mannréttindayfirlýsingin er ekki skuldbindandi þjóðarréttarsamningur, en hefur að geyma stefnumið til leiðsagnar fyrir aðildarríki Sameinuðu þjóðanna.

Árið 1966 voru hins vegar samþykktir tveir samningar sem skuldbinda aðildarríkin að þjóðarrétti, annars vegar samningur um borgaraleg og stjórnmálaleg réttindi og hins vegar samningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi. Samningar þessir voru fullgildir af Íslands hálfu árið 1979.

Í 24. gr. þess fyrrnefnda er sérstaklega kveðið á um að „öll börn skulu eiga rétt á þeim verndarráðstöfunum sem þau þarfnast vegna aðstæðna þeirra sem ófullveðja, af hendi fjölskyldu sinnar, þjóðfélagsins og ríkisins án nokkurrar mismununar..“ Í 26. segir að „Allir eru jafnir fyrir lögum og eiga rétt á sömu lagavernd án nokkurrar mismununar.“ Í 13. gr. síðarnefnda samningsins segir að aðildarríkin „viðurkenna rétt sérhvers manns til menntunar“. Þar er jafnframt kveðið á um að „menntun skuli gera öllum kleift að taka þátt í frjálsu þjóðfélagi á virkan hátt, stuðla að skilningi, umburðarlyndi og vináttu á milli allra þjóða og allra kynþátta-, staðfélags- og trúarbragðahópa og efla starfsemi Sameinuðu þjóðanna til varðveislu friðar“

Sá samningur Sameinuðu þjóðanna sem hefur mesta þýðingu hér er samningurinn um réttindi barnsins eða **Barnasáttmálinn** eins og hann er jafnan kallaður, sem samþykktur var á allsherjarþinginu í nóvember 1989 og öðlaðist gildi að því er Ísland varðar í nóvember 1992. Samningurinn felur í sér alþjóðlega viðurkenningu á að börn séu hópur sem þarfnist sérstakrar verndar umfram hina fullorðnu og að réttinda þeirra hafi ekki verið nægilega gætt í þeim mannréttindasamningum sem áður hafa verið gerðir. Jafnframt felst í honum viðurkenning á því að börn séu sjálfstæðir einstaklingar með eigin réttindi, þau eigi sjálfstæð réttindi- óháð réttindum hinna fullorðnu.

Barnasáttmálinn hefur að geyma réttindi mjög víðtæks eðlis. Hann kveður á um vernd tiltekinna grundvallarmannréttinda barna. Jafnframt leggur hann skyldur á aðildarríkin til að grípa til aðgerða til að tryggja velferð barna m.a. á sviði mennta-, heilbrigðis- og félagsmála, sbr. 4. gr. hans: “ Aðildarríki skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir á sviði löggjafar og stjórnsýslu, svo og öðrum vettvangi, til að réttindi þau sem viðurkennd eru í samningi þessum komi til framkvæmda.”

Samningurinn hefur ekki verið lögfestur á Íslandi eins og Mannréttindasáttmáli Evrópu en staðfesting hans felur í sér að Ísland er skuldbundið að þjóðarétti til að virða og uppfylla ákvæði samningsins.

Þau ákvæði Barnasáttmálans sem hafa mesta þýðingu hér eru:

2. gr. en þar segir “Aðildarríki skulu virða og tryggja hverju barni innan lögsögu sinnar þau réttindi sem kveðið er á um í samningi þessum, án mismununar af nokkru tagi, án tillits til kynþáttar, litarháttar, kynferðis, tungu, trúarbragða, stjórnmalaskoðana eða annarra skoðana, uppruna með tilliti til þjóðernis, þjóðháttar eða félagslegrar stöðu, eigna, fötlunar, ættarnis eða annarra aðstæðna þess eða foreldris þess eða lögráðamanns. “

Í 23. gr. segir m.a. að andlega eða líkamlega fatlað barn skuli njóta fulls og sómasamlegs lífs, við aðstæður sem tryggja virðingu þess og stuðla að sjálfsþjörg þess og virkri þátttöku í samfélaginu. Aðstoð skal miðuð við hvað hentar viðkomandi barni og skal miðuð við að barnið hafi í raun aðgang að og njóti menntunar, þjálfunar, heilbrigðisþjónustu, endurhæfingar, starfsundirbúnings og möguleika til tómsundaiðju, þannig að stuðlað sé að sem allra mestri félagslegri aðlögun og þroska þess, þar á meðal í menningarlegum og andlegum efnum.

Ljóst er af orðalagi upprunalega textans- enska textans (mentally or physically disabled child) og skýringargögnum við hann að þetta ákvæði tekur ekki eingöngu til barna sem eru fötluð í skilningi laga um málefni fatlaða heldur og barna sem eiga við veikindi eða aðra erfiðleika af líffræðilegum og/eða geðrænum orsökum að stríða.

Grundvallarréttur barna til menntunar er tryggður í 28. gr. sáttmálans. Samkvæmt 1. mgr. viðurkenna aðildarríkin: „rétt barns til menntunar og skulu þau, til þess að réttur þessi nái fram að ganga stig af stigi og þannig að allir njóti sömu tækifæra, einkum:

- a) Koma á skyldu til grunnmenntunar, sem allir geti notið ókeypis.
- b) Stuðla að þróun ýmiss konar framhaldsmenntunar, þar á meðal almennrar menntunar og starfsmenntunar, veita öllum börnum kost á að njóta hennar og gera aðrar ráðstafanir sem við eiga, svo sem með því að veita ókeypis menntun og bjóða fjárhagslega aðstoð þeim sem hennar þurfa með.
- c) Veita öllum kost á æðri menntun eftir hæfileikum, með hverjum þeim ráðum sem við eiga.
- d) Sjá til þess að upplýsingar og ráðgjöf um nám og starfsval séu fyrir hendi og aðgengilegar öllum börnum.
- e) Gera ráðstafanir til að stuðla að reglulegri skólasókn og draga úr því að nemendur hverfi frá námi.

Til viðbótar framangreindum samningum má nefna Salamanca- yfirlýsinguna um grundvöll, stefnu og framkvæmd í málefnum nemenda með sérþarfir sem samþykkt var með lófataki á Spáni þann 10. júní 1994.

Af þeim ákvæðum alþjóðlegra samninga sem hér hafa verið rakin er ótvírætt að íslenska ríkið hefur skuldbundið sig að þjóðarrétti til að tryggja **öllum** börnum jafnan rétt til ókeypis grunn- og framhaldsmenntunar, hvornig svo sem ástatt er fyrir þeim.

Skoðum því næst hvornig þessar skuldbindingar eru efndar í íslenskum rétti.

Í **Stjórnarskrá Íslands** er m.a. kveðið á um mannréttindi borgaranna. Þau ákvæði sem hér skipta máli eru :

65. gr. sem felur í sér jafnræðisregluna: „Allir skulu vera jafnir fyrir lögum og njóta mannréttinda án tillits til kynferðis, trúarbragða, skoðana, þjóðernisuppruna, kynþáttar, litarháttar, efnahags, ætternis og stöðu að öru leyti. Konur og karlar skulu njóta jafns réttar í hvívetna.“

Í 76. gr. er sérstaklega vikið að svokölluðum efnahagslegum, félagslegum og menningarlegum réttindum: „Öllum, sem þess þurfa, skal tryggður í lögum réttur til aðstoðar vegna sjúkleika, örorku, elli, atvinnuleysis, örbirgðar og sambærilegra atvika. Öllum skal tryggður í lögum réttur til almennrar menntunar og fræðslu við sitt hæfi. Börnum skal tryggð í lögum sú vernd og umönnun sem velferð þeirra krefst.“

Með þessum ákvæðum er tryggður stjórnarskrárvarinn aðgangur allra að almennri menntun en gengið er út frá því að þessum rétti verði skipað nánar með almennum lögum.

Hér á landi er hin opinbera menntastefna „skóli án aðgreiningar“ og er það í fullu samræmi við þau ákvæði stjórnarskrárinnar, sem ég rakti hér að framan.

Hugum þá að þeim lögum er kveða á um fyrirkomulag menntunar barna og ungmenna, lög um grunnskóla og lög um framhaldsskóla- og jafnframt reglugerðum og aðalnámskrám sem samdar hafa verið samkvæmt þessum lögum.

Í 2. mgr. 2. gr. laga um grunnskóla nr. 66/1995 segir: „Grunnskólinn skal leitast við að haga störfum sínum í sem fyllstu samræmi við eðli og þarfir nemenda og stuðla að alhliða þroska, heilbrigði og menntun hvers og eins.“

Þetta markmið laganna er áréttað í 29. gr. en þar segir í 2.- 4. mgr.: “Við setningu aðalnámskrár, skipulagningu náms og kennslu og við gerð og val námsgagna skal þess sérstaklega gætt að allir nemendur fái sem jöfnust tækifæri til náms, sbr. 2. gr. Markmið náms og kennslu og starfshættir grunnskóla skulu vera þannig að komið sé í veg fyrir mismunun vegna uppruna, kyns, kynhneigðar, búsetu, stéttar, trúarbragða, fötlunar eða stöðu að öðru leyti. Í öllu skólastarfi skal tekið mið af mismunandi persónugerð, þroska, hæfileikum, getu eða áhugasviðum nemenda.“

Í þessum ákvæðum laga um grunnskóla er jafnræðisreglan orðuð mjög skýrt.

Í reglugerð um sérkennslu nr. 389/1996 sem sett er á grundvelli 37. gr. laga um grunnskóla segir í 1. gr. : “Grunnskólinn er fyrir öll börn og unglinga á skólaskyldualdri og skal leitast við að haga störfum sínum í sem fyllstu samræmi við eðli og þarfir nemenda og stuðla að alhliða þroska, heilbrigði og menntun hvers og eins. Nemendur skulu eiga kost á að stunda nám í almennum grunnskóla í skólahverfi sínu.“ Og í 2. gr. segir: “Grunnskólinn skal laga starf sitt að þroska og getu allra nemenda sinna, þannig

að hver nemandi fái kennslu við hæfi. Því ber að skipuleggja skólastarfið í heild út frá þörfum allra nemenda og skapa námsumhverfi sem hæfir hverjum og einum.“

Samkvæmt 29. gr. grunnskólalaga setur menntamálaráðherra aðalnámskrá fyrir grunnskóla. Núgildandi aðalnámskrá var sett árið 1999. Aðalnámskráin hefur ekki lagagildi en er til skýringar á ákvæðum grunnskólalaganna, í henni eru markmið skólustarfsins útfærð og skilgreind betur en í gert er í lögnum og hún er því bindandi fyrir rekstraraðila grunnskóla.

Undir yfirskriftinni „Hlutverk og markmið grunnskóla“ segir m.a. að grunnskólinn skuli: „leitast við að haga störfum sínum í sem fyllstu samræmi við eðli og þarfir nemenda og stuðla að alhliða þroska hvers og eins. Grunnskólar eiga að taka við öllum börnum hvernig sem á stendur um atgervi þeirra til líkama og sálar, félagslegt og tilfinningalegt ásigkomulag eða málþroska.“

Undir yfirskriftinni „Jafnrétti til náms“ segir: „Eitt grundvallarviðmið í skólastarfi er jafnrétti til náms sem er fólgið í því að bjóða nemendum nám og kennslu við hæfi og gefa þeim tækifæri til að spreyta sig á viðfangsefnum að eigin vali. Í þessu felast ekki endilega sömu úrræði fyrir alla heldur sambærileg og jafngild tækifæri. Verkefni skulu höfð jafnt til drengja og stúlkna, nemenda í dreifbýli sem þéttbýli og fatlaðra og ófatlaðra óháð uppruna, trú og litarhætti. Aðalnámskrá grunnskóla leggur áherslu á að skólar búi bæði kynin undir þátttöku í atvinnulífi, fjölskyldulífi og í samfélaginu. Eitt mikilvægasta úrlausnarefni skóla og skólayfirvalda í þessu sambandi er að finna leiðir til að koma til móts við ólíka getu og ólík áhugamál nemenda, þ.e. að veita nemendum menntun við hæfi hvers og eins.“ (Haustið 2007 tekur gildi ný aðalnámskrá fyrir grunnskóla.)

Í 2. gr. laga um framhaldsskóla nr. 80/1996 er hlutverk framhaldsskóla skilgreint og segir þar m.a. að það sé “að stuðla að alhliða þroska allra nemenda svo að þeir verði sem best búnir undir að taka virkan þátt í lýðræðisþjóðfélagi. “

Í 15. gr. laganna er fjallað um inntökuskilyrði og segir þar að „allir sem lokið hafa grunnskólanámi eða hlotið jafngilda undirstöðumenntun skulu eiga þess kost að hefja nám í framhaldsskóla.“

II. Ákvæði er lúta sérstaklega að rétti nemenda með sértæka lestrar- og námsörðugleika.

Fá ákvæði eru í lögum er fjalla beinlínis um rétt nemenda með sértæka lestrar- og námsörðugleika.

Í lögum um grunnskóla nr. 66/1995 ber VII. kafli yfirskriftina “ Réttindi og skyldur nemenda“. Í 37. – 39. gr. er fjallað um rétt nemenda til sérstaks stuðnings:

37. gr. Börn og unglingar, sem eiga erfitt með nám sökum sértækra námsörðugleika, tilfinningalegra eða félagslegra örðugleika og/eða fötlunar, sbr. 2. gr. laga nr. 59/1992 (um málefni fatlaðra), eiga rétt á sérstökum stuðningi í námi. Kennslan getur verið einstaklingsbundin eða farið fram í hópi innan eða utan almennra bekkjardeilda, í sérdeildum eða í sérskóla. Meginstefnan skal vera sú að kennslan fari fram í heimaskóla. Telji foreldrar barns eða forráðamenn, kennarar eða aðrir sérfræðingar að barnið fái ekki notið kennslu við sitt hæfi í heimaskóla geta forráðamenn sótt um skólavist fyrir það í sérskóla. Menntamálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd þessarar greinar.

38. gr. Sveitarfélög skulu annast rekstur sérdeilda/sérskóla fyrir nemendur sem ekki geta notið kennslu við hæfi í almennri bekkjardeild grunnskóla. Þeim er ætlað: — að veita nemendum sérhæft námsumhverfi í lengri eða skemmri tíma,

— að veita starfsfólki almennra grunnskóla ráðgjöf og kennslufræðilegan stuðning. Sérmenntaðir kennarar skulu annast kennslu í sérdeildum/sérskólum þar sem því verður við komið.

Menntamálaráðherra staðfestir starfsreglur sérdeilda/sérskóla að fengnum tillögum sveitarstjórna. Í starfsreglum skal kveðið á um frávík frá almennri námskrá og öðrum viðmiðunum laga um grunnskóla.

Fasteignir þeirra sérskóla er nú eru starfandi á þessu sviði skulu afhentar til þessarar starfsemi án leigu eða annarra gjalda en rekstraraðilar annast og kosta allan rekstur þeirra, þar með talið viðhald frá þeim tíma er lög þessi koma að fullu til framkvæmda. Teljist síðar ekki þörf fyrir áframhaldandi rekstur einhverra þessara stofnana eða þeirra allra tekur ríkissjóður aftur við umráðum fasteigna þeirra og ráðstafar þeim til annarra nota.

39. gr. Í grunnskóla er heimilt að stofna nemendaverndarráð til að samræma störf þeirra sem sjá um málefni einstakra nemenda varðandi námsráðgjöf, sérfræðipjónustu og heilsugæslu. Menntamálaráðherra setur reglugerð um nemendaverndarráð.

Í reglugerðum nr. 389/1996 og 388/1996 hefur réttur nemenda í þessum efnum verið skilgreindur ítarlegar:

Reglugerð nr. 389/1996 um sérkennslu (sett á grundvelli 37. gr.).

3. gr. Sérkennsla felur í sér verulega breytingu á námsmarkmiðum, námsefni, námsaðstæðum og/eða kennsluaðferðum miðað við það sem öðrum nemendum á sama aldri er boðið upp á. Sérkennsla er skipulögð til lengri eða skemmri tíma eftir þörfum nemandans, jafnvel alla skólagöngu hans. Sérkennsla einstakra nemenda eða nemendahópa fer fram innan eða utan almennra bekkjardeilda, í sérdeildum, sérskólum eða annars staðar. Í sérkennslu felst m.a.:

- a. Gerð rökstuddrar námsáætlunar fyrir nemendahóp eða hvern einstakling sem byggð er á upplýsingum um heildaraðstæður nemanda og á athugun og mati á stöðu hans í námi og þroska. Tilgreind skulu langtíma- og skammtímamarkmið með kennslunni.
- b. Kennsla samkvæmt námsáætlun.
- c. Skipuleg skráning og regluleg endurskoðun á námsáætlun og kennslu.

II. KAFLI Athugun á þörf fyrir sérkennslu.

4. gr. Sveitarstjórn lætur kanna í samvinnu við skólastjóra, skólalækni og með aðstoð sérfræðipjónustu skóla og annarra hlutaðeigandi aðila, hvort í sveitarfélaginu séu nemendur, sem vegna fötlunar eða af öðrum ástæðum þurfa á sérkennslu að halda.
5. gr. Skólastjóri metur þörf fyrir sérkennslu í skólanum í samráði við kennara.
6. gr. Ef forráðamenn, umsjónarkennari eða sérfræðingar telja að nemandi þurfi á sérkennslu að halda skal málinu vísað til skólastjóra.

III. KAFLI Réttindi nemenda og foreldra og/eða forráðamanna.

7. gr. Ef forráðamenn, kennarar og sérfræðingar sérfræðipjónustu skóla eru sammála um að nemandi þurfi á sérstöku námstilboði að halda skal hann eiga rétt á sérkennslu. Um sérkennsluúrræði og gerð námsáætlunar fyrir einstaka nemendur skal skólastjóri hafa samráð við forráðamenn og leita samþykkis þeirra.
8. gr. Allar athuganir og rannsóknir sem varða einstaka nemendur skulu gerðar í samráði við og með samþykki forráðamanna.
9. gr. Foreldrum og/eða forráðamönnum er heimilt að lesa þau gögn sem eru í vörslu skóla og fræðslufirvalda sem hafa að geyma persónulegar upplýsingar varðandi skólagöngu barna þeirra að viðstöddum sérfræðingi viðkomandi starfsstéttar. Með allar slíkar upplýsingar skal farið sem trúnaðarmál.
10. gr. Ágreiningsmálum má vísa til sveitarstjórnar til úrskurðar.

IV. KAFLI Skipan sérkennslu.

11. gr. Sveitarstjórn skal sjá til þess að börn á grunnskólaaldri sem þurfa á sérkennslu að halda fái kennslu við sitt hæfi. Slík kennsla getur tengst störfum í atvinnulífinu ef henta þykir. Sérkennsla fer m.a. fram með eftirfarandi hætti:

- a. Með sérkennslu inni í bekkjardeild.
- b. Með skiptitímum í bekkjardeild.
- c. Með einstaklingskennslu utan bekkjardeildar eða í sérstökum námshópum að hluta eða öllu leyti.
- d. Í sérdeild/sérskóla skv. 38. gr. laga nr. 66/1995 um grunnskóla.
- e. Annars staðar þar sem henta þykir.

12. gr. Umsjónarkennari skal fylgjast með námi og þroska nemenda sinna, leiðbeina þeim og hafa reglulegt samband við forráðamenn þeirra. Umsjónarkennari skal einnig fylgjast með námi nemenda sinna hjá öðrum kennurum, þ.m.t. í sérkennslu.

13. gr. Í skólum með 200 nemendur eða fleiri felur skólastjóri einum af kennurum skólans að hafa umsjón með kennslu þeirra nemenda sem þurfa á sérkennslu að halda og felur honum jafnframt að hafa umsjón með samskiptum við sérfræðipjónustu skóla að því er varðar þessa nemendur.

14. gr. Sérkennsla í grunnskólum skal unnin eftir áætlun sem samin er ár hvert og samþykkt af sveitarstjórn áður en til framkvæmda kemur. Áætlun um sérkennslu í grunnskóla skal samin af skólastjóra eða umsjónarmanni sérkennslu samkvæmt nánari fyrirmælum skólastjóra og í samvinnu við nemendaverndarráð, ef það er starfandi. Áætlun um sérkennslu skal taka til námsáætlunar fyrir námshópa og einstaka nemendur eftir því sem við á. Ennfremur skal áætlunin taka til annarra tengdra starfa vegna fatlaðra nemenda.

Reglugerð nr. 388/1996 um nemendaverndarráð í grunnskólum (sett á grundvelli 39. gr.)

1. gr. Skólastjóri grunnskóla getur stofnað nemendaverndarráð til eins árs í senn. Hlutverk nemendaverndarráðs er að samræma skipulag og framkvæmd þjónustu við nemendur varðandi heilsugæslu, námsráðgjöf og sérfræðipjónustu, vera skólastjóra til aðstoðar við gerð og framkvæmd áætlana um sérstaka aðstoð við nemendur.

4. gr. Þurfi nemandi að mati umsjónarkennara, á sérstakri aðstoð að halda vegna fötlunar, sjúkdóms eða námslegra, félagslegra eða tilfinningalegra erfiðleika, skal umsjónarkennari vísa málinu skriflega til skólastjóra sem getur lagt málið fyrir nemendaverndarráð.

5. gr. Nemendaverndarráð fjallar um sérstök úrræði varðandi einstaka nemendur sem lögð hafa verið fyrir ráðið. Ráðið metur hvaða viðbótarupplýsinga er þörf og boðar á sinn fund umsjónarkennara og forráðamenn svo og aðra aðila sem tengjast máli nemandans ef þörf krefur.

Þegar ákvörðun hefur verið tekin um nauðsynlegar ráðstafanir, getur skólastjóri falið ákveðnum aðila/aðilum innan ráðsins að fylgja málinu eftir ef nauðsyn krefur.

VIII. kafli laga um grunnskóla ber yfirskriftina “Sérfræðipjónusta”. Í 42. – 43. gr. er kveðið á um hvaða sérfræðipjónustu sveitarfélögum er skylt að veita grunnskólum:

42. gr. Öllum sveitarfélögum, er standa að rekstri grunnskóla, er skylt að sjá skólanum fyrir sérfræðipjónustu, bæði almennri og greinabundinni kennsluráðgjöf, er taki til þeirra námsgreina sem tilgreindar eru í 30. gr., námsráðgjöf og sálfræðipjónustu. Þar sem slík þjónusta er ekki rekin á vegum sveitarfélaga er sveitarstjórn skylt að semja um þjónustuna við önnur sveitarfélög, stofnanir, svo sem kennaramenntunarstofnanir, eða aðra aðila er veita þjónustu á þessu sviði. Hverju sveitarfélagi er skylt að gera menntamálaráðuneyti grein fyrir skipulagi sérfræðipjónustu við skóla. Menntamálaráðherra setur reglugerð þar sem m.a. er kveðið á um lágmarkspjónustu á þessu sviði.

43. gr. Sérfræðipjónustu skóla er ætlað að stuðla að því að kennslufræðileg og sálfræðileg þekking nýtist sem best í skólastarfi. Kennurum og skólastjórnendum skal standa til boða ráðgjöf og stuðningur sérfræðipjónustu vegna almenns skólastarfs og

einnig vegna nýbreytni- og þróunarstarfa. Sérfræðipjónusta skal gefa forráðamönnum kost á leiðbeiningum um uppeldi nemenda eftir því sem aðstæður leyfa. Þá skulu starfsmenn sérfræðipjónustu vinna að forvarnastarfi með athugunum og greiningu á nemendum sem eiga í sálrænum eða félagslegum erfiðleikum hafi þessir erfiðleikar áhrif á nám nemenda og gera tillögur um úrbætur. Forráðamenn nemenda geta komið með ósk um slíka athugun. Starfsmenn skóla og heilsugæslu geta lagt fram ósk um athugun að fengnu samþykki forráðamanna. Starfsmenn sérfræðipjónustu skulu vera kennarar með framhaldsmenntun, sálfræðingar og aðrir sérfræðingar.

Í reglugerð nr. 386/1996, sbr. reglugerð nr. 905/2003, er nánar kveðið á um sérfræðipjónustu skóla:

I.KAFLI Skyldur sveitarfélaga og skilgreining sérfræðipjónustu.

1. gr. Öllum sveitarfélögum, sem standa að rekstri grunnskóla, er skylt að sjá skólunum fyrir sérfræðipjónustu, bæði almennri og greinabundinni kennsluráðgjöf, er taki til þeirra námsgreina sem tilgreindar eru í 30. gr. grunnskólalaga og sálfræðipjónustu. Sveitarstjórn skipuleggur sérfræðipjónustu skóla og ræður starfsmenn til að sinna henni.

2. gr. Þar sem sérfræðipjónusta skóla er ekki rekin á vegum sveitarfélaga er sveitarstjórn skylt að semja um þjónustu við önnur sveitarfélög, stofnanir, svo sem kennaramenntunarstofnanir, eða aðra aðila er veita þjónustu á þessu sviði. Þegar um slík þjónustukaup er að ræða skal sveitarstjórn fylgjast með því að sérfræðipjónusta uppfylli fyrirmæli laga og reglugerða.

3. gr. Sérfræðipjónusta skóla er ætlað að stuðla að því að kennslufræðileg og sálfræðileg þekking nýtist sem best í skólastarfi. Störf sérfræðipjónustu skóla skulu því fyrst og fremst beinast að því að efla grunnskólana sem faglegar stofnanir sem geti leyst flest þau viðfangsefni sem upp koma í skólastarfi og veita starfsmönnum skóla leiðbeiningar og aðstoð við störf sín eftir því sem við á.

Á fyrstu árum skólagöngu skulu skólar kanna hvaða nemendur eiga í erfiðleikum með lestraránám eða lestur, bregðast við því með kerfisbundnum hætti og sjá til þess að öll börn fái nauðsynlega aðstoð til að ná viðunandi lestrarfærni. Fylgst skal reglulega með framförum í lestri og brugðist við vanda sem upp kemur jafnóðum allt til loka grunnskólans. Sérfræðipjónustan skal aðstoða skóla við greiningu lestrarerfiðleika og veita kennurum ráðgjöf um hvernig brugðist skuli við. Hún skal sjá skólum fyrir viðeigandi skimunar- og greiningarprófum. Kennurum og skólastjórnendum skal standa til boða ráðgjöf og stuðningur sérfræðipjónustu vegna skólastarfs. Þjónustan felst m.a. í faglegri ráðgjöf vegna almennrar kennslu einstakra námsgreina og aðstoð og leiðbeiningum við kennara vegna sérkennslu. Einnig skal sérfræðipjónusta skóla veita grunnskólum aðstoð og leiðbeiningar vegna nýbreytni- og þróunarstarfa. Sérfræðipjónusta skóla skal gefa forráðamönnum kost á leiðbeiningum um uppeldi nemenda eftir því sem aðstæður leyfa.

II. KAFLI. Starfshættir sérfræðipjónustu skóla.

4. gr. Starfsmenn sérfræðipjónustu skóla vinna störf sín samkvæmt því skipulagi sem sveitarstjórn ákveður í samræmi við 42. og 43. gr. laga nr. 66/1995 um grunnskóla. Starfsmenn sérfræðipjónustu skóla vinna að forvarnastarfi í samvinnu við starfsmenn skóla m.a. með kennslufræðilegum og sálfræðilegum athugunum og greiningu á nemendum sem eiga í erfiðleikum sem hafa áhrif á nám þeirra. Forráðamenn nemenda geta komið með ósk um slíka athugun. Starfsmenn skóla og heilsugæslu geta lagt fram ósk um athugun að fengnu samþykki forráðamanna. Að athugun lokinni gera starfsmenn sérfræðipjónustu tillögur um viðeigandi meðferð eða úrbætur.

5. gr. Allar athuganir og rannsóknir sem varða einstaka nemendur skulu gerðar í samráði við og með samþykki forráðamanna.

6. gr. Foreldrum og/eða forsjármönnum er heimilt að kynna sér gögn í vörslu sérfræðipjónustu skóla með persónulegum upplýsingum varðandi börn þeirra að viðstöddum sérfræðingi viðkomandi starfsstéttar. sveitarfélagi, eða sveitarfélögum, sbr. 2. mgr. 11. gr. laga nr. 66/1995 um grunnskóla ef um samrekstur er að ræða. Lágmark

sérfræðivinnu á kennsluviku skal að jafnaði miðast við samtölu eftirfarandi tveggja liða. Með allar slíkar upplýsingar skal farið sem trúnaðarmál.

V. KAFLI Annað.

9. gr. Sveitarfélögum er skylt að gera menntamálaráðuneytinu grein fyrir starfsemi sérfræðipjónustu skóla í sveitarfélaginu þegar eftir því er leitað. Menntamálaráðuneytið skal á tveggja ára fresti kalla eftir upplýsingum frá sveitarfélögum um lestrarfærni nemenda í einstökum skólum og hvernig brugðist er við vanda þeirra nemenda sem ekki hafa náð viðunandi lestrarfærni.

Í 46. gr. laga um grunnskóla er kveðið á um að samræmd próf í kjarnagreinum skuli lögð fyrir í öllum 4. og 7. bekkjum grunnskóla og að við lok grunnskóla skuli gefa nemendum kost á að þreyta samræmd próf í sex námsgreinum. Menntamálaráðherra hefur sett reglugerðir um fyrirkomulag og framkvæmd samræmdra prófa: reglugerð nr. 415/2000 (sbr. rg. nr. 934/2006) um fyrirkomulag og framkvæmd samræmdra prófa í 4. og 7. bekk grunnskóla og reglugerð nr. 414/2000 (sbr. rg. nr. 333/2005 og rg. nr. 783/2006) um fyrirkomulag og framkvæmd samræmdra lokaprófa í 10. bekk grunnskólum.

Rg. nr. 414/2000 um fyrirkomulag og framkvæmd samræmdra prófa í 10. bekk grunnskóla:

9. gr. Heimilt er að víkja frá almennum reglum um fyrirlögn samræmdra lokaprófa þegar um er að ræða líkamlega fötlun, langvarandi veikindi eða aðra erfiðleika af líffræðilegum orsökum, s.s. lesblindu, enda séu þessar aðstæður nemandans staðfestar af sérfræðingi á viðkomandi sviði. Slíkar umsóknir um frávík frá reglum um fyrirlögn skal skólastjóri senda þeim aðila sem ber ábyrgð á framkvæmd samræmdra prófa í síðasta lagi tveimur mánuðum fyrir próf. Umsóknir skulu undirritaðar af skólastjóra og staðfestar af nemanda og forsjáraðila hans.

Rg. nr. 415/2000 um fyrirkomulag og framkvæmd samræmdra prófa í 4. og 7. bekk grunnskóla:

6. gr. Heimilt er að víkja frá almennum reglum um fyrirlögn samræmdra prófa í 4. og 7. bekk þegar um er að ræða líkamlega fötlun, langvarandi veikindi eða aðra erfiðleika af líffræðilegum orsökum, s.s. lesblindu, enda séu þessar aðstæður nemandans staðfestar af sérfræðingi á viðkomandi sviði. Slíkar umsóknir um frávík frá reglum um fyrirlögn skal skólastjóri senda þeim aðila sem ber ábyrgð á framkvæmd samræmdra prófa í síðasta lagi sjö vikum fyrir próf. Umsóknir skulu undirritaðar af skólastjóra og staðfestar af forsjáraðila nemanda.

Í 33. grein laga um grunnskóla kemur fram að kennsla og námsgögn í skyldunámi í grunnskólum skuli veitt nemendum - þeim að kostnaðarlausu:

33. gr. Kennsla í skyldunámi í opinberum grunnskólum skal veitt nemendum þeim að kostnaðarlausu og er óheimilt að krefja nemendur eða forráðamenn þeirra um greiðslur fyrir kennslu, námsgögn eða annað efni er nemendum er gert skylt að nota í námi sínu og samrýmist ákvæðum laga þessara og aðalnámskrá. Óheimilt er að taka gjald af nemendum vegna ferðalaga sem flokkast undir vettvangsnám eða eru að öðru leyti hluti af skyldunámi nemenda. Skólaakstur skv. 4. gr. skal vera nemendum að kostnaðarlausu. Ríkinu er skylt að leggja til og kosta kennslu- og námsgögn er fullnægja ákvæðum aðalnámskrár. Opinberum aðilum er ekki skylt að leggja nemendum til gögn til persónulegra nota, svo sem ritföng og pappír. Námsgagnastofnun skal tryggja að ætíð sé vól á námsbókum og öðrum námsgögnum sem standast kröfur gildandi laga og aðalnámskrár, annaðhvort með eigin útgáfu eða útvegun frá öðrum aðilum. Menntamálaráðherra setur í reglugerð ákvæði um endurgjaldslausu úthlutun námsgagna til nemenda í skyldunámi að fengnum tillögum námsgagnastjórnar. Ef vafi leikur á að námsgögn uppfylli skilyrði gildandi laga og aðalnámskrár má vísa til menntamálaráðuneytisins sem úrskurðar í málinu. Menntamálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd greinar þessarar.

Í athugasemdum með frumvopri til grunnskólalaga eru námsgögn skilgreind þannig: Námsgögn eru samkvæmt skilgreiningu í aðalnámskrá grunnskóla námsbækur, kennsluleiðbeiningar, handbækur, myndbönd, hljómbönd, veggspjöld, tölvuforrit, myndir og ýmiss konar prentefni, svo og gögn sem jafngilda námsbók, svo sem efni til kennslu í listum og verkgreinum.

Í aðalnámskrá grunnskóla – almennum hluta- sem gefin var út 1999 er vikið að nemendum með sértæka námsörðugleika á nokkrum stöðum. (Ath. breytingar taka gildi haust 2007).

SÖMU MARKMIÐ FYRIR ALLA.

Aðalnámskrá grunnskóla gerir ráð fyrir að þorri nemenda eigi að geta náð flestum markmiðum námskrárinnar á sama tíma. Ljóst er þó að einhver hluti nemenda ræður vel við fleiri og flóknari markmið en aðrir þurfa lengri tíma og laga þarf námið sérstaklega að þeim. Markmið aðalnámskrár eiga því hvorki að skoðast sem hámark né lágmark. Það er skylda hvers skóla að laga námið sem best að nemendum hverju sinni. Nemendur eiga rétt á viðfangsefnum sem henta námsgetu þeirra og hæfni. Athygli manna beinist í vaxandi mæli að nemendum með sértæka námsörðugleika. Margir þessara nemenda eiga í erfiðleikum við að ná tókum á lestri. Til að koma til móts við þennan vanda og aðra námsörðugleika er nauðsynlegt að meta sérþarfir nemenda með öflugri skimun og greiningu sem allra fyrst á skólagöngunni. Í ljósi slíkrar greiningar getur skólinn, í samvinnu við forráðamenn nemandans, brugðist við á markvissan hátt. Í aðalnámskrá grunnskóla eru settar fram skýrar kröfur til skóla um greiningu á lestrarörðugleikum. Þessir nemendur eiga einnig rétt á því að tekið sé tillit til lestrarörðugleika þeirra við próf og annað námsmat.

KENNSLA OG KENNSLUHÆTTIR. Kennsla beinist að því að hjálpa nemendum að tileinka sér þekkingu og skilning, að móta sér skoðanir og viðhorf og ná leikni og færni á tilteknum sviðum. Kennsla miðar að því að nemendur nái þeim markmiðum sem að er stefnt. Kennsla er því leið að fyrir fram settu marki. Í skólastarfi á að ríkja fjölbreytni í vinnubrögðum og kennsluaðferðum. Kennarar bera faglega ábyrgð á að velja heppilegustu og árangursríkustu leiðirnar til að ná markmiðum aðalnámskrár og skólanámskrár. Við val á kennsluaðferðum og vinnubrögðum verður að taka tillit til markmiða sem stefnt er að, aldurs, þroska og getu nemenda sem í hlut eiga hverju sinni og eðlis viðfangsefnisins. Vönduð kennsla, sem lagar sig að markmiðum og nemendum, eykur líkur á árangri. Kennsluaðferðirnar og vinnubrögðin í skólanum verða að þjóna þeim markmiðum sem stefnt er að hverju sinni. Markmiðum, sem lúta að eflingu félagsþroska, verður t.d. því aðeins náð að nemendur fái tækifæri til samvinnu. Markmiðum, sem lúta að því að þjálfa nemendur í lýðræðislegum vinnubrögðum, verður best náð með því að skipuleggja nám og kennslu og önnur samskipti út frá þeim. Markmið skólastarfs eru margvísleg, allt frá markmiðum, sem varða afmarkaða þætti kunnáttu, leikni og viðhorfa, til langtímamarkmiða sem skólum er ætlað að sinna og einstaklingar halda áfram að vinna að eftir að skólagöngu lýkur. Grunnskólinn á að skila af sér sjálfstæðum nemendum sem hafa öðlast sjálfstraust og öryggi. Þeir eiga að kunna að læra, hafa kjark til frumkvæðis og sjálfstæðra vinnubrögða, geta unnið með öðrum og kunna að tjá sig skýrt og skilmerkilega í töluðu og rituðu máli. Á þessa þætti ber að leggja áherslu í öllu starfi skólans allt frá upphafi skólagöngu. Val á kennsluaðferðum og skipulag skólastarfs verður að miðast við þá skyldu grunnskóla að sjá hverjum nemanda fyrir bestu tækifærum til náms og þroska. Kennslan verður að taka mið af þörfum og reynslu einstakra nemenda og efla með nemendum námfýsi og vinnugleði. Kennsluaðferðir mega ekki mismuna nemendum eftir kynferði, búsetu, uppruna, litarhætti, fötlun, trúarbrögðum eða félagslegri stöðu.

NÁMSGÖGN

Námsgögn, kennsluaðferðir og vinnubrögð sem skólar kjósa að viðhafa, skipulag skólastarfsins og námsmatíð á allt að taka mið af settum markmiðum og vera þannig útfært að möguleikar nemenda á að ná þeim séu nýttir til hins ítrasta. Námsgögn gegna því mjög þýðingarmiklu hlutverki sem leið að markmiðum aðalnámskrár og skóla. Sem

dæmi um námsgögn má nefna prentað efni, s.s. námsbækur, handbækur og leiðbeiningarrit af ýmsu tagi, myndefni ýmiss konar, s.s. ljósmyndir, kvikmyndir, myndbönd, veggspjöld, hljóðefni eins og hljómbönd og hljómdiska, tölvuforrit, efni á Netinu, margmiðlunarefni, efni til verklegar kennslu o.fl.

SAMRÆMD OG STÖÐLUÐ PRÓF.

Í vaxandi mæli eiga skólar og einstakir kennarar aðgang að greinandi prófum og öðrum mælitækjum sem auðvelda könnun á tilteknum þáttum náms og kennslu. Stöðluð lestrarpróf, stærðfræðipróf, hreyfiproskapróf, lesskimunarpróf sem spá fyrir um hugsanlegan lestrarvanda, staðlaðir spurningalistar og fleiri slík mælitæki geta reynst afar gagnleg hjálpartæki til að greina vandamál snemma á skólagöngunni og auka líkur á að ráðin verði bót á þeim með skipulegum aðgerðum.

Úr aðalnámskrá fyrir grunnskóla 1999- íslenska:

Góð lestrarfærni er nauðsynleg til þess að menn geti tekið virkan þátt í lýðræðisþjóðfélagi. Lestrarkunnátta er undirstaða almennrar menntunar. Hún er einnig forsenda lestraráhuga og þess að njóta bókmennta til afþreyingar og skemmtunar. Lestur bókmennta er mikilvægur liður í almennri lestrarþjálfun. Lestur stuðlar að auknum orðaforða og betra valdi á máli, en hvort tveggja er mikilvægt í mannlegum samskiptum.

Við byrjendakennslu í lestri er mikilvægt að taka tillit til þess hve lestrarerfiðleikar eru útbreiddir og að hefðbundið lestrarnám sækist mörgum nemendum seint. Mikilvægt er að laga byrjendakennslu í lestri að þörfum beggja kynja.

Í lok kafla um námsmat segir:

Mikilvægt er að greinandi próf séu lögð fyrir nemendum á fyrstu árum grunnskólanáms til að fá vísbendingar um veikar og sterkar hliðar. Niðurstöður prófa skal nota til að veita nemendum leiðsögn og kennslu við hæfi.

Prepamarkmið í íslensku fyrir 1. bekk

Lestur

Nemandi (síðast nefnt í 9 liða upptalningu):

taki sérstakt lesskimunarpróf sem spáir fyrir um hvort hann geti átt í lestrarerfiðleikum og fái viðeigandi lestrar- og málþjálfun í kjölfarið

Áfangamarkmið í íslensku við lok 7. bekkjar.

Leggja skal áherslu á fjölbreytta lestrarþjálfun og bókmenntakynningu. Sumir nemendur á þessum aldri þurfa mikla þjálfun í lestri til að ná viðunandi árangri, bæði hvað varðar lesskilning og leshraða. Veita skal sérstaka athygli þeim nemendum sem af einhverjum ástæðum eiga í lestrarerfiðleikum og örva þá í lestri með margháttuðum verkefnum, t.d. með hljóðbókum, margmiðlunarefni, kennsluforritum og léttlestrarefni. Mikilvægt er að gott samstarf sé við foreldra um slíka þjálfun.

Lög nr. 80/1996 um framhaldsskóla

Í lögum um framhaldsskóla er ekki vikið einu orði að stuðningi við nemendur sem eiga við sértæka námsörðugleika að etja. Í 19. grein er aðeins fjallað um rétt fatlaðra nemenda:

19. gr. Á framhaldsskólastigi skal veita fötluðum nemendum samkvæmt skilgreiningu á hugtakinu fatlaður í 2. gr. laga nr. 59/1992, um málefni fatlaðra, kennslu og sérstakan stuðning í námi. Látin skal í té sérfræðileg aðstoð og nauðsynlegur aðbúnaður eftir því sem þörf krefur að mati menntamálaráðuneytisins. Fatlaðir nemendur skulu stunda nám við hlið annarra nemenda eftir því sem kostur er. Menntamálaráðherra getur heimilað stofnun sérstakra deilda við framhaldsskóla fyrir fatlaða nemendur. Menntamálaráðherra setur reglugerð með nánari ákvæðum um kennslu og nám fatlaðra nemenda í framhaldsskólum.

Reglugerð nr. 372/1998 um kennslu fatlaðra nemenda í framhaldsskólum.

1. gr. Fatlaðir nemendur í framhaldsskólum, samkvæmt skilgreiningu á hugtakinu fatlaður í 2. gr. laga nr. 59/1992 um málefni fatlaðra, eiga rétt á kennslu og sérstökum stuðningi í námi. Stuðningurinn getur verið veittur af sérhæfðum starfsmönnum, aðstoðarfólki og/eða í formi tækjabúnaðar. Fatlaðir nemendur skulu stunda nám við hlið annarra nemenda eftir því sem kostur er. Víkja má frá almennum reglum um framkvæmd námsmats og fyrirlögn prófa eftir því sem fötlun nemanda gefur tilefni til samkvæmt ákvæðum í aðalnámskrá framhaldsskóla.

2. gr. Kennsla fatlaðra byggir á rökstuddri námsáætlun fyrir nemendahóp eða einstakling. Námsáætlunin skal byggð á meginmarkmiðum aðalnámskrár framhaldsskóla og upplýsingum um þarfir nemenda og mati á stöðu þeirra í námi og þroska. Tilgreind skulu langtíma- og skammtímamarkmið með kennslunni. Námsáætlun skal endurskoða reglulega. Skipuleggi skóli sérstakt námsframboð fyrir fatlaða skal það birt í skólanámskrá. Gerð skal grein fyrir markmiðum námsins, tímalengd miðað við lok þess og aðstöðu til kennslu.

3. gr. Kennsla fatlaðra nemenda getur farið fram með eftirfarandi hætti:

- a. með stuðningi inni í nemendahópi/bekkjardeild.
- b. með stuðningi utan nemendahóps eða í sérstökum námshópum að hluta eða að öllu leyti
- c. í sérstökum deildum við framhaldsskóla.

4. gr. Skólameistari metur þörf fyrir stuðning við fatlaða nemendur í skóla sínum og skipuleggur hann í samráði við starfslið skólans m.a. með hliðsjón af greiningu sérfræðinga á fötlun sbr. 2. gr. laga nr. 59/1992 um málefni fatlaðra. Áætlun um framkvæmd skal taka mið af námsáætlun fyrir námshópa og/eða einstaka nemendur eftir því sem við á. Í starfsáætlun skólans skal sérstaklega gera grein fyrir námsframboði fyrir fatlaða nemendur, ráðningu sérhæfðs starfsliðs, sérfræðilegri aðstoð, sérstökum búnaði og námsefni og breytingu á húsnæði ef fötlun nemanda krefst þess. Skólameistari skal sækja um sérgreinda fjárveitingu vegna kostnaðar sem af þessu hlýst.

5. gr. Menntamálaráðherra getur heimilað stofnun sérstakra deilda fyrir fatlaða nemendur er ekki geta nýtt sér almennt námsframboð framhaldsskóla, sbr. c-lið 3. greinar. Í sérdeildum getur námsframboð og kennslufyrirkomulag vikið frá því sem aðalnámskrá gerir ráð fyrir og starfið farið að sérstakri námskrá sem menntamálaráðherra samþykkir og miðuð er við sérþarfir nemenda viðkomandi deildar. Námið skal veita nemendum almennan undirbúning fyrir lífið og búa þá undir þátttöku í atvinnulífinu eða frekara nám eftir því sem kostur er.

6.gr. Gögn í vörslu skóla og/eða yfirvalda menntamála sem hafa að geyma persónulegar upplýsingar um nemendur skal farið með í samræmi við ákvæði laga um meðferð og skráningu persónuupplýsinga og upplýsingalaga eftir því sem við á.

Í aðalnámskrá framhaldsskóla sem gefin var út 2004 (sbr. auglýsingu nr. 138/2004) er vikið að rétti fatlaðra og langveikra nemenda auk nemenda með sértæka námsörðugleika:

3. Hlutverk, markmið og starfshættir framhaldsskóla. Framhaldsskólum ber að sinna öllum nemendum hvernig svo sem undirbúningi þeirra úr grunnskóla er háttað.

Skólum ber að gæta jafnréttis nemenda til náms og bjóða þeim nám og kennslu við hæfi. Mikilvægt er að bæði piltum og stúlkum séu kynnt störf sem hingað til hefur verið litið á sem hefðbundin karla- eða kvennastörf. Skólum ber einnig að gefa nemendum tækifæri til að spreyta sig á viðfangsefnum að eigin vali. Þau þurfa að höfða jafnt til pilta og stúlkna án tillits til uppruna, í dreifbýli eða þéttbýli, fatlaðra sem ófatlaðra. Skólar skulu leitast við að gera fötluðum nemendum, langveikum og þeim sem eiga við námsörðugleika að etja, kleift að stunda nám með öðrum eftir því sem tök eru á. Einnig skal boðið upp á nám fyrir fatlaða á sérstökum námsbrautum.

6.1 Inntak skólanámskrár.

Í skólanámskrá skal m.a. gerð grein fyrir:

stefnu skólans, framtíðarsýn og sérstöðu/sérstökum áherslum, t.d. með hliðsjón af staðháttum í nánasta umhverfi skólans eða þjónustu við tiltekna markhópa kennslufræðilegri stefnu skólans, skipulagi kennslu og kennsluaðferðum og stuðningi við nemendur sem þurfa á aukinni þjónustu að halda

7. Um réttindi og skyldur skóla og nemenda.

7.1 Innritun nemenda og þjónusta.

Fatlaðir nemendur eiga rétt á sérstökum stuðningi í námi. Stuðninginn geta sérhæfðir starfsmenn veitt eða aðstoðarfólk en hann getur líka verið í formi tækjabúnaðar.

8. Um námsmat og próf.

8.1.3 Frávik frá prófareglum. Nemendur sem eiga við að etja fötlun og/eða sértæka námserfiðleika þurfa ekki aðeins sérstaka aðstoð í námi heldur er oft óhjákvæmilegt að gera sérstakar ráðstafanir varðandi próf og annað námsmat og ber skólum að gera það sem unnt er til þess að koma til móts við þarfir hlutaðeigandi nemenda í þessu efni. Fatlaðir og langveikir nemendur, nemendur með lesröskun (lestrar- og skriftarörðugleika) og/eða aðra staðfesta skynjunarörðugleika geta sótt um frávik frá hefðbundnu námsmati. M.a. getur verið um að ræða lengri próftíma, sérhönnuð próf, notkun hjálpargagna, aðstoð í prófum og munnleg próf. Þá ber einnig að hafa í huga aðrar aðferðir við að meta námsárangur þessara nemenda heldur en þær sem almennt eru notaðar í skólum.

9. Undanþágur og frávik.

9.1 Undanþágur og frávik frá einstökum námsgreinum eða námsáföngum. Fatlaðir nemendur, langveikir og nemendur með sértæka lesröskun (lestrar- og skriftarörðugleika) og/eða aðra staðfesta skynjunarörðugleika geta sótt um undanþágu til skólameistara frá einstökum námsáföngum enda sé fullreynt að mati skóla að viðkomandi nemandi geti ekki náð tókum á námsefninu vegna skilgreindra annmarka sem sérfræðingur á viðkomandi sviði hefur staðfest. Nemendur skulu þó taka aðra áfanga í stað þeirra sem þeir fá undanþágu frá.

Úr aðalnámskrá framhaldsskóla- íslenska 1999:

Lestur (bls. 9)

Lestrarkunnátta er undirstaða almennrar menntunar. Góð lestrarfærni er nauðsynleg til þess að menn geti tekið virkan þátt í lýðræðisþjóðfélagi. Hún er einnig forsenda lestraráhuga og þess að njóta bókmennta til afþreyingar og skemmtunar. Lestur bókmennta er mikilvægur liður í almennri lestrarþjálfun. Lestur stuðlar að auknum orðaforða og betra valdi á máli en hvort tveggja er mikilvægt í mannlegum samskiptum. Lögð er vaxandi áhersla á hæfni nemenda til að geta lesið með ólíku lestrarlagi, að þeir geti t.d. beitt markvisst jöfnum höndum leitarlestri, yfirlitslestri, skimlestri, nákvæmnislestri, lestri stiklutexta á Netinu og metið hvenær mismunandi lestrarlag er viðeigandi. Nemendur þjálfast einnig í að lesa vandlega með áherslu á skilning, listræna nautn og gagnrýnið hugarfar. Í framhaldsskólum skal einskis látið ófreistað til að koma til móts við nemendur sem eiga við lestrarörðugleika að stríða af einhverju tagi. Greina þarf í hverju vandi einstakra nemenda liggur og mæta síðan þörfum hvers og eins. Þessu má mæta með skipulagi kennslunnar, sérstökum verkefnum, verkefnaskilum og próftöku við hæfi. Nauðsynlegt er að bjóða sumum nemendum upp á sérstakan stuðning þar sem lögð er áhersla á að bæta lestur (lesskilning og leshraða) og stafsetningu með sérstökum námskeiðum. Mikilvægt er að benda nemendum á námsaðferðir til úrbóta vegna erfiðleika þeirra á þessum sviðum. Oft eru mikil tengsl milli lestrarörðugleika og stafsetningarörðugleika og skulu framhaldsskólar leggja áherslu á að greina vanda nemenda með markvissum hætti til að geta komið sem best til móts við þarfir þeirra. Mikilvægt er að haft sé náið samstarf við nemendur og foreldra um skipulag kennslu, lestrarþjálfun og úrræði til úrbóta í lestri.

Í kafla um námsmat á bls. 17 segir:

Taka þarf tillit til sértækra erfiðleika nemenda sem greindir hafa verið með lestrar- og stafsetningarörðugleika (dyslextíu). Þeir geta verið mismunandi og nemendur þurfa að

fá að haga próftöku í samræmi við sérþarfir sínar og tillögur sérfræðinga. Hér getur verið um að ræða notkun hjálpartækja, eins og leiðréttingarforrita og orðabóka eða breytingu á prófaaðstæðum, svo sem stækkað letur á prófverkefnum, lengri próftíma eða munnleg próf í stað skriflegra.

Lögum nr. 35/1982 um Blindrabókasafn var breytt með lögum nr. 154/2000 þannig að því er nú ætlað að annast útlán námsgagna til nemenda sem eiga við lestrarörðugleika að etja:

2. gr. Blindrabókasafn Íslands miðlar skáldverkum, fræðiritum og öðru efni, þar á meðal námsgögnum, til blindra og til þeirra sem eiga við lestrarörðugleika að etja í sem bestu samræmi við óskir og þarfir lesandans. Blindrabókasafn fylgist með nýjungum á sínu sviði og kynnir þær. Safnið skal hafa samstarf við aðila sem standa að skipulagningu bókasafnsmála, þá sem vinna að framleiðslu og dreifingu námsefnis og þá sem starfa að málefnum blindra og sjónskertra og annarra hópa fatlaðra sem njóta þjónustu safnsins.

Samkvæmt athugasemdum með frumvarpi til breytinga á lögnum árið 2000 er námsbókadeild safnsins ætlað að sjá um þjónustu við nemendur framhaldsskóla og háskóla. Nemendur með sértæka lestrarörðugleika þurfa að framvísa skriflegri staðfestingu frá læknum eða öðrum meðferðaraðilum.

Reglugerð nr. 799/2002 um Blindrabókasafn Íslands.

2. gr. Hlutverk Blindrabókasafns Íslands er að sjá blindum, sjónskertum, og öðrum þeim, sem ekki geta fært sér venjulegt prentað letur í nyt, fyrir alhliða bókasafnsþjónustu. Hér getur m.a. verið um að ræða blinda og sjónskerta, hreyfihamlaða, þroskahefta, aldraða, langlegusjúklinga og fólk með sértæka lestrarörðugleika. Sérstök áhersla er lögð á námsþjónustu.

4. gr. Safnið leggur sérstaka áherslu á þjónustu við námsmenn, meðal annars með því að gefa framleiðslu námsefnis verulegan forgang umfram almennt efni og með einstaklingsbundnari þjónustu. Safninu er ætlað að liðsinna blindum og sjónskertum með viðeigandi efni til símenntunar í starfi sínu.

Lög um Háskóla Íslands nr. 63/2003

3.mgr. 3. gr. :

Menntamálaráðherra gefur út reglur¹⁾ um viðurkenningu háskóla sem byggjast á alþjóðlegum viðmiðum um háskólastarfsemi. Í þeim skulu tilgreind skilyrði sem háskólar skulu fullnægja til að öðlast viðurkenningu. Skilyrðin lúta að eftirtöldum þáttum:

- a. hlutverki og markmiðum háskóla,
- b. stjórnskipan og skipulagi,
- c. fyrirkomulagi kennslu og rannsókna,
- d. hæfisskilyrðum starfsmanna,
- e. inntökuskilyrðum og réttindum og skyldum nemenda,
- f. aðstöðu kennara og nemenda og þjónustu við þá, þ.m.t. fatlaðra nemenda,
- g. innra gæðakerfi,
- h. lýsingu á inntaki náms út frá þekkingu, hæfni og færni við námslok, i. fjárhag.

Reglur nr. 1067/2006 um viðurkenningu háskóla á grundvelli 3. gr. laga nr. 63/2006 um háskóla.

3. mgr. 2. gr.: Í umsókn um viðurkenningu skulu koma fram ítarlegar upplýsingar og gögn er varða skilyrði skv. 3. gr. laga um háskóla, sbr. eftirfarandi:

Reglur um inntökuskilyrði og um réttindi og skyldur nemenda. Reglur um inntökuskilyrði nemenda skulu vera í samræmi við 19. gr. laga um háskóla. Reglur um réttindi og skyldur nemenda skulu taka mið af málsmeðferðarreglu 20. gr. laga um háskóla og að því er tekur til ríkisrekinnna háskóla skulu þær vera í samræmi við stjórnslulög nr. 37/1997. Reglur annarra háskóla skulu vera í samræmi við málefnalega stjórnslu og meginreglur stjórnsluréttar, eftir því sem við getur átt.

Aðstaða kennara og nemenda og þjónusta við þá. Aðstaða nemenda og kennara skal vera með þeim hætti að háskóla sé kleift að uppfylla hlutverk sitt og markmið. Þjónusta við kennara og nemendur er háð sama skilyrði.

Í febrúar 1999 féll í Hæstarétti athyglisverður dómur í máli blindrar konu, Rögnu Kristínar Guðmundsdóttur, gegn Háskóla Íslands. Hún hélt því fram að hún hefði ekki fengið þá aðstoð og aðstöðu sem fötlun hennar krafðist. Hæstiréttur taldi að Háskólanum hafi borið skylda til að taka við R og gera almennar ráðstafanir sem fylgdu námi svo fatlaðs nemanda við skólann, til þess að hún fengi notið þeirrar þjónustu er almennir stúdentar nutu, við þá deild er hún kaus sér. Var sú niðurstaða byggð á lögum nr. 59/1992 um málefni fatlaðra, Mannréttindasáttmála Evrópu (14. gr. og 2.gr. viðauka 1) og jafnræðisreglu 65. gr. stjórnarskrárinnar. Talið var að þrátt fyrir að komið hefði verið til móts við ýmsar óskir R um undanþágur og aðstoð vegna fötlunar hennar, hefði skort á að gerðar væru almennar ráðstafanir eða heildarstefna mótuð innan viðkomandi háskóladeildar um námsaðstoð við R, námsframvindu, aðstoð í prófum og próftíma, sem hún gat gengið að. Þessi skortur á almennum fyrirmælum hefði leitt til þess að ýmislegt hefði farið úrskaiðis í viðleitni skólans til að mæta þörfum R og að hún hefði sjálf þurft að ganga eftir eðlilegum tilhliðrunum. Taldi Hæstiréttur að í þessu fælist meingerð gegn persónu R og frelsi hennar til menntunar og voru henni dæmdar miskabætur á grundvelli 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993. Hins vegar var kröfu R um bætur vegna fjárhagstjóns hafnað, þar sem R þótti ekki hafa sýnt nægilega fram á fjárhagslegt tjón.

Í dómnum kemur fram að háskólaráð hafi í febrúar 1991 samþykkt stefnumörkun í málefnum fatlaðra nemenda. Var hún í gildi á þeim tíma er R stundaði þar nám.

Önnur samþykkt um málefni fatlaðra nemenda leysti hana af hólmi í júní 1995.

Í júní 2002 staðfesti háskólaráð enn nýja stefnu í málefnum fatlaðra og í júlí það ár tóku gildi reglur um sértæk úrræði í námi við Háskóla Íslands nr. 497/2002.

Í reglum þessum er réttur nemenda vel skilgreindur, úrræði sem nemendum skulu standa til boða tilgreind og kveðið er skýrt á um málskotsrétt nemenda. Stefna þessi og reglur eru til fyrirmyndar. Því eru reglurnar birtar hér í heild sinni ásamt lista yfir helstu sértæk úrræði sem Háskóli Íslands veitir stúdentum með sérþarfir.

Reglur um sértæk úrræði í námi við Háskóla Íslands nr. 497/2002:

I. KAFLI Almenn atriði

1. gr. Tilgangur.

Stúdentar við Háskóla Íslands, sem búa við fötlun, hömlun eða sérþarfir sem á einhvern hátt geta verið hindrun í háskólanámi, eiga rétt á að njóta sértækra úrræða lögum samkvæmt og eftir því sem mælt er fyrir um í reglum þessum.

Tilgangurinn með því að veita sértæk úrræði í námi er að þeir sem búa við fötlun eða sérþarfir hafi sambærileg tækifæri og aðrir til þess að nýta hæfileika sína til náms. Aðstoðin felur á engan hátt í sér að dregið sé úr eðlilegum námskröfum eða þeim hagað með öðrum hætti gagnvart þessum hópi stúdentna en almennt gildir.

2. gr. Skilgreiningar.

Með fötlun, í skilningi þessara reglna, er vísað til skilgreiningar í 2. gr. laga nr. 59/ 1992 um málefni fatlaðra, sem tekur bæði til andlegrar og líkamlegrar fötlunar.

Með sérþörfum / hömlun, í skilningi þessara reglna, er vísað til sértækra námsörðugleika og vandamála sem hljótast af slysum, langvinnum veikindum eða öðrum orsökum.

Með sértækum úrræðum er í reglum þessum átt við ýmis atriði sem ætlað er að jafna aðstöðu stúdenta til náms og tryggja að fyrirlögn prófa taki sanngjarnt og eðlilegt tillit til fötlunar eða sérþarfa nemenda. Sértæk úrræði ná ekki til námskrafna. Í fylgiskjali með reglum þessum koma fram helstu úrræði sem Háskóli Íslands veitir í þessu skyni.

3. gr. Gildissvið.

Reglur þessar taka til þeirra sem óskað hafa eftir skrásetningu til náms við Háskóla Íslands í samræmi við 13. gr. laga nr. 41/ 1999 um Háskóla Íslands.

Það er skilyrði fyrir veitingu sértækra úrræða að hlutaðeigandi stúdent hafi verið skráður til náms skv. 4. mgr. 13. gr. laganna. Það er hins vegar ekki skilyrði fyrir málsmeðferð skv. V. kafla reglna þessara að hlutaðeigandi hafi fengið slíka skráningu.

Þá er það skilyrði fyrir því að stúdent hljóti sérúrræði, að fyrir liggja námsáætlun sem stúdentinn semur í samráði við námsráðgjöf Háskóla Íslands (NHÍ) og ábyrgðaraðila náms innan deildar í samræmi við IV. kafla.

II. KAFLI: Ráð um málefni fatlaðra.

4. gr. Skipun.

Háskólaráð skipar níu manna ráð um málefni fatlaðra nemenda til þriggja ára í senn. Jafnréttisfulltrúi Háskólans er formaður ráðsins og stýrir störfum þess. Skrifstofustjóri námsráðgjafar Háskólans á sæti í ráðinu og ráðgjafi sem hefur umsjón með málaflokknum innan NHÍ. Aðrir í ráðinu eru skipaðir samkvæmt tilnefningum þannig að hver eftirtalinn stjórnunareininga innan Háskólans tilnefna einn fulltrúa til setu í ráðinu: Rekstrar- og framkvæmdasvið, kennslusvið og starfsmannasvið. Þá tilnefna skrifstofustjóri deilda og stúdentaráð Háskóla Íslands einn fulltrúa til setu í ráðinu og Félag Háskólakennara og Félag prófessora tilnefna sameiginlega einn fulltrúa úr hópi fastráðinna kennara til setu í ráðinu.

Ráðið leitar álits hjá starfsmönnum Háskólans eftir því sem tilefni þykir til. Þá er ráðinu heimilt að afla ráðgjafar frá aðilum utan Háskólans.

5. gr. Hlutverk.

Hlutverk ráðs um málefni fatlaðra nemenda er:

- a. að gera tillögur til háskólaráðs um stefnu í málefnum fatlaðra
- b. að vinna að lausn ágreinings sem upp kann að koma um málefni fatlaðra og taka ákvarðanir í málum skv. V. kafla
- c. að undirbúa og fylgja eftir áætlunum um framkvæmd á stefnu Háskólans í málefnum fatlaðra
- d. að samhæfa vinnu þeirra aðila sem koma að málaflokknum
- e. að gangast fyrir reglubundinni endurskoðun á stefnu Háskólans í málefnum fatlaðra

- f. að afla tölulegra upplýsinga og birta skýrslu um málaflokkinn á þriggja ára fresti
- g. að hafa frumkvæði að fræðslu um málefni fatlaðra innan háskólasamfélagsins
- h. að fylgjast með nýmælum og því hvernig málefnum fatlaðra er háttað við háskóla og aðrar sambærilegar stofnanir heima og erlendis

a. III. KAFLI Inntaka nemenda.

6. gr. Umsóknir um skrásetningu.

Allar umsóknir um skrásetningu til náms við Háskóla Íslands eru metnar á grundvelli fyrri menntunar og inntökuskilyrða á þeirri námsleið sem valin er, sbr. 1. og 2. mgr. 13. gr. laga um Háskóla Íslands. Ákvarðanatöku um veitingu sértækra úrræða skv. IV. kafla fer fram aðskilið frá umfjöllun um inntöku stúdenta.

Til þess að auðvelda væntanlegum stúdentum námsval eiga þeir rétt á skýrum upplýsingum um aðgengi að byggingum og stuðningsúrræðum. Ber Háskólanum skylda til þess að upplýsa fatlaða um réttindi þeirra og úrræði á öllum stigum námsins og eiga frumkvæði að almennri kynningu um þessi atriði innan háskólasamfélagsins.

Jafnframt skulu ábyrgðaraðilar innan Háskólans grípa til eðlilegra ráðstafana til að tryggja að skipulag einstakra námskeiða (þ.m.t. staðsetning og sértækar lausnir) skapi fötludum stúdentum bestu möguleg tækifæri til fullrar þátttöku í náminu.

IV. KAFLI Veiting sértækra úrræða.

7. gr. Staðfest greining á fötlun eða sérþörfum.

Nemandi sem óskar eftir sértækum úrræðum snýr sér til NHÍ sem hefur umsjón með þjónustu við fatlaða stúdenta. Úrræði eru aðeins veitt á grundvelli faglegs mats eða sérfræðialits um fötlun/ hömlun. Hægt er að fara fram á við stúdenta sem verða fyrir áfalli á námstíma sem dregur verulega úr námsgetu þeirra að þeir leggi fram vottorð frá viðeigandi sérfræðingi þar sem hæfni til náms á háskólastigi er metin.

8. gr. Mat á þörf og úrræðum.

Háskólinn veitir stúdentum skv. reglum þessum, sértæk úrræði í samræmi við mat á þörf fyrir slík úrræði. Standi val á milli ólíkra úrræða sem veita stúdentinum sambærilegan stuðning áskilur Háskólinn sér rétt til að velja á milli þeirra.

Í undantekningartilvikum er Háskóla Íslands heimilt að synja nemanda um sérúrræði vegna fötlunar enda liggja fyrir með óyggjandi hætti:

a. að innihald, uppbygging eða framsetning þess náms sem nemandinn hefur valið sé þess eðlis að honum sé fyrirsjáanlega ókleift að uppfylla stærstan hluta þeirra krafna sem í náminu felast, eða

b. að ekki sé unnt að útvega aðstoðarmenn eða aðstöðu til þess að veita þau úrræði sem þörf er á.

Sérúrræði sem Háskólinn veitir eru nemandanum að kostnaðarlausu. Nemendur greiða skrásetningargjald skv. reglum sem um það gilda, en að öðru leyti eru ekki innheimt gjöld af þjónustu við fatlaða nemendur.

Stúdentar geta óskað eftir þjónustu í tveimur aðgengissetrum í Þjóðarbókhöfuð sem búin eru tölvum og sérhæfðum hugbúnaði. Háskólinn styrkir ekki stúdenta til kaupa á tækjum, tölvum, hugbúnaði eða öðrum búnaði. Þá greiðir Háskólinn ekki fyrir þau vottorð sem skólinn kann að óska eftir frá stúdentum.

9. gr. Samkomulag um sérúrræði og námsáætlun.

Námsráðgjöf gerir, fyrir hönd Háskóla Íslands, skriflegt samkomulag við stúdent þar sem fram kemur hvaða úrræði skólinn ábyrgist að veita meðan á námi stendur. Í samkomulaginu komi fram mat á áhrifum fötlunar vegna fyrirhugaðs náms.

Samkomulagið tilgreinir þau námskeið sem stúdentinn hyggst taka og í hvaða námskeiðum sértæk úrræði eru veitt. Samkomulagið er sent viðkomandi deild eða kennara til umfjöllunar ef þörf krefur.

10. gr. Tímamörk.

Samkomulag um sértæk úrræði verður að liggja fyrir áður en námið hefst. Varði sértæk úrræði eingöngu próffyrirkomulag er þó nægjanlegt að samkomulag liggja fyrir mánuði fyrir auglýst upphaf prófa. Verði breytingar á námsáætlun nemandans ber að tilkynna þær til námsráðgjafar Háskóla Íslands.

11. gr. Hlutur deilda í samkomulagi.

Almennt gildir sú regla að ekki þarf að leita samþykkis viðkomandi deildar, skorar eða kennara vegna úrræða sem veitt eru samkvæmt reglum þessum. Undantekningar frá þeirri reglu eru til að mynda breytt prófform, úrræði í samkeppnisprófum, hljóðupptaka fyrirlestra eða aðrar þær kringumstæður sem krefjast þess að deildir, skorir eða kennarar komi með beinum hætti að framkvæmd úrræða. Sé þörf á öðrum aðferðum við prófun og námsmat en almennt eru viðhafðar, verður, eftir því sem við á, ákveðið viðeigandi prófform í samráði við stúdentinn, viðkomandi kennara, prófstjóra og námsráðgjafa til að gera stúdentinum kleift að sýna fram á að hann hafi uppfyllt skilyrði til áframhaldandi náms eða unnið til viðurkenningar. Hafi samkomulag ekki verið endursent til NHÍ frá deild eða tilkynnt um að það sé til sérstakrar skoðunar tveimur vikum eftir að deildarskrifstofan fékk það í hendur getur NHÍ litið svo á að það sé samþykkt og hrint úrræðum þess í framkvæmd.

12. gr. Meðferð upplýsinga.

Námsráðgjöf Háskólans varðveitir trúnaðargögn um fatlaða stúdenta og stúdenta með sértæka námsörðugleika við Háskólann. Meðferð viðkvæmra persónuupplýsinga er í samræmi við lög um persónuvernd og reglur Háskólans.

Námsráðgjöf Háskólans sér um að miðla nauðsynlegum upplýsingum til starfsfólks sem þarf að koma að framkvæmd úrræða.

Trúnaðarupplýsingar eru einungis veittar í þeim tilvikum þar sem mat og framkvæmd úrræða krefjast þess og þá aðeins að fyrir liggja skriflegt leyfi viðkomandi stúdents.

V. KAFLI Málsmeðferð og ákvarðanataka.

13. gr. Málsmeðferð NHÍ.

Námsráðgjöf Háskólans undirbýr og gengur frá samkomulagi við stúdent sem leitar eftir sértækum úrræðum í námi, sbr. 9. gr. Námsráðgjöf endurskoðar jafnframt samkomulag sem þegar hefur verið gert, óski stúdentinn eftir því eða tilefni er til endurskoðunar af öðrum ástæðum.

Þegar fyrir liggur námsáætlun býður námsráðgjöf stúdentum tiltekin úrræði, eftir atvikum þegar fram hefur farið val skv. 2. mgr. 8. gr. Stúdent tekur afstöðu til þeirra úrræða sem eru í boði. NHÍ tekur ekki ákvarðanir um rétt til úrræða.

14. gr. Málskot til ráðs um málefni fatlaðra.

Sætti stúdent sig ekki við úrræði sem NHÍ hefur boðið er honum heimilt að skjóta máli sínu til ráðs um málefni fatlaðra stúdenta sem starfar skv. II. kafla.

Ráðið fjallar um mál stúdentsins og leitar upplýsinga um það frá námsráðgjöf Háskóla Íslands. Ráðið leitar lausnar ágreinings í slíkum málum og gengur frá samkomulagi við stúdent. Um undirbúning máls þar sem tekin er ákvörðun um mál stúdents gilda ákvæði stjórnsýslulaga. Ákvörðun verður ekki tekin nema stúdent hafi notið andmælaréttar og öll málsatvik verið leidd í ljós. Ákvörðun skal vera rökstudd.

Ákvörðun skal ætíð tekin í máli nemanda ef rannsókn skv. 10. gr. stjórnsýslulaga hefur leitt í ljós að a-eða b-liður 3. mgr. 8. gr. eigi við.

15. gr. Álit ráðs um málefni fatlaðra.

Ráð um málefni fatlaðra endurskoðar ekki ákvarðanir sem teknar hafa verið innan deilda eða sameiginlegrar stjórnsýslu Háskólans.

Telji stúdent á sér brotið við framkvæmd úrræðis eða að honum hafi verið mismunað vegna fötlunar sinnar við ákvarðanatöku innan deilda eða sameiginlegrar stjórnsýslu er honum heimilt að leita álits hjá ráði um málefni fatlaðra. Sé mál stúdentsins enn til meðferðar innan Háskólans skal álit ráðsins sent þeim er þá hefur með málið að gera.

Rektor, háskólaráð og aðilar innan deilda og sameiginlegrar stjórnsýslu geta ennfremur óskað eftir áliti ráðsins í einstökum efnum.

16. gr. Úrskurðarvald háskólaráðs.

Í samræmi við 3. gr. laga nr. 41/ 1999 fer háskólaráð með úrskurðarvald innan Háskólans í málefnum fatlaðra stúdenta.

Ákvarðanir í málum fatlaðra stúdenta sem teknar eru innan deilda eða sameiginlegrar stjórnsýslu eða af ráði um málefni fatlaðra, sbr. 14. gr., eru kærnanlegar til háskólaráðs. Geta skal kærnuheimildar í öllum slíkum ákvörðunum.

17. gr. Reglur þessar, sem háskólaráð hefur sett á grundvelli heimildar í lögum nr. 41/ 1999 um Háskóla Íslands, öðlast þegar gildi.

Háskóla Íslands, 2. júlí 2002.

Helstu sértæk úrræði sem Háskóli Íslands veitir fötluðum stúdentum.

Kennsluúrræði fela meðal annars í sér:

- val á hentugu/ aðgengilegu kennsluhúsnæði
- hreyfanlegur tónmökvi fyrir heyrnardaufa
- hljóðritun fyrirlestra
- glósuvinur
- táknmálstúlkur
- táknmálsritari
- sveigjanleg námsáætlun

Námsúrræði fela meðal annars í sér:

- stuðningsviðtöl
- sálfræðilega aðstoð
- námstækninámskeið (þ. á m. námskeið sérstaklega löguð að þörfum nemenda með dyslexíu)
- skönnun námsefnis á tölvutækt form
- aðstoðarmenn við nám
- hljóðritun fyrirlestra
- ljósrit af glærum kennara
- aðgengissetur, vinnuaðstaða með tölum og sérhæfðum búnaði

Prófúrræði fela meðal annars í sér:

- lengingu á próftíma
- ritara í prófum
- prófkviðanámskeið
- stækkuð prófblöð
- lituð prófblöð
- sérstakt prófherbergi með tölum
- einrými í prófum
- munnleg próf
- próf á blindraetri
- hvíld í prófum

Fylgiskjal 10.

Aðstoð við lesblinda: Tillögur nemenda við Fjölbrautaskólan við Ármúla

Lagðar fram á fundi nefndarinnar með nemendum í febrúar 2007

-Aukinn skilningur á lesblindu (kennara og almennt)

-Greiningarstöð

-Veittar allar upplýsingar og fræðslu á einum stað

-Aðstoð

-Námskeið fyrir lesblinda, kennara, foreldra o.fl.

-Veitt hjálpartæki

-Hljóðbækur (Allar bækur sem kenndar eru séu til á disk), talgervlar, leiðréttingarforrit, skönnun á bókum, lengri próftími og ýmis önnur hjálpartæki.

Grunnskólinn

-Aukin menntun kennara á sviði lesblindu

-Greining- því fyrr því betra

-Sérstakur starfsmaður sem hefur yfirumsjón með lesblindum

-Gott aðgengi að hjálpartækjum í skólum (t.d. allar bækur sem kenndar eru til sem hljóðbækur)

-Aðstoð við heimanám

-Sálfræðistuðningur, félags- og námsráðgjöf

-Framhaldsnám- Framhaldsskólar, háskólanám, iðnám og listnám

-Sérstakur starfsmaður sem hefur yfirumsjón með lesblindum

-Gott aðgengi að hjálpartækjum

-Stuðningstímar

-Sálfræðistuðningur, félags- og námsráðgjöf

-Sveigjanleiki í skólakerfinu. Til dæmis að veita undanþágu eftir því sem við á, mögulegt að sleppa einstökum áföngum en taka aðra áfanga í staðinn. Möguleiki á að áfangi sé sniðinn að þörfum nemanda, t.d. nemandi fær að sleppa ritgerðum og ýmsum verkefnum en þá gilda prófin 100%.

Fylgiskjal 11.

Greiningartæki sem unnið er að

Nefndinni er kunnugt um nokkra hópa sérfræðinga sem vinna nú að þýðingu og staðfæringu prófa. T.d. vinna Guðbjörg Ingmundardóttir sérkennari, Gyða M. Arnmundsdóttir sérkennslufulltrúi, Bjarnfríður Jónsdóttir sérkennari og Guðlaug Snorradóttir deildarstjóri að þýðingu og staðfæringu greiningartækis LOGOS sem greinir leshömlun og aðra lestrarerfiðleika. Prófið er unnið undir stjórn Torleiv Høien og samstarfsfólks og unnið er í samvinnu við hópa sérfræðinga á öllum Norðurlöndunum. Prófið er ætlað grunn- og framhaldsskólanemendum auk fullorðinna með lestrarerfiðleika. LOGOS-prófið er í 17 prófþáttum og gefur því greinargóðar upplýsingar um hvar vandinn liggur ásamt kennslu- og uppeldisfræðilegum úrræðum. Prófið er lagt fyrir á tölvutæku formi og niðurstöður og úrræði eru því tiltæk að lokinni prófun. Þá ber að nefna að prófið býður einnig uppá möguleika á endumati eftir tímabundna þjálfun (LOGOS , e.d.)

Annar hópur sérfræðinga vinnur að hönnun skimunarprófs sem nota á við upphafa skólagöngu. Prófinu er ætlað að finna börn sem eru í áhættuhóp um lestrarerfiðleika til að auka möguleika kennara á að veit markvissa og vandaða kennslu sem kemur til móts við þarfir hvers og eins. Þess vegna er í tengslum við prófið unnið að handbók fyrir kennara, kennsluhugmyndum og upplýsingum fyrir foreldra. Í þessum hópi eru Ásthildur B. Snorradóttir MLS, talmeinafræðingur, Bjartey Sigurðardóttir, sérkennari og talmeinafræðingur, Dr. Freyja Birgisdóttir, lektor, Helga Sigurmundsdóttir M.Ed, aðjunkt og Steinunn Torfadóttir M.Ed. lektor.